ADVOCATENBLAD
SINDS 1918

INTERVIEW
Grandes dames van de advocatuur over toen, nu en straks

ACHTERGROND
Werkverdelers regelen het verkeer op de grote kantoren

KRONIEKEN
IT-recht 2016-2018

Als de computer beslist

Boomjuridisch

JAARGANG 99 | 2019 | 2

Djoser

DJOSER

De andere manier van reizen

Djoser Rondreizen
Meer dan 300 pagina's prachtige groepsrondreizen.

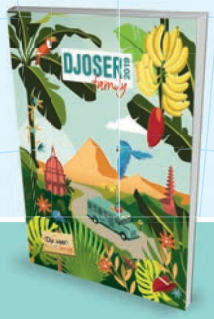

Djoser Family
Ontdek de wereld met je kinderen.

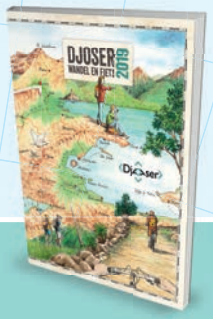

Djoser Wandel & Fiets
Beleef een land op een actieve manier.

Brochure?

DJOSER.NL of 071-512 64 00

ANVR SGR

COLOFON

Publicatiedatum 5 maart 2019

99e jaargang
Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek.
Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 2 april.

Hoofdredacteur
Kees Pijnappels

Redactie
Sabine Droogleever Fortuyn, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden
Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie
Charlotte Helmer

Vormgeving
Textcetera, Den Haag

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Wilco, Amersfoort

Citeerwijze
Adv.bl. 2019-2, p.

Aan dit nummer werkten mee
Peter Boer, Erik Jan Bolsius, Saskia Bouwman, Ronald Brokke, Daphne van Dijk, Martijn Gijsbertsen, Lisa van den Goorbergh, Annekee Groenewoud, Nathalie Gloudemans-Voogd, Karol Hillebrandt, Hedy Jak, Jean-Pierre Jans, Mariska Jansen, Susan Kaak, Nichel Knapen, Lars Kuipers, Bert van Mieghem, Leonie Rammeloo, Tatiana Scheltema, Kick Smeets, Trudeke Sillevis Smitt, Angeline Swinkels, Harry Veenendaal, Jaap-Jelle Vollaard, Paul van Wijngaarden, Bendert Zevenbergen

Redactionele bijdragen
Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.
Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.
De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.
De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch
Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde
Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070 - 335 35 54.

Abonnementen
De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen
Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies
Maarten Schuttél

Advertentiedeelname
Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en verveelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Shutterstock, bewerking Ronald Brokke

HOI 2019 KEURMERK

Nederlandse uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

© Sjoerd van der Hucht

REDACTIONEEL

PANTA RHEI

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Met gepaste trots presenteren we in dit nummer de eerste kroniek IT-recht, met dank aan een team advocaten van Kennedy Van der Laan. Een relatief jong rechtsgebied, dat ongetwijfeld een gouden toekomst tegemoetgaat. Deze kroniek is vooral gewijd aan de verbintenisrechtelijke aspecten van het IT-recht. Intellectueel eigendom en privacy houdt u nog van ons tegoed.
Dit jaar zit er in totaal acht keer een kroniek in het *Advocatenblad*. Volgende maand verwelkomen we weer een nieuwe: migratierecht, al evenzeer een kind van deze tijd. Daarmee is het aantal kronieken verdubbeld ten opzichte van drie jaar geleden. We werken gestaag aan verandering en verbetering.
Er was een tijd dat de kronieken los aan het *Advocatenblad* werden toegevoegd, dat was wel zo gemakkelijk bewaren. Om de drukkosten te beheersen, zijn de pagina's in het blad gevoegd. Daar staat tegenover dat de kronieken nu elk moment zijn te raadplegen op onze website. Een overzichtelijke menustructuur leidt binnen elke kroniek direct naar de afzonderlijke hoofdstukken. Binnenkort hopen we ook automatisch te 'hyperlinken' naar onderliggende bronnen, daar wordt nu nog aan gesleuteld. Overigens zijn de kronieken online niet voor de hele wereld toegankelijk. Inloggen met gebruikersnaam en wachtwoord is geboden. Als u nog geen account hebt, kunt u dat zelf maken. Het wachtwoord dat daarvoor nodig is: Advocatenblad. A.u.b. niet rondbazuinen buiten de balie en na aanmelding meteen veranderen in een wachtwoord naar eigen keuze.
Terug naar de kroniek IT-recht. Bij het samenstellen van dit blad kwam ik er min of meer toevallig achter waar de makers hun energie vandaan halen. Zie de rubriek In Beeld een paar pagina's verderop en het kwartje valt. Bijna om jaloers op te worden.
Ook op het terrein van IT bevindt zich ons omslagverhaal over geautomatiseerde besluitvorming, een fenomeen dat in rap tempo de samenleving is binnengeslopen. De woordkeuze verraadt een negatieve ondertoon en dat is met opzet. Een besluit door een computerprogramma is wars van emotie, maar daarmee niet per se objectief of juist. Zie het dan, als gewoon mens van vlees en bloed, maar eens ongedaan te maken. Daar ligt belangrijk werk voor advocaten, constateert de Nijmeegse hoogleraar Mireille Hildebrandt terecht.
Het coververhaal is overigens het afscheidsartikel van onze redacteur Nathalie Gloudemans-Voogd. Die stelt sinds kort haar (redactionele) vaardigheden in dienst van een Amsterdams kantoor, hetgeen jammer is voor ons en fijn voor dat kantoor. Ook hiervoor geldt: *panta rhei*. In een volgend nummer ziet u vast een mooi verhaal van haar opvolger. Geniet eerst nog maar even van dit exemplaar.

DEZE EDITIE

Grandes dames

Nieuw: De werkverdelers

RUBRIEKEN
3 Redactioneel, Colofon
9 In Beeld
10 Frisse Neus
39 Tuchtrechtcolumn Trudeke Sillevis Smitt
49 Jubileum, De beroepscoach

COVER
12 Als de computer beslist

ACTUEEL
6 Interactie
7 Cijfers, Citaat, Column Harry Veenendaal
17 Ter zitting, Agenda
18 Commercial court hoopt zaken in Nederland te houden
23 Kamer kijkt Dekker op de vingers
30 Wet massaschade komt met gebreken
36 Gezien
61 Lawyers for Lawyers: Advocaten Spaanse separatisten voelen zich gepest

INTERVIEW
24 Grandes dames

ACHTERGROND
32 Nieuw: De werkverdelers

REPORTAGE
40 Oefenen met tuchtrecht

PORTRET
44 Ondersteuners van het strafdossier

PRAKTIJK
50 Zo moet u incasseren anno 2019

JURIDISCH
54 Juridische opinie: Gras in advocatuur is inspirerend groen
57 Juridische analyse: Brexit en de gevolgen voor werkgevers en werknemers
62 Even opfrissen

KRONIEKEN
65 IT Recht 2016-2018

VAN DE ORDE
79 Ordeberichten
84 Transfers
88 Uitspraken van de tuchtrechter
90 Ten slotte: column lid algemene raad Nederlandse orde van advocaten Susan Kaak

Ondersteuners van het strafdossier

Kronieken: IT Recht 2016-2018

NIEUW

Webinarreeksen: altijd bij op uw vakgebied

Vanaf dit jaar biedt het CPO webinarreeksen aan waarin top-experts in een reeks van actualiteitenwebinars actuele ontwikkelingen bespreken en duiden. Zo weet u zeker dat u niets mist en bent u altijd up-to-date. Indien u zich voor een complete webinarreeks inschrijft, ontvangt u 10% korting.

U kunt webinarreeksen volgen over:

- Bestuursrecht
- Burgerlijk recht
- Familievermogensrecht en Erfrecht
- Financiering, Zekerheden & Insolventie
- «JOR» Actueel Ondernemingsrecht
- Omgeving en Vastgoed
- Straf(proces)recht

Meer informatie of inschrijven via **www.cpo.nl/webinars**

Verder denken • Scherper zijn

CPO

Centrum voor Postacademisch Juridisch Onderwijs

GESPOT OP SOCIAL MEDIA

Kinderrechter: 'Helaas zie ik steeds meer mensen voor mij verschijnen die geen advocaat hebben. Omdat het door de bezuinigingen op de rechtsbijstand voor raadslieden niet meer lonend is om mensen bij te staan.'
@MarijeJeltes

Als een deken onderzoek wil doen naar een voorval binnen de advocatuur is dat altijd goed. Dat is zijn taak en bevoegdheid. Totdat zo'n onderzoek anders uitwijst, heeft de advocaat recht op (ons) vertrouwen. Een belangrijk uitgangspunt.
@janssen jacco

Wat een fantastische dag voor de rechtspraak! Zoveel mensen, 150 kwamen solidair zijn, steun zijn voor #Gilly Indrukwekkend om het live in de rechtszaal mee te maken. En wat is @jeadvocaat een toffe advocaat.
@NazimasWorld

Top blog van advocaat Huisman met 4 ten hemel schreiende voorbeelden van een kil, bureaucratisch en zinloos vervolgend OM. Met 1 telefoontje op te lossen volgens @SanderDekker ... Vandaag stemde @GroothuizenD66 tegen hogere tarieven voor noodlijdende sociale advocatuur. #fail
@Bartswier

CIJFERS

50 000

Om de financiële problemen van de Rechtspraak op te lossen, moet er jaarlijks minimaal **vijftig miljoen** euro extra bij. Dat blijkt uit een rapport uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de rechtspraak.

CITAAT

‘Ik vind dat in die uitdijende wereld van criminaliteit de positie van de advocaat te veel onder druk komt.’

CDA-fractieleider Sybrand Buma stelt in *De Telegraaf* dat een strenger toezicht op ‘de tussenlaag tussen boeven en onderwereld’ nodig is om de democratie beter te beschermen tegen maffiapraktijken.

COLUMN

DOOR / HARRY VEENENDAAL

Uit onbegrip

‘Als het wiel nog niet was uitgevonden, had artificiële intelligentie het zeker niet gedaan,’ was de enige zin die Lodewijk op een A4’tje schreef voor zijn NAVO-*assignment*. Hij en zijn hoogbegaafde medestudenten kregen van een NAVO-brigadegeneraal een opdracht om hun visie op het bondgenootschap na 2035 te formuleren. Daarbij moesten zij rekening houden met de stand van *augmented reality*, *artificial intelligence*, *machine learning*, *blockchain* en robotisering. ‘Ach,’ zei Lody tegen de beduusde brigadegeneraal, ‘een algoritme kan nauwelijks onderscheid maken tussen een bosrand met daarvoor een auto en daarvoor een baby die op de grond zit. Niet verstandig om daarop kogels af te vuren.’

Het genuanceerde beeld van Lody over de stand van wiskunde, *machine learning* in het bijzonder, is verfrissend. Vooral wanneer we dit vergelijken met het hoogdravende *EU framework on algorithmic accountability and transparency* dat onvermijdelijk onze kant op drijft. Het Europese toverwoord is *Algorithmic Awareness-Building*. In toenemende mate wordt algoritmiek gezien als een *Nemesis* voor de rechtsstaat of zelfs de *civil society*. Geautomatiseerde besluitvorming is volgens bepaalde toezichthouders en (juridisch) wetenschappers een zelfdenkend Mordor dat beheerst moet worden. ‘Nederland wordt wakker!’ roept het onderzoeksrapport ‘Algoritmes en grondrechten’ van de Universiteit Utrecht (2018).

De kloof tussen algoritmiek en het begrip daarvan bij de toezichthouders, rechterlijke macht én de advocatuur is groot. Aandoenlijk is te zien hoe sommige (juridisch) wetenschappers de kloof willen overbruggen. Ik zag op YouTube een deskundige, in een vorig leven overduidelijk lachband bij ‘Zeg ‘ns Aaa’, die met droge ogen beweerde dat ‘algoritmiek eenvoudiger en begrijpelijker moet’. Complexe functionaliteit uit algoritmiek verwijderen, is hetzelfde als de elektrische motor uit een Tesla halen omdat iemand de werking niet begrijpt. Hallo! 2019 belde net! Toch valt een positieve ontwikkeling te constateren. In de advocatuur zien we steeds meer jonge advocaten die fatsoenlijk kunnen programmeren en algoritmiek begrijpen. Jonge advocaat-stagiairs bewegen soepeler binnen tech-ondernemingen dan veel van hun senior kantoorgenoten. Een andere gunstige ontwikkeling is dat advocatuur, rechterlijke macht en, schoorvoetend, het Openbaar Ministerie de bayesiaanse statistiek omarmen bij de weging van bewijsmiddelen. Contra-intuïtief, systematisch nadenken werkt goed als beperkte financiële middelen efficiënt gealloceerd moeten worden. Bijkomend voordeel: de advocatuur wordt door deze ontwikkeling een stuk interessanter voor jonge studenten met een bèta-achtergrond. Naarmate het begrip over algoritmiek toeneemt en meer bèta-studenten kiezen voor de advocatuur, zal de hysterie over het gevaar voor rechtsstaat en *civil society* rap afnemen. Een kwestie van tijd en vurig hopen dat geen onherstelbare schade wordt aangericht. Uit onbegrip.

JMS Textservice
juridisch vertaalbureau

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen: van A tot Z!

Van Arbitragerecht tot Zeerecht en elk rechtsgebied daar tussenin:
wij hebben de vertaalspecialist in huis!

Bent u op zoek naar een juridisch vertaalbureau met kennis van zaken? Neem dan vrijblijvend contact met ons op.

T 0299-351851 | E info@jmstext.nl | W www.jmstext.nl

IN BEELD

Koffietijd bij Kennedy

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN BEELD / KICK SMEETS

Barista Kim maakt een doppio macchiato voor Bart de Man, partner van Kennedy Van der Laan, in de gloednieuwe baristabar van het kantoor. Half december verhuisde Kennedy Van der Laan naar een ander pand, ook in Amsterdam-West. De bar in het hart van het pand is de kers op de taart. Elke dag tussen tien uur 's ochtends en twee uur 's middags kunnen advocaten er – ook met hun cliënten – terecht voor een verse ristretto, espresso, cappuccino of latte macchiato.

In de open, lichte ruimte bij de bar zijn zitjes gemaakt, er loopt ook een open trap doorheen. 'Het hele interieur is gericht op samenwerken en connectiviteit,' zegt De Man, naar eigen zeggen frequent bezoeker. 'Je kunt er met een collega of cliënt gaan zitten, om te overleggen. Daar hoort goede koffie bij.'

Kennedy Van der Laan werd in 2016 verkozen tot 'vitaalste bedrijf van Noord-Holland'. Of de baristabar onderdeel is van het vitaliteits-programma van Kennedy? Nee en ja. 'Het is geen gerichte actie. Maar alles wat je doet dat er voor zorgt dat collega's zich beter voelen, draagt bij aan het welzijn en de vitaliteit.'

‘Je bent een bedrijf, geen jaarclub of studentenhuis’

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / ANGELINE SWINKELS

Robert van Muijen is nog tot mei managing partner van het Brabantse Holla. Hij bouwde zes jaar aan het bedrijf. Want zo ziet hij een advocatenkantoor.

‘Kijk, hier is mijn eerste kantoor.’ Robert van Muijen (52) staat voor een mooi oud pandje met uitzicht op de originele stadswal van Den Bosch. Het is nu een wijnwinkel. ‘Gaaf om hier te zitten, het was een prachtige locatie.’ Hij was nooit in Den Bosch geweest voor hij er solliciteerde, maar het voelde direct goed, een beetje als zijn studiestad Leiden. ‘Ik kwam hier bij toeval, had stage gelopen bij het toenmalige Nauta Van Haersolte en wilde bij een kleiner kantoor beginnen. Dat leek me beter voor mijn eigen ontwikkeling.’ Glimlachend noemt hij het een rommelpraktijk. ‘Alleen maar toevoegingen. Noem een rechtsgebied en ik heb het gedaan. In die tijd was dat best normaal. Je dook de bibliotheek in met een nieuw dossier en ging ermee aan de slag.’

Van Muijen loopt snel, praat gedecideerd. Een kort nee volgt op de vraag of hij wil vertellen welke bedrijven zijn kantoor bedient. Het kleine kantoor waar hij begon viel uit elkaar, na een op het laatste moment afgeblazen fusieplan. ‘Echt een leermoment. Ik was 32, had me net ingekocht in iets wat uiteindelijk helemaal niet zou komen. Het verbaasde me dat een kantoor van een man of tien binnen twee weken helemaal uit elkaar viel. Ik ben heel loyaal, maar merkte dat dat niet altijd beloond wordt. Het heeft me geleerd meer voor mezelf te kiezen.’ Een andere les: ‘Je bent geen jaarclub of studentenhuis, je bent een bedrijf. Je hebt klanten, werknemers, onder wie veel kostwinners.’ Via zijn Bossche netwerk kon hij bij Holla aan de slag, waar hij in 2013 voorzitter werd en tegelijk van aandachtsgebied wisselde. ‘Ik moest mijn arbeidsrechtpraktijk afstoten en besloot de overige tijd te investeren in ondernemingsrecht, met name fusies. In een fusie komt veel langs, alle rechtsgebieden die ik ook in mijn begintijd bestreek. Ik kan daardoor goed verbanden leggen. Dat mis ik wel bij de stagiaires die nu binnenkomen. Specialisten van hoog niveau, maar ze durven niks meer te zeggen over wat erbuiten ligt.’

PROFESSIONELE CLUB

Terugkijkend op zijn periode als managing partner, zegt Van Muijen dankbaar te zijn. ‘Voor het vertrouwen dat ik kreeg van iedereen, ook van staf, medewerkers, ondersteuners. Vaak doe je het “out of the blind”, want je hebt die ervaring niet.’ Een grote strategie had hij niet. ‘Vanaf dag een dat je managing partner bent, denken mensen dat je een perfect masterplan in je hoofd hebt. Ik had vooral bedacht dat het een modernere organisatie moest worden, dat de trots op Holla moest groeien.’ Dat is gelukt, zegt hij. ‘We zijn geen kantoor van spectaculaire stappen, geen flamboyant kantoor, maar inhoudelijk en kwalitatief goed en de sfeer is echt fijn. Onze professioneel directeur heeft het een stuk bedrijfsmatiger neergezet. Voor intredende vennoten is het niet genoeg meer dat

Robert van Muijen

Auckland, 1966

2013-nu	Managing Partner Holla Advocaten
2002-2013	Advocaat, Partner Holla Advocaten
1991-2002	Advocaat, Van Ewijk Van de Wouw advocaten

Getrouwd, drie kinderen

‘Het is niet genoeg als vennoten hun omzet draaien en met niemand ruzie hebben’

ze omzet draaien en met niemand ruzie hebben, ze moeten zich bewust worden van Holla als onderneming. Dat merk ik aan de gesprekken die we hebben. Voorheen was dat meer op incidentenniveau, nu zijn we gewoon een bedrijf. Alle vennoten en aankomend vennoten gaan naar de Rotterdam School of Management, waar ze leren dat er meer is dan technische vaardigheden. Wij zijn een van de weinige kantoren met twee ISO-certificeringen. Dat zegt mensen niet veel, maar je laat er mee zien dat dit een professionele club is, dat je scherp bent op je basisproces. Hoe wordt een dossier aangemaakt, hoe worden mensen te woord gestaan?’ Nee, dat zegt nog niks over de inhoud van het werk, geeft hij toe. ‘Maar het zegt iets over de ambitie en de manier waarop mensen hun werk doen.’ Toch daalde de omzet, doordat het afgelopen jaar een aantal advocaten vertrok. Van Muijen erkent dat de ‘doorstroom’ groter was dan gepland. ‘Het bedrijfsmatig werken spreekt niet iedereen aan. Dat is de consequentie van keuzes maken.’

TAFELLAKEN

Tijdens de wandeling blijkt Van Muijen de stadsgeschiedenis goed te kennen. Aan de rand van het centrum wijst hij naar het buitengebied en vertelt over de belegering door Prins Maurits in 1629, vanuit Vught. Hij liet ingenieur Leeghwater de polder droogmalen met door paarden aangedreven molens. ‘Vandaar de naam Rosmalen.’ Bij een designwinkel blijft hij staan voor een stoel van Charles Eames. ‘Hij begon met een houten spalk voor militairen en ging daarna experimenteren met meubelvormen. Onbetaalbaar inmiddels, maar je ziet gelijk dat er veel aandacht aan is besteed. Ik vind het belangrijk dat je dingen aandacht geeft en mooi maakt. Daarom bemoei ik me misschien te veel met de website of de ontvangstruimte van kantoor, maar dat is ook je visitekaartje.’
Is het kantoor, met volgens Van Muijen een groeiende internationale praktijk, groot genoeg voor het tafellaken? ‘Dat vind ik zo’n onzin. Toen ik bij een kantoor met vijf man werkte, zeiden we ook al dat we tussen tafellaken en servet zaten en later met dertig bij Holla ook weer.’ Maar ze zijn eigenlijk wel een beetje te klein met vijftig advocaten, vindt hij. ‘We zouden er makkelijk tien of vijftien mensen bij kunnen hebben zonder dat we extra ondersteuning aan moeten nemen. Lastig, want de markt is krap. We zijn nu voor tweede- en derdejaarsstagiairs al met wervingsbureaus bezig.’ Van Muijen spreekt alle nieuwe collega’s voordat ze beginnen. ‘Ik geef ze mee dat het niet genoeg is dat je hard aan je dossiers werkt en verder geen initiatief neemt. Dan kom je er niet. Je moet onderzoekend zijn, open staan, *eager* zijn. Het motto van mijn middelbare school in Nieuw-Zeeland was: “A wise man carves his own future.” Daar geloof ik sterk in.’
Van Muijen is in mei managing partner af. Vanaf dan legt hij zich weer helemaal toe op de begeleiding van fusies en overnames.

ALS DE COMPUTER BESLIST

DOOR / NATHALIE GLOUDEMANS-VOOGD

Geautomatiseerde besluitvorming komt in alle rechtsgebieden voor. Wat is het eigenlijk en welke rol ligt er voor advocaten?

Marlies van Eck

© Arenda OOmen

Een *fishing expedition* was het volgens de voorzieningenrechter in Amsterdam. Ouders van kinderen die met behulp van een computerprogramma in 2017 waren uitgeloot voor de twaalf middelbare scholen van hun keuze vroegen inzage in de werkwijze van de stichting die de loting verzorgt. Maar de exhibitieplicht van artikel 843a Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering konden ze daar niet voor gebruiken. Dat artikel ziet op 'bepaalde bescheiden' en de vragen van de ouders waren niet zo concreet. 'Een schokkende uitkomst,' zegt Marlies van Eck, adviseur, universitair docent en onderzoeker bij eLaw, het centrum voor recht en digitale technologie van de Universiteit Leiden. 'Ze vroegen naar de logica van het lotingssysteem en werden afgewimpeld. Maar hoe moet je anders je recht halen?'

Het lotingssysteem is een voorbeeld van geautomatiseerde besluitvorming. Dan gaat het om besluiten van een organisatie, genomen op basis van automatisch verwerkte gegevens, met behulp van beslisregels (een algoritme). Op alle rechtsgebieden komt dit voor. Aanvragen voor toeslagen, de aangifte inkomstenbelasting, de WOZ, het zijn allemaal resultaten van geautomatiseerde besluiten in het bestuursrecht. In het strafrecht en het civiele recht bestaan net zo goed voorbeelden van geautomatiseerde besluiten. Zo werkt de Nationale Politie met het Nationaal Forensisch Instituut aan een aantal projecten van *predictive policing*. Daarbij wordt crimineel en normoverschrijdend gedrag voorspeld door middel van monitoring en data-analyse, met het doel criminaliteit te voorkomen. Wie aan de civiele kant van het spectrum online bijvoorbeeld een krediet aanvraagt of solliciteert, kan ook te maken krijgen met geautomatiseerde beslissingen.

Geautomatiseerde besluitvorming zonder menselijke tussenkomst mag in beginsel niet. Op grond van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) hebben mensen recht op een menselijke blik bij besluiten die over hen gaan. Maar er zijn wel uitzonderingen. Want als de betrokkenen uitdrukkelijke toestemming ervoor geven of de besluitvorming noodzakelijk is voor een overeenkomst (denk aan een hypotheekverstrekking), is geautomatiseerde besluitvorming wel toegestaan. Dat is ook het geval als relevante wetten dit bepalen, waarvan soms sprake is bij fraudeopsporing.

'Deze systemen hebben rechten'

ROBOT LOVE

Er zijn genoeg redenen te verzinnen waarom organisaties en instituties geautomatiseerde besluitvorming inzetten, met of zonder menselijke tussenkomst. Zo liet de fiscus in de jaren zeventig al computers besluiten nemen in plaats van ambtenaren. In die periode groeide het aantal autobezitters massaal. Geautomatiseerde besluitvorming zorgde ervoor dat de motorrijtuigenbelasting toch goed geregeld werd. Grote hoeveelheden data verwerken kunnen computers sneller en vaak beter dan mensen, vooral om levende wezens zulke eenvoudige, repetitieve klussen vaak saai vinden. De kosten zijn daarnaast lager voor organisaties. Computers nemen bijvoorbeeld geen vakantiedagen op.

Inmiddels is geautomatiseerde besluitvorming wijdverbreid. 'Het is overal om ons heen,' zegt advocaat Hub Dohmen, medeoprichter van de Nederlandse Vereniging voor AI- en Robotrecht (NVAIR). 'Je smartphone neemt bijvoorbeeld voortdurend beslissingen waar je je niet bewust van bent. En het ene besluit volgt weer op het andere. Die algoritmes hangen aan elkaar. Het is belangrijk dat advocaten dit beseffen.'

Die alom aanwezige algoritmes roepen allerlei vragen op. Hoe zit het met aansprakelijkheid? Wat zijn de ethische grenzen aan AI? En moeten robots geen zelfstandig rechtssubject worden? Rond deze kwesties ensceneerde Dohmen met anderen onlangs een proef-kort geding bij de expositie 'Robot Love'. Centraal stond de vraag of een seksrobot zelfstandig aansprakelijk was voor gemaakte schade. Een duidelijke uitkomst volgde niet, al was dat ook niet per se de bedoeling. 'Wat we wel weten: deze systemen hebben rechten. Ze hebben die gekregen doordat wíj ze besluiten laten nemen,' zegt Dohmen.

Op 29 maart 2019 organiseren studenten van Mandeville het seminar 'Geautomatiseerde besluitvorming. Een zegen voor de rechtsstaat?' Meer info: www.mandevilleacademy.nl/seminar.

© Shutterstock, bewerking Ronald Brokke

Hub Dohmen

‘We moeten zorgen dat onze regelgeving daarmee gelijke pas houdt. Dan kunnen we zelf besluiten hoe dat juridische kader eruit komt te zien, zonder dat het feitelijk besloten wordt door techreuzen. Bij Facebook bijvoorbeeld waren we te laat.’

‘Vertel een *data scientist* over ongeschreven recht en hij wordt helemaal gek’

HYPE

Welke rol hebben advocaten dan bij het gebruik van kunstmatige intelligentie volgens experts? Allereerst is het van belang dat juristen een basisbegrip ontwikkelen over algoritmes, zegt Dohmen. ‘In Amerika hebben advocaten op grond van gedragsregels de verplichting om zich te verdiepen in technologie. Dat kan ik alleen maar aanmoedigen,’ zegt Jan Scholtes, buitengewoon hoogleraar tekst-mining aan de Universiteit Maastricht en chief strategy officer bij ZyLAB Technologies, dat onder meer e-discovery software ontwikkelt. Op die kennis hoeven juristen geen drie jaar te studeren, meent Mireille Hildebrandt, hoogleraar ICT en rechtsstaat aan de Radboud Universiteit Nijmegen en onderzoekshoogleraar *Interfacing law and technology* aan de Vrije Universiteit Brussel. ‘Niet alle juristen hoeven *data scientist* te worden. Integendeel. Juist de traditionele juristen kunnen hun beroep verder ontwikkelen door kritisch te blijven. Prik door de hype heen van grote namen die mythologie en magie verkondigen over AI, zonder serieus inzicht te hebben in de beperkingen. Elon Musk doet alsof hij een expert op het gebied van AI is, maar hij is vooral een handige zakenman. Hoewel ook daarover twijfel bestaat.’

‘Je hoeft niet de technologie helemaal te snappen,’ beaamt Scholtes. ‘Maar je moet wel begrijpen hoe het toegepast wordt en hoe je kwaliteit kunt valideren. Vergelijk het met DNA: geen advocaat zal snappen hoe dat precies onder de motorkap werkt, maar er zijn wel afspraken gemaakt waarmee ze uitkomsten van DNA-onderzoek kunnen toetsen. Die bestaan voor big data algoritmes ook. Controleer dan of die gebruikt zijn.’ Advocaten moeten begrijpen dat zorgen kunnen bestaan over de data waarop geautomatiseerde besluiten gebaseerd worden. *Garbage in, garbage out*, zeggen techneuten: wat je het systeem voedt, komt er ook uit. ‘En wat haal je uit de data voor je beslissing? Als je geen rekening houdt met bepaalde eigenschappen of je niet weet of het onderdeel uitmaakt van het beslissingsproces, dan is het beslissingsproces niet goed,’ zegt Scholtes. ‘Denk aan de medische wetenschap. Vroeger lieten mensen zich aderlaten als ze ziek waren. In de loop der jaren zijn we gaan begrijpen dat dát niet werkt; dat andere factoren van invloed zijn. Als je iets niet meet, omdat je niet weet dat het bestaat, dan kun je geen goed algoritme maken.’

Ook is het risico op vooringenomenheid van de data aanwezig: *bias in, bias out*. Dat overkwam Amazon bijvoorbeeld. Het online warenhuis ontwikkelde een recruitment tool op basis van machine learning. Maar die bleek vrouwen achter te stellen bij functies op de IT-afdeling. Gevoed met historische data leerde de computer zichzelf dat dames niet in het gewenste profiel pasten. Die hadden er in het verleden immers nauwelijks gewerkt. Amazon heeft de tool inmiddels verwijderd.

DISCRIMINATIE

De computer snapt dus niet altijd dat discriminatie verboden is. De Raad van Europa waarschuwde eind februari in een rapport over AI en geautomatiseerde besluitvorming zelfs voor nieuwe vormen van discriminatie door algoritmen. Zo kan prijsdifferentiatie, waarbij de computer bepaalt hoeveel een consument moet betalen, sociale ongelijkheid versterken, blijkt uit het rapport. De huidige wetten hebben nog geen vat op deze vormen van onderscheid maken. Het risico van discriminatie loert ook als veel gegevens bij elkaar gebracht worden. ‘Er zijn systemen waarbij het algoritme een patroon herkent,’ zegt Van Eck. ‘We kunnen dan wel zeggen dat medische gegevens of die over ras niet verwerkt mogen worden. Maar als je met basale gegevens werkt en die bij elkaar brengt, kan de computer toch een onderscheid gaan maken en mensen uitsluiten.’

‘Vroeger kon je niet bewijzen dat iemand met de naam Mohammed gediscrimineerd werd,’ zegt Hildebrandt. ‘Maar nu kun je zowel directe als indirecte discriminatie zichtbaar maken. Dan moet je wel de data opvragen. Advocaten kunnen daarmee gaan spelen.’

Mireille Hildebrandt

Niet alleen de data, maar ook het functioneren van algoritmes is een aandachtspunt voor experts. Kunstmatige intelligentie is notoir intransparant – de bekende *black box*. ‘Wat in het hoofd van een ambtenaar gebeurt, weet je niet. Dus toen overheidsbesluiten voor het eerst door computers werden genomen, was het idee dat er meer transparantie zou komen. Die verwachting is helemaal niet uitgekomen,’ zegt Van Eck. ‘De overheid werkt met simpele systemen, eenvoudige beslisbomen. Alles wat de computer doet, is op instructie van een mens. Maar door de jaren heen hebben er zoveel mensen aan gewerkt, bouwt oude code zich op, ontbreekt documentatie.’ Uit Van Ecks onderzoek blijkt dat eigenlijk niemand meer weet wat die computer doet.

BLACK BOX

‘In het bestuursrecht hebben de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en de Hoge Raad al geoordeeld dat de overheid geen *black box* mag zijn omdat er anders een ongelijkwaardige procespositie ontstaat. Het is aan de overheid om op een toegankelijke wijze informatie te verstrekken over gemaakte keuzes, gebruikte gegevens en aannames,’ zegt Van Eck. ‘Eenvoudige beslissingen moeten gewoon kunnen worden uitgelegd. Maar er zijn ook toepassingen die we nooit zullen begrijpen, hoe transparant alles gemaakt wordt. Bij die systemen moeten we misschien meer vertrouwen op getuigen-deskundigen,’ meent de onderzoeker.
‘De echte bètamensen vergelijken het met het recht. Je gaat ook naar een jurist voor duiding en uitleg.’
Enige basiskennis helpt juristen, zeggen de experts. Weet bijvoorbeeld dat computers alleen een correlatie signaleren. ‘Mensen zijn slecht in staat om een correlatie te negeren, ook als het geen causaliteit heeft,’ zegt Van Eck. ‘Denk maar aan die plaatjes die je op twee manieren kunt zien: is het een eend of een haas? Als je de eend eenmaal gespot hebt, kun je die niet meer níét zien. Maar het feit dat twee voorvallen zich na elkaar voordoen, wil niet zeggen dat ze ook met elkaar te maken hebben.
Juristen denken in kloppende verhalen of reconstructies. Dat is echt iets anders.

> ‘Ik zie de gele hesjes al komen’

En denk niet dat hele wereld zich automatisch voegt naar juridische wetten. Dat is de grootste fout die juristen maken. Een *data scientist* heeft geen idee dat de Awb bestaat. Als je vertelt dat er ook nog zoiets is al ongeschreven recht, wordt hij helemaal gek. Ga er daarom vanuit dat er altijd elementen ontbreken.’

KAFKAËSK

Bij die omzetting van taal naar computercode kan inderdaad van alles misgaan, bijvoorbeeld bij de reikwijdte van een regeling, zegt Hildebrandt. ‘Wetten en regelgeving zijn in mensentaal opgeschreven, zodat mensen het kunnen begrijpen. Je mag per slot van rekening niet onderworpen worden aan een regel die je niet kent, dus je moet dat ergens kunnen opzoeken en begrijpen. Voor geautomatiseerde beslissingen moet die regel geïnterpreteerd worden om daarna omgezet te kunnen worden in machinetaal, want machines begrijpen alleen ondubbelzinnige taal. Dat betekent dat de interpretatieslag ineens ligt bij degene die de omzetting doet. Dat laat geen speling toe. Met een machine is het lastig discussiëren. Advocaten zijn natuurlijk gewend aan argumentatieproblemen. Nu is het zaak dat zij zich instellen op het feit dat een besluit geautomatiseerd is genomen en dat hierbij een andere type argumenten speelt, bijvoorbeeld: die omzetting is onjuist.’
Volgens Hildebrandt is er ten aanzien van de rechtsstaat belangrijk werk te doen voor advocaten. ‘Ik begrijp de verleiding voor de overheid om met geautomatiseerde besluitvorming te werken, want de regeldruk is enorm. Maar er bestaat ook een risico op kafkaëske situaties. Denk aan ervaringen die we nu hebben helpdeskmedewerkers, die alleen maar kunnen vertellen wat er op hun schermpje staat. Zij kunnen niet uitleggen hoe het besluit tot stand is gekomen. Dat leidt tot boze mensen.
Ik zie de gele hesjes al komen. Het risico bestaat dat de overheid de hele rechtsstaat uitholt doordat burgers continu worden geconfronteerd met beslissingen die ze niet begrijpen.’
Daarom vond Van Eck de uitspraak van de rechter in de Amsterdamse schoolloting zo schokkend. ‘Het verzoek van de ouders om meer informatie werd onder het tapijt geveegd, met het verweer: breek je hoofd daar nou maar niet over, dat is iets heel ingewikkeld, neem het nou maar van ons aan.’ Anno 2019 komen organisaties met zulke tegenwerpingen niet meer weg, benadrukt Hildebrandt. ‘Op grond van artikel 15 AVG heeft de betrokkene het recht om uitsluitsel te krijgen over het bestaan van geautomatiseerde besluitvorming, de onderliggende logica en het belang en verwachte gevolgen van de verwerking. Bovendien kun je op grond van de AVG altijd naar de rechter. Dat wordt nog superinteressant.’ ■

Meer weten over kunstmatige intelligentie? Via https://app.ai-cursus.nl/home *is gratis de Nationale AI-cursus te volgen.*

Jan Scholtes

THE LEGAL INNOVATION EVENT

Lexpo 2019

Heidi Gardner
Harvard Distinguished Fellow

Mitchell Kowalski
Global Legal Innovator & Author

Jenny Jones
Co-Founder & Consultant at Metis LLP

Arup Das
ILTA Thought Leader of the Year 2018

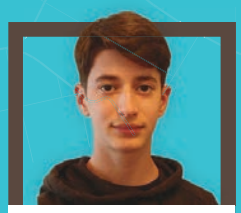

Marcus Weinberger
Ethical Hacker

Oz Benamram
Chief Knowledge Officer at White & Case

Nandini Jolly
Founder & CEO of CryptoMill

Richard Burcher
International Legal Pricing Consultant at Validatum

Astrid Altmann
Head of Strategy, BD and Marketing at Linklaters

Karl Chapman
Strategic Adviser at EY Riverview Law

LEXPO - LEGAL INNOVATION WITHOUT THE HYPE

In just three years, **Lexpo** has become the number one event in Continental Europe when it comes to the latest trends in legal innovation. Internationally renowned speakers will discuss topics that are high on the agenda in every law firm and in-house legal department. Visit Lexpo.com for more information.

For more information go to:
www.lexpo.com

8 - 9 APRIL
Park Plaza Amsterdam

TER ZITTING

Reizigers

DOOR / LARS KUIPERS

In de taal van het kamp zijn woonwagenbewoners reizigers en bewoners van een huis burgers. Maar als je ooit bent overgestapt van de wagen naar een huurhuis, kun je dan nog terug?

Ooit telde het woonwagenkampje aan de Brasem in Oss acht wagens. Nu zijn dat er nog twee. Sinds oktober vorig jaar staan er nieuwe caravans naast en hangen er spandoeken. Die zijn van leden van de families Reuvers en Baum, geboren op het kamp. Ze wonen al jaren in een huurhuis, maar nu Den Haag een streep heeft gezet door het uitsterfbeleid voor woonwagens, willen ze weer terug in een wagen.

Maar dat is niet waar het vanmiddag bij de bestuursrechter in Den Bosch om gaat. Mogen ze daar betogen? De gemeente vindt van niet; die stelt dat de wagens er staan in strijd met de Wabo en het bestemmingsplan. De voormalig woonwagenbewoners vinden dat ze het recht hebben op te komen voor hun zaak en willen een voorlopige voorziening.

Is hier sprake van een betoging? Nee, zegt advocaat Franc Pommer van de gemeente Oss. 'Er zit een element in van dwang: we gaan pas weg als voor ons een plaats gevonden is.'

'Uiteraard wil mijn cliënt het liefst terug naar de Brasem,' zegt advocaat Richard Laatsman. Hij staat een van de actievoerders bij. 'Het is overduidelijk dat sprake is van een gezamenlijke betoging met een gemeenschappelijke meningsuiting.'

'Waarom wilt u eigenlijk per se betogen met een caravan?' vraagt de rechter.

'Door het hele land voeren woonwagenbewoners veertig van dit soort acties, allemaal met een caravan,' legt Sjoerd Jaasma, de advocaat van de andere actievoerders, uit. Hij kent de cultuur van de reizigers; voor hij advocaat werd, werkte hij twaalf jaar lang als opbouwwerker op een woonwagenkamp. 'De caravan is een symbool. Er zitten wielen onder, het symbool van de reiziger.'

De betogers hebben drie maanden lang hun punt kunnen maken, zegt advocaat Pommer. 'Het is een beetje een rotzooi. Vier caravans zijn alweer weggehaald, de spandoeken zijn weggewaaid, het ziet er bedroevend uit.'

'Hoe vaak bent u er tegenwoordig?' vraagt de rechter aan meneer Baum, een van de betogers. 'Ik moet overdag werken,' zegt Baum, 'maar daarna ben ik er tot een uur of acht, negen 's avonds.'

Twee weken later doet de rechter uitspraak. De woonwagenbewoners handelen in strijd met de Wabo en het bestemmingsplan. Wat haar betreft was zeker sprake van een betoging, maar die is in feite afgelopen nu de spandoeken zijn verwaaid en de betogers zich amper meer aan de Brasem vertonen.

Meer weten? Lees de uitgebreide versie op advocatenblad.nl, rubriek Ter Zitting.

AGENDA

SYMPOSIUM INTELLECTUELE EIGENDOM

Relevante ontwikkelingen in onder meer het auteursrecht, de Wet bescherming bedrijfsgeheimen en de mogelijke gevolgen van de brexit komen aan bod tijdens het 35e intellectuele eigendom symposium.
Datum: 13 maart.
Locatie: Theater Hotel Figi, Zeist.
Ga naar aippi.nl/nl/symposium.htm voor meer informatie en inschrijving.

CURSUS ACTUALITEITEN GEZINSMIGRATIE

De ontwikkelingen rond het recht op gezinsleven staan in deze cursus centraal. Nieuwe jurisprudentie en beleid, maar ook aandacht voor de praktijk aan de hand van bestaande zaken.
Datum: 14 maart vanaf 11.30 uur.
Locatie: Spaces Herengracht, Herengracht 124-12, Amsterdam.
Ga naar stichtingmigratierecht.nl voor meer informatie en inschrijving.

LEXPO

Voor het vierde jaar op rij is begin april het juridisch innovatiecongres Lexpo. Internationale sprekers praten bezoekers bij over de laatste innovaties voor de juridische branche. Heidi Gardner, auteur van het boek *Smart Collaboration: How Professionals and Their Firms Succeed by Breaking Down Silos* is een van de keynotespeakers. Mitchell Kowalski is hoofdspreker op de tweede dag. Hij praat over concurrentie voor de advocatuur door andere juridisch dienstverleners, geholpen door technologie.
Datum: 8 en 9 april.
Locatie: Park Plaza Amsterdam Airport Hotel, Lijnden.
Ga naar lexpo.com voor meer informatie en inschrijving.

Meer agendanieuws vindt u op advocatenblad.nl/agenda.

COMMERCIAL COURT HOOPT ZAKEN IN NEDERLAND TE HOUDEN

DOOR / MARISKA JANSEN
BEELD / PETER BOER

Het nieuwe Netherlands Commercial Court in Amsterdam werkt met zo laag mogelijke griffierechten. Het wil een betaalbaar alternatief zijn voor dure buitenlandse courts en arbitrage.

Anita Vegter, directeur-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving verricht de officiële openingshandeling.

Het NCC wordt van grote waarde voor de rechtspraak en voor de internationale handel, voorspelt Teun Blom van kantoor Blenheim uit Amsterdam. De advocaat is een van de genodigden van de feestelijke opening van het Netherlands Commercial Court begin februari in het Paleis van Justitie aan het Amsterdamse IJ.
Het NCC richt zich op het beslechten van complexe internationale handelsgeschillen. Organisatorisch gezien valt het instituut onder het gerechtshof Amsterdam. Volgens de Wet op de rechterlijke organisatie is het een bijzondere kamer van de Rechtbank en het Hof Amsterdam. Uniek aan de nieuwe voorziening is het Engels als enige voertaal, zowel tijdens de procedure als de uitspraak. Het NCC springt daarmee in op de toenemende vraag naar Engelstalige geschillenoplossingen uit het bedrijfsleven. Tot nu toe verdwijnen grote zaken vaak naar het buitenland zoals Londen of ze worden afgedaan in arbitrage waar de procedures op verzoek wel Engelstalig zijn.

NEDERLANDS RECHT

Veel medewerkers van internationale ondernemingen spreken geen Nederlands spreken en vinden de gang naar de overheidsrechter daardoor onpraktisch. ‘Als alle onderhandelingen in het Engels zijn gevoerd, de contracten in het Engels zijn opgesteld en bij de uitvoering daarvan uitsluitend in het Engels is gecommuniceerd, dan is het alleen maar logisch dat je eventuele geschillen ook in die taal beslecht,’ zegt Blom die samen met onder andere Engelstalige common law juristen bij Blenheim de praktijk in nationaal en grensoverschrijdend handelsrecht bestiert.
Het NCC is onderdeel van de Nederlandse rechterlijke macht en valt onder het Nederlandse procesrecht, vertelt NCC-voorzitter Duco Oranje. Dat is bijzonder want daarmee onderscheidt de rechtbank zich van vergelijkbare instituten in het buitenland, waaronder het toekomstige Brussels International Business Court. Dit court, momenteel aanhangig als wetsvoorstel, zal worden bemand door Belgische overheidsrechters, maar volgt het modelrecht inzake de internationale arbitrage, en niet het Belgisch procesrecht. Ook de mogelijkheid van hoger beroep bij het NCC is opvallend. Ter vergelijking: de courts van Frankfurt en Parijs en straks die van Brussel, kennen deze voorziening niet. ‘Het Nederlandse ▶

Procestaal

Het procesreglement van het NCC bepaalt dat de procedure in het Engels wordt gevoerd. Als partijen dat willen, mag het ook in het Nederlands.

'**2.1.1.** De procedure wordt gevoerd in de Engelse taal. De procedure kan geheel of gedeeltelijk in de Nederlandse taal worden voortgezet, indien de in de procedure betrokken partijen na de indiening van de procesinleiding daarvoor kiezen en de rechter dienovereenkomstig beslist. Partijen berichten de rechter zo spoedig mogelijk over een dergelijke keuze.
2.1.2. De rechter kan een partij bevelen een vertaling in de procedure te brengen van een overgelegd stuk dat is gesteld in een andere taal dan de procestaal. De rechter kan bepalen dat een beëdigde vertaling moet worden overgelegd. Nederlandse jurisprudentie en doctrine, en stukken in de Nederlandse, de Engelse, de Duitse of de Franse taal, worden niet vertaald, tenzij de rechter anders beslist.
2.1.4. Indien een zitting plaatsvindt en een partij daarbij aanwezig wil zijn die de Engelse taal onvoldoende beheerst, voorziet deze partij zich desgewenst van bijstand door een tolk.'

procesrecht staat in hoog aanzien. Het wordt zeker door de Angelsaksische landen gezien als efficiënt, voortvarend en voorspelbaar, en – wat ook belangrijk is – betaalbaar,' zegt Oranje.

GRIFFIERECHTEN

Over de betaalbaarheid en dan vooral de hoogte van de griffiekosten was vooraf discussie. 'De Raad voor de rechtspraak vond dat de griffierechten niet ten laste mochten komen van de reguliere rechtspraak en dat de partijen de kosten moeten vergoeden,' zegt Oranje. In de Eerste Kamer waren zorgen over de toegankelijkheid van het court voor het midden- en kleinbedrijf. De nieuwe wet nodig voor de oprichting – het wetsvoorstel Engelstalige rechtspraak in internationale handelskamers – kwam pas half december na een pittig debat door de senaat.

Volgens Herman van der Meer, president van het gerechtshof Amsterdam, was het tot het laatste moment spannend of het NCC ook echt op 1 januari van start kon gaan. 'De politieke aandacht ging vooral naar het kostendekkend griffierecht.' Hij laat in zijn toespraak doorschemeren dat aan die bedragen nog gesleuteld kan worden. 'Voor de hoogte van de griffierechten werd een zekere mate van inschattingsvermogen gevraagd. Waarvan je nog maar moet afwachten of dat goed gegaan is – we zullen de komende jaren monitoren of die inschatting ook duurzaam kostendekkend is.'

Het idee van een Engelstalig commercial court komt van Frits Bakker, de voormalige voorzitter van de Raad voor de rechtspraak. Bakker maakte het voornemen bekend tijdens de Dag van de Rechtspraak in 2014 in Rotterdam. 'Dat was ruim voordat er serieus rekening werd gehouden met een vertrek van het Verenigd Koningrijk uit de Europese Unie. Welke consequenties een eventuele brexit gaat hebben, is hoogst onzeker. Maar het zal de belangstelling voor het NCC vast en zeker niet verkleinen. Bedrijven blijven behoefte houden aan Engelstalige rechtspraak,' zegt Anita Vegter, directeur-generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving van het ministerie van Justitie en Veiligheid. 'Het is belangrijk dat de rechtspraak biedt waar rechtzoekenden behoefte aan hebben. De rechtspraak is zich aan het vernieuwen en wil voorzien in de behoefte aan maatwerk.' Ook het NCC valt onder dat maatwerk. 'Doen waar bedrijven behoefte aan hebben om internationaal te ondernemen,' zegt Vegter. Met een ferme druk op een knop verricht ze de officiële openingshandeling.

> 'Welke consequenties een eventuele brexit gaat hebben, is hoogst onzeker. Maar het zal de belangstelling voor het NCC vast en zeker niet verkleinen'

AANLOOPTIJD

Zowel sprekers als bezoekers zijn vol vertrouwen dat de nieuwe voorziening een succes zal worden. Dat er sinds 1 januari nog geen zaken zijn binnengekomen bij het court is geen reden tot zorg. 'Partijen moeten het eerst nog in hun overeenkomst afspreken. Wij hebben rekening gehouden met een zekere aanlooptijd,' zegt Oranje met een lach.

Advocaat Teun Blom verwacht gebruik te maken van de diensten van het NCC. 'We hebben het met klanten er al nadrukkelijk over gehad en zullen het zeer zeker bespreken bij het opstellen van nieuwe contracten.' ■

CIAO CHOW TRANSLATIONS
INTERPRETING & MEDIA

Ciao Chow Translations volgt het karakter van de Chow Chow:
zakelijk, betrouwbaar, loyaal en no-nonsense

Chartered Linguist (UK)
Beëdigd vertaler Engels-Nederlands v.v.
Vertaler Duits/Italiaans – Nederlands/Engels

SPECIALISATIES o.a.
juridisch | medisch | veterinair | hippisch

TOLK IN DE TALEN
Nederlands | Engels | Duits | Italiaans | Redactie & copywriting

info@ciaochow.nl | www.ciaochow.nl

vaessen advocaten

www.vaessenadvocaten.nl

Vaessen advocaten te Cuijk zoekt ter versterking van het team een enthousiaste ADVOCAAT-MEDEWERKER met een afgeronde universitaire rechtenstudie en een stageverklaring met interesse voor de algemene civiele praktijk.

Ons kantoor kent een informele werksfeer en biedt de mogelijkheid om zelfstandig een interessante praktijk op te bouwen, direct contact met cliënten en veel ruimte voor persoonlijke ontwikkeling.

Sollicitaties met C.V. en motivatie te richten aan
mr. M.M.G. Senssen-Franssen info@vaessenadvocaten.nl

daadkrachtig en betrokken

Beginnend advocaat?

Verzeker u van een goede start!

Ron Borgdorff is verzekeringsspecialist voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. Ron kent de specifieke risico's van deze juridische beroepsgroepen. Met ruim 25 jaar ervaring staat hij borg voor een persoonlijk, gedegen advies op maat en korte lijnen.

U wilt een financieel adviseur met verstand van úw zaken?
Ron Borgdorff, dé verzekeringsspecialist voor advocatuur

ADVISEUR IN NOTARIAAT & ADVOCATUUR RUIM 25 JAAR

van Boetzelaerlaan 24H
3828 NS Hoogland
Tel. 033-20 35 000
info@ronborgdorff.nl
www.ronborgdorff.nl

RON BORGDORFF
FINANCIEEL ADVISEUR VOOR NOTARIAAT EN ADVOCATUUR

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA:
BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID • CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

Den Hollander Advocaten is gevestigd in een monumentaal pand op het mooie eiland Goeree-Overflakkee, op slechts 30 autominuten van Rotterdam. De wortels van het kantoor liggen in de agrarische sector. Dat blijft een belangrijke pijler, maar in de afgelopen decennia hebben onze advocaten zich ook in andere rechtsgebieden gespecialiseerd.

Voor de uitbreiding van onze civiele praktijk zijn wij op zoek naar:

EEN (GEVORDERD) ADVOCAAT-STAGIAIRE, en
EEN BEGINNEND ADVOCAAT MEDEWERKER

met belangstelling voor een commerciële praktijk en bijzondere interesse in ondernemingsrecht, insolventierecht, vastgoed en/of agrarisch recht.

Geïnteresseerde en enthousiaste advocaten en/of afgestudeerde juristen worden van harte uitgenodigd een sollicitatie per e-mail te sturen naar mr J.M. (Jurriaan) van der Wulp (jmvanderwulp@denhollander.nl).

Zie ook: www.denhollander.nl

DEN HOLLANDER ADVOCATEN
anno 1934

Het Omgangshuis boek van Tugra

Op weg naar mijn papa...

www.omgangshuis.nl

GEFINANCIERDE RECHTSBIJSTAND

KAMER KIJKT DEKKER OP DE VINGERS

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Met de jongste Kamerdebatten over de gefinancierde rechtsbijstand is weer een hoofdstuk toegevoegd aan een langlopende kwestie. De tussenstand.

Liefst vier keer boog de Tweede Kamer zich dit jaar over de gefinancierde rechtsbijstand. Twee keer was er mondeling overleg over de contourennota die minister Dekker in november presenteerde. Daarna konden de fracties moties indienen, met als sluitstuk de stemmingen op 12 februari. Tussen de bedrijven door was er ook nog het nodige schriftelijke verkeer.
De voorlopige conclusie: Dekker mag via 'trial-and-error' naar een nieuw stelsel toewerken. Er ligt geen concreet uitgewerkt plan, evenmin is sprake van een financiële onderbouwing. De minister heeft een visie, neergelegd in hoofdlijnen, en een marsroute die langs pilots en experimenten voert.

GROEN LICHT

Verrassend was het groene licht van de Tweede Kamer niet. De VVD-minister had zijn plannen vooraf afgestemd met de coalitiegenoten en wist dat hij op hun steun kon rekenen. Niettemin scoorde de oppositie, aangevuurd door demonstraties van advocaten, op onderdelen de nodige punten. Dekker heeft bepaald geen vrijbrief gekregen voor zijn verbouwingsplannen. Met grote regelmaat zal hij de Kamer moeten informeren over de voortgang.
Voor een belangrijk deel heeft de minister dat over zichzelf afgeroepen. Zijn optreden in de Kamer was niet altijd even sterk. Tijdens het eerste debat vergaloppeerde hij zich met de opmerking dat toevoegingsadvocaten meer betaald krijgen voor procederen dan voor adviseren, daarmee een financiële drijfveer suggererend. De ophef die daaruit ontstond, vergde zoveel vergadertijd dat de inhoudelijke discussie niet kon worden afgerond.
In het vervolgoverleg leek Dekker lering te hebben getrokken. Hij had zich goed voorbereid en sloeg een verzoenende toon aan. Desondanks vloog hij opnieuw uit de bocht, dit keer op papier. In de schriftelijke beantwoording van Kamervragen maakte de minister melding van een pilot met rechtsbijstandpakketten. Het experiment wordt uitgevoerd door LegalGuard, een juridisch adviesbureau van verzekeraar Achmea.

VERZEKERAARS

Dekker gaf daarmee opnieuw lucht aan de opvatting onder critici dat hij op schoot zit bij verzekeraars. De verwijten van de oppositie in de Kamer dat de VVD marktwerking nastreeft in de rechtsbijstand werden daarmee door hemzelf geschraagd. Het videofilmpje dat hij publiceerde na een bedrijfsbezoekje aan Achmea lag bij iedereen ook nog eens vers in het geheugen.
Mede door het onhandig optreden van Dekker voelt de coalitie zich in toenemende mate ongemakkelijk bij het dossier rechtsbijstand. CDA-Kamerlid Chris van Dam zag zich genoodzaakt de minister per motie op te roepen een goede verstandhouding met de advocatuur na te streven.

RAAD VAN STATE

De Kamer wil voortaan twee keer per jaar worden geïnformeerd over de voortgang. Eind dit jaar dient hij uit de doeken te doen hoe de rechtshulppakketten eruit gaan zien en wat de effecten zijn voor de eigen bijdrage. Minister Dekker moest de Kamer op vraag van de PvdA ook nog eens beloven de Raad van State vroegtijdig te polsen over zijn hervormingsplannen. Dat is opmerkelijk omdat de raad doorgaans aan het eind van het traject om wetgevingsadvies wordt gevraagd. Van concrete wetsvoorstellen is nog geen sprake.
Bovendien moet hij voor de zomer de Kamer nog uiteenzetten in een zogeheten uitvoeringsplan hoe hij concreet te werk wil gaan. Dat plan dient ook een berekening te bevatten van de kosten en baten van het nieuwe stelsel.

LANGE WEG

Dekker heeft nog een lange weg te gaan. Bij elk plan, elke voortgangsrapportage en elke berekening die hij naar de Kamer stuurt, kan hij zijn borst natmaken. Het wordt steevast spitsroede lopen bij de oppositie, die elke zwak punt zal uitvergroten. Dat dwingt de coalitiepartijen op hun beurt ook weer tot scherpte, al was het maar om het verwijt te voorkomen dat ze kritiekloos de eigen dan wel bevriende minister volgen.

GRANDES

© Martijn Gijsbertsen

Ze werden beëdigd in de roerige jaren tachtig, werken tientallen jaren als advocaat en deden een schat aan ervaring op. Drie 'grandes dames' kijken vooruit, met de wijsheid van de terugblik. DOOR / HEDY JAK

DAMES

Goed luisteren naar je cliënt, je verdiepen in zijn wereld en open communiceren: het zijn kwaliteiten en vereisten van alle tijden om het vak gedegen uit te oefenen. Toch lijken deze waarden van steeds groter belang. 'Vroeger luisterden cliënten naar me, en ik natuurlijk naar hen,' vertelt Marjan van der List. 'Vijfentwintig jaar geleden beschikte niemand over Google. Nu komen cliënten binnen en eisen een kort geding. Dan kan ik eerst uitleggen waarom dat onverstandig is. Dat maakt je rol als advocaat wezenlijk anders. Het is moeilijker je cliënt te hanteren en dat vraagt meer communicatieskills.'

Van der List (beëdigd in 1979) wilde na haar rechtenstudie de advocatuur in, maar dat lukte niet meteen. 'Ik was al getrouwd en tijdens sollicitaties kreeg ik steeds de vraag of ik dacht binnenkort zwanger te worden. In deze tijd een absurde vraag natuurlijk. Overigens gaf ik nooit antwoord.' Om toch te werken, begon ze als griffier bij een kantongerecht. 'Ik was volstrekt niet geschikt voor dat vak; moest mijn mond houden en mocht me nergens mee bemoeien.' Na een jaar startte ze tot haar grote opluchting bij een kantoor in Alkmaar dat gespecialiseerd was in faillissementen en vastgoed. Die specialisatie bleef ze trouw toen ze een aantal jaar later op de vastgoedafdeling bij Van Doorne kwam te werken.

SPREEKUUR

Ook Els Unger (beëdigd in 1986) kwam met een kleine omweg in de advocatuur terecht. Na haar rechtenstudie werkte ze bij een bureau voor rechtshulp, de voorloper van het Juridisch Loket, en adviseerde mensen met een smalle beurs. 'Elke ochtend had ik spreekuur, dan hielp ik twaalf mensen achter elkaar. Ik leerde razendsnel problemen te analyseren en met allerlei soorten mensen om te gaan. Daar heb ik nu nog profijt van.' De ingewikkelde zaken moest ze doorsturen naar advocaten, maar wilde ze zelf oplossen. Na een paar jaar kon ze terecht bij een Amsterdams kantoor met een algemene praktijk. Unger herkent zich in het beeld dat cliënten een stuk bijdehanter zijn geworden. Volgens haar zijn ze vooral ook kritischer, hetgeen geen slechte ontwikkeling is. 'Het dwingt advocaten om heel goed naar cliënten te luisteren, zich in hun situatie of branche te verdiepen en ▶

BÉNÉDICTE FICQ

Leeftijd: 61 jaar
Burgerlijke staat: getrouwd, twee kinderen
Kantoor: Ficq & Partners Advocaten in Amsterdam
Specialisatie: strafrecht

scherp te blijven. Ze maken ook een bewustere keuze voor een bepaalde advocaat. Niet alleen *repeat players* – in mijn praktijk ondernemers en ondernemingsraden – besteden werk uit via *beauty contests*, ook werknemers die een arbeidsrechtadvocaat zoeken, vragen meerdere offertes aan. Het is onderdeel van het spel.'
Strafrechtadvocaat Bénédicte Ficq brengt een nuance aan. Zij stelt dat de mate van mondigheid erg aan de soort cliënt ligt. 'Als je vastzit, ben je namelijk echt niet mondig meer. Dan is het belangrijk dat ik de regie in handen houd.' De destijds 29-jarige Ficq (beëdigd in 1986) ging na haar rechtenstudie in Groningen recht op haar doel af: werken bij hét Amsterdamse strafrechtkantoor Van Asperen, De Roos & Pen. Ze omschrijft haar eerste jaren als advocaat als een spannende periode. 'We waren bevlogen sociaal advocaten die met man en macht bezig waren de rechten van verdachten op de kaart te zetten. We deden eigenlijk alleen strafrecht en hadden een gruwelijke hekel aan andere zaken. Eén keer moest ik verplicht een faillissement doen, wat een drama. Ik miste de bevlogenheid die ik normaal bij zaken voelde. Strafrecht was het enige wat ik interessant vond, daar heb ik heel bewust voor gekozen. Het gaat over vrijheid, over iemands leven. Toch wel één van de grote thema's van het leven.'

MARJAN VAN DER LIST

Leeftijd: 65 jaar
Burgerlijke staat: ongehuwd, twee kinderen
Kantoor: Van der List in Amsterdam
Specialisatie: vastgoedrecht, familierecht

> 'Ook werknemers die een arbeidsrechtadvocaat zoeken, vragen meerdere offertes aan'

SPECIALISEREN

Dat Ficq zich als jonge strafrechtadvocaat meteen specialiseerde, zou nu heel normaal zijn. Zo werkt de NOvA aan een verplicht rechtsgebiedenregister, waarbij advocaten zich kunnen registreren op maximaal vier vakgebieden. Binnen het strafrecht zegt Ficq desondanks een tendens te zien dat het werk weer teruggaat naar de generalisten, die volgens haar nooit in staat zijn gespecialiseerde rechtshulp te bieden. 'Het is een grote schande, maar op dit moment ontstaat er een kloof tussen arm en rijk bij de keuze wie er een gespecialiseerde strafrechtadvocaat kan betalen. Vroeger hadden we dit gevecht ook, toen was het eindelijk op peil en nu werken we weer voor een uurloon waar veel mensen hun neus voor ophalen.'
Waar Ficq een pleidooi voor specialisatie houdt, betoogt Unger dat het van belang is ook kennis te maken met meerdere rechtsgebieden. Niet alleen via de beroepsopleiding, zegt ze, maar vooral ook in de praktijk. 'Door in de opleiding in slechts één rechtsgebied te werken, benaderen jonge advocaten vraagstukken vaak te eenzijdig. Het risico bestaat op kokervisie.' Als 27-jarige advocaat-stagiaire kreeg Unger zelf een brede basis mee. 'Als advocaat deed je toen eigenlijk nog alles: echtscheidingen, arbeidsrecht, strafzaken. Zat ik weer eens in een vieze cel met een junk die autoradio's had gestolen. Ik leerde veel van het leven en vind zo'n brede oriëntatie heel nuttig, want je leert beter verbanden te leggen. Bij specialisaties, waar nu vanaf de start op gestuurd wordt, missen advocaten die brede blik om vanuit een ander rechtsgebied naar een probleem te kijken.' Ze adviseert stagiairs dan ook aan hun patroon te vragen ook in andere zaken te mogen werken, zo nodig via een kantoorgenoot of een andere sectie.
De huidige ontwikkelingen in het strafrecht, waarbij slachtoffers een grotere rol in de rechtszaal krijgen toebedeeld, baart Ficq zorgen. Wanneer ze praat over de bezuinigingen die Den Haag op dit moment doorvoert, klinkt ze fel. 'Mensen beseffen niet hoe groot de consequenties daarvan zijn. Jarenlang is er geïnvesteerd om specialistische kennis op te doen, en nu wordt niets meer normaal vergoed waardoor alles weer bij de generalisten belandt. Ik zie dat capabele collega's ermee ophouden omdat ze hun hypotheek niet meer kunnen betalen. Die gaan lesgeven op een hogeschool of universiteit. De specialisten ruimen noodgedwongen het veld en dat vind ik onaanvaardbaar.' Ze wijst op de kwetsbaarheid van haar cliënten: vaak mensen met minder kansen en psychische problematiek. 'Bedenk wel dat 95 procent van de strafzaken op pro-Deobasis is. De beeldvorming rondom strafrechtadvocaten met dure auto's, mooie pakken en een pinkring is helemaal niet passend bij het grootste deel van de strafrechtadvocaten.'

DIVERSITEIT

In de jaren tachtig werkten er aanzienlijk meer mannen dan vrouwen in de advocatuur. Waar in haar jonge ▶

© Jean-Pierre Jans

© Jean-Pierre Jans

advocatenjaren mannen het 'vanzelfsprekend' grotendeels voor het zeggen hadden op kantoor, is diversiteit ook in deze tijd nog een heikel punt. Unger zat in de jaren negentig in het college van afgevaardigden. 'Ik zag de traditionele advocatuur: wit, 50+ en eindeloze verhalen. Het is dat Els Swaab (voormalig advocaat, deken en adviseur, *red.*) mij stimuleerde lid te worden van de raad van toezicht, anders was het nooit gebeurd. Zij zorgde destijds voor een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen. Tot mijn grote ontzetting was het tien jaar later weer terug bij af. Ik vind het ook pijnlijk dat ik sinds 2007 de enige vrouwelijke deken ben geweest.' Blij verrast was Unger dat eind vorig jaar Susan Kaak en Petra van Kampen AR-lid zijn geworden, naast Theda Boersema die medio 2017 toetrad tot een louter uit mannen bestaand bestuur. 'Het geeft de kritische massa die nodig is om eindelijk weer een vrouw als algemeen deken uit te rekruteren.'
Ondanks deze ontwikkelingen stellen vrouwen zich niet snel beschikbaar, stelt Unger. Bestuurlijke organen, ook lokale raden, moeten in haar ogen een percentage van tenminste 35 nastreven. 'En als dat niet lukt desnoods met quota gaan werken.' Vrouwen die een dergelijke ambitie hebben, moeten het zichzelf makkelijk maken, adviseert zij. 'De verantwoordelijkheid om alles goed te organiseren, voelen vrouwen over het algemeen sterker dan mannen. Maar je kunt niet al die ballen zelf in de lucht houden. Regel goede kinderopvang, een schoonmaker en een tuinman. Het kost wat, maar dan heb je op je vrije dagen tijd voor andere dingen.'

SNELHEID

Bijna veertig jaar zit Van der List nu in het vak, en terugblikkend stelt ze dat het werk van advocaten zwaarder is geworden op verschillende fronten. 'Alleen al de snelheid van communicatie is een wezenlijk onderdeel daarvan. Wij ontvingen om negen uur 's ochtends post, de rest van de dag kreeg je met uitzondering van telefoontjes niets meer binnen. Nu schiet iedereen – ook 's avonds – een mail naar je toe, en verwacht meteen een *reply*. Ik hoor mensen zeggen: ja, dat hoort er gewoon bij, maar het vraagt zelfbeheersing niet overal meteen op in te gaan en tijd te blijven nemen.'
Ze vertelt dat een cliënt haar belde op vakantie en onmiddellijk actie eiste. 'Ik zei dat ik dat op dat moment niet kon doen en dat het ook niet nodig was, tot woede van mijn cliënt. Die onnodige haast vind ik erg storend. En het vraagt om voorzichtigheid. Ik kan vrij makkelijk denken: morgen weer een dag, maar bij *eagere*, jonge advocaten geeft het een extra hoge druk.'
Die hoge druk ziet ze ook terug op andere vlakken. 'Iedereen lijkt een perfect functioneren na te streven, in werkelijk alles. Laatst hield ik een praatje voor de beroepsopleiding, dan zie ik vrouwen zitten die er prachtig uitzien. Met mooie kleding, torenhoge hakken – die dan halverwege worden uitgedaan. In mijn tijd was de druk op het werk wel groot, maar niet op al die randzaken daarnaast. Er was veel minder gedoe. Wat ik er vooral duidelijk probeer te maken: het zijn allemaal eisen waaraan jonge advocaten denken te moeten voldoen. Dat geeft veel spanning en druk. Het is prima om te willen presteren, maar bedenk dat je er ook kunt komen als je scheef op het doel afgaat.'

> 'Als advocaat deed je toen eigenlijk nog alles: echtscheidingen, arbeidsrecht, strafzaken'

Van der List stelt dat het minstens zo belangrijk is het werk los te laten. 'Advocaat zijn hoeft niet dag en nacht. Het is een illusie dat je lekker in slaap valt als je avond na avond doorwerkt. Doe je werk goed, zorg dat je leuke zaken hebt en ga vooral ook naar de film. Ook dan kom je uitstekend terecht.' Ficq raadt jonge strafrechtadvocaten aan vooral alert te zijn op de rechten van verdachten in de strafprocedure. 'Steek je nek uit voor een goede verdediging van je cliënt en wees een waakhond tegen misstanden die je ziet bij de overheid. Als het noodzakelijk is op te treden tegen de afbraak van de rechten van een verdachte, dan denk ik dat je als strafrechtadvocaat ook op politiek niveau moet proberen dat tegen te gaan.' ■

ELS UNGER

Leeftijd:	60 jaar
Burgerlijke staat:	getrouwd, een zoon
Kantoor:	Unger Van Els Advocaten in Amsterdam
Specialisatie:	arbeidsrecht en ondernemingsrecht

© Shutterstock, bewerking Ronald Brokke

WET MASSASCHADE KOMT MET GEBREKEN

De recent aangenomen Wet massaschade biedt consumenten voor het eerst de mogelijkheid hun schade collectief te verhalen. Maar wie gaat de belangenbehartiger betalen?

DOOR / BENDERT ZEVENBERGEN

'Een historisch moment', noemt directeur belangenbehartiging Olof King van de Consumentbond het aannemen van de 'Wet afwikkeling van massaschade in een collectieve actie' door de Tweede Kamer op 19 januari jongstleden. De belangenbehartiger is net als de Verenging Eigen Huis en de ANWB verheugd dat na dertig jaar strijd de rechter collectieve schade ineens aan alle gedupeerden kan toewijzen. Tot op heden kan de rechter niet meer doen dan aansprakelijkheid vaststellen en is het daarop aan de gedupeerden om hun schade individueel te verhalen.

De nu aangenomen wet komt voort uit een motie van Sharon Dijksma uit 2011 en had al in 2013 van kracht moeten zijn. De motie is bedoeld als 'stok achter de deur' voor gedaagden die niet bereid zijn een collectieve schikking overeen te komen, ook als hun aansprakelijkheid vaststaat. In het geval van kleine individuele schades is het voor gedupeerden weinig profijtelijk om hun te recht halen, een reden voor gedaagden om niet over de brug te komen.

SCHIKKEN

Ondanks het enthousiasme bij de genoemde organisaties, wordt betwijfeld of de nieuwe wet tot grote veranderingen gaat leiden. 'Dat het niet kunnen afdwingen van een collectieve schadeafhandeling de oorzaak zou zijn voor het afketsen van schikkingen, is in het geheel niet onderzocht en tot dusver is er geen bewijs voor', zegt Albert Knigge, partner bij Houthoff. 'Doorgaans liggen hier andere oorzaken aan ten grondslag, zoals verzekeringstechnische perikelen, onduidelijkheid over de omvang van een zaak en discussie over verjaringstermijnen. Al deze onzekerheden zijn er in de nieuwe wetgeving nog steeds.' Desondanks zijn sinds het ontstaan

van de mogelijkheid in 1994 om collectieve claims te voeren tientallen schikkingen tot stand gekomen. Voorbeelden hiervan zijn massaclaims tegen Dexia en Vie d'Or, waarbij de schikkingen bovendien algemeen verbindend werden verklaard, een mogelijkheid die sinds 2005 bestaat. Ook in zaken die niet algemeen verbindend werden verklaard is geschikt, zoals in effectenzaken rond Ahold, World Online en Imtech.

KOSTEN

Advocaat William Schonewille van BarentsKrans, die onder meer optrad voor gedupeerden van DSB en SNS Reaal, noemt de 'belangrijkste weeffout' dat niets is geregeld voor de financiering van de belangenbehartigers. 'De belangbehartiger wordt bij een schadetoewijzing vergoed op basis van het liquidatietarief, maar dat is volstrekt onvoldoende om de werkelijke kosten te dekken. Aangezien werken via no cure, no pay voor ingeschakelde advocaten verboden is en externe financiering bij gebrek aan een bekende achterban moeilijk is te regelen voor partijen zonder vaste leden, betekent dit dat de financiering vooral moet komen uit eenmalige bijdragen of lidmaatschapsgelden die vooral door de grotere, bestaande organisaties kunnen worden binnengehaald.'

> 'Tarief is onvoldoende om de werkelijke kosten te dekken'

Het is volgens Schonewille niet aannemelijk dat belangenbehartigers zonder meer kunnen aansturen op een schikking waarbij hun vergoeding wordt meegenomen. 'Schikken is alleen maar mogelijk als het alternatief ongunstiger is. Vanuit de gedaagden bezien hoeft een rechtelijke uitspraak niet ongunstig te zijn, zeker niet nu de te vergoeden proceskosten dan marginaal zijn.'

'De financiering van een collectieve claim blijft helaas problematisch', zegt Marco Gerritsen van Van Diepen Van der Kroef Advocaten, dat doorgaans voor gedupeerden optreedt. 'Voor kleinere stichtingen is het opzetten van een massaclaim vaak niet te doen.' Volgens Gerritsen kan de rechter onder de nieuwe wet er wel op aansturen dat sneller geschikt gaat worden, 'maar sommige partijen, volgens mijn ervaring ook de staat, zullen tot het uiterste blijven gaan om hun claim te ontlopen.'

ZWAARDERE EISEN

De kosten voor belangenorganisaties kunnen snel in de tonnen of zelfs miljoenen lopen, zeker nu de nieuwe wet zwaardere eisen stelt aan deze organisaties. Om ontvankelijk te worden verklaard moeten belangenorganisaties onder meer een deskundige raad van toezicht instellen en hun cijfers door een externe accountant laten controleren. Toch kan dit op instemming rekenen.

'De hogere eisen zijn over het algemeen goed', zegt Gerritsen. 'De rechter kan zo beter beoordelen of de belangen van de achterliggende belanghebbenden voldoende worden gewaarborgd. De afgelopen jaren gingen helaas veel dingen mis bij belangenbehartigers.'

Ook Schonewille noemt het 'verklaarbaar' dat de drempels voor ontvankelijkheid zijn verhoogd gezien enkele excessen in het verleden, zoals bij Loterijverlies. 'Maar dit heeft wel een hoge prijs. Deze eisen bieden namelijk meer mogelijkheden voor gedaagden om een collectieve actie te frustreren.'

De zwaardere eisen en hoge kosten kunnen tot gevolg hebben dat de invloed van grote bestaande belangenorganisaties bij massaclaims verder toeneemt. Dat wordt versterkt nu de rechter in het geval van meer organisaties een 'exclusieve belangenbehartiger' kan aanwijzen die het voortouw neemt in de procedure. Volgens Gerritsen kan dit 'monopoliserend' werken. 'Mogelijk worden vaak dezelfde partijen aangewezen zoals de Consumentenbond, ANWB, Eigen Huis en de VEB. De kleinere partijen worden dan weggedrukt.'

Schonewille verwacht dat met de exclusieve belangenbehartiger de procedure effectiever en transparanter wordt. 'Een nadeel is wel dat gedupeerden zich niet langer kunnen aansluiten bij de organisatie waar ze zich wat aanpak en professionaliteit betreft het best bij voelen. Bovendien is het niet gezegd dat de exclusieve belangenbehartiger altijd alle belangen en invalshoeken het best kan behartigen.'

Knigge juicht dit aspect van de regeling toe. 'Dat de zaken worden geconsolideerd is winst voor de gedaagden. Als het werkt, bevordert dat het bereiken van finaliteit.'

EXPERTISE

In dat verband noemt Gerritsen het jammer dat de wetgever er niet toe is overgegaan om een enkele rechtbank aan te wijzen voor de behandeling van alle collectieve zaken. 'Dit was aanvankelijk wel de bedoeling. Het heeft als voordeel dat deze ene rechtbank expertise verkrijgt en dus betere belangenafwegingen kan maken.'

Knigge acht expertise van belang bij de behandeling van de zaak zelf: 'Een nadeel van de nieuwe wet is dat de rechter geen handvatten heeft gekregen over hoe hij de schade moet vaststellen. Hij moet zich hierbij baseren op de bestaande wetgeving, maar op onder meer het punt van het gelijksoortigheidscriterium kunnen moeilijkheden ontstaan. Het zou hebben geholpen als alle zaken door een rechtbank worden behandeld.'

Per saldo verwachten de advocaten niet dat er meer geschikt gaat worden. 'Het "level playing field" wordt al met al niet beter', zegt Schonewille. 'Ik ben er op de voorhand niet positief over dat het hoofddoel van de wet wordt bereikt.'

© Martijn Gijsbertsen

Dorothé Bongaerts Stubbé & Tessa Rosenberg Polak

NIEUW: DE WERK-VERDELERS

DOOR / MICHEL KNAPEN

Hoe komen nieuwe opdrachten bij de juiste advocaat terecht? Grote kantoren hebben daarvoor hun eigen methoden ontwikkeld.

Niks mis met nieuwe opdrachten. Graag zelfs. Maar de komst van nieuw werk is onvoorspelbaar. Wie kan er wat bij hebben? Heeft die wel de juiste expertise? De juiste interesse? Als die advocaat die klus erbij neemt, moet dan volgende week de cursus worden afgezegd?

Dat is het probleem van *staffing* – de juiste advocaat op de juiste klus zetten. Het ene kantoor heeft een staffingmanager, het andere een hele staffingafdeling, een derde zet technologie in om deze puzzel op te lossen. Of gewoon: door goed intern overleg.

Bij NautaDutilh bijvoorbeeld, waar de 'talentpartners' wekelijks bij elkaar komen. Zij weten welke *fee-earner* met welke klus op dat moment bezig is. Tijdens dat overleg wordt bepaald wie welke nieuwe opdracht gaat uitvoeren. Daarbij wordt gelet op drie aspecten, zegt managing partner Jaap Jan Trommel: HR, de cliënt en 'opleiding'. Het HR-aspect houdt in dat iedere medewerker via een portal aangeeft of hij 'druk', 'een beetje druk' of 'niet druk' is, en of hij er werk bij kan hebben of juist niet. Op basis daarvan baseren de talentpartners hun keuze.

Ook tijdens verschillende werkbesprekingen van de praktijkgroepen komt aan de orde waarmee iedereen bezig is, of iemand die te veel doet werk moet overdragen of extra handjes nodig heeft. Vergelijkbare werkplannen zijn er ook voor het ondersteunend personeel. Volgens Trommel is dit een 'eerlijke manier van allocatie van werk'. 'We willen dat onze mensen genoeg werk hebben, maar ook weer niet te veel.'

Het klantaspect wil wel eens door dit systeem heen fietsen. 'Veel klanten willen bij een nieuwe opdracht worden geholpen door het gezicht dat ze kennen. Die wens of voorkeur willen we zo veel mogelijk honoreren. Als we dat tijdig weten, kunnen we het dankzij de *portal* zo regelen dat deze advocaat werk afstoot, delegeert of dat een partner wat overneemt. Binnen hetzelfde team moet dat mogelijk zijn.'

Het CBS berekende in 2017 dat juristen – samen met artsen, koks, managers in de zakelijke dienstverlening en leerkrachten op basisscholen – de hoogste werkdruk hebben. Daar sluit het 'opleidingsaspect' op aan. Trommel: 'Onze medewerkers moeten zelf leren aangeven als ze te veel of juist te weinig werk hebben.

Jaap Jan Trommel

© Wiep van Apeldoorn

Wij trainen onze mensen om tijdig nee te zeggen. Bij ons geldt de menselijke maat. Onze medewerkers zijn geen productiemiddelen.'

STAFFING

Van de grote kantoren zijn er minstens twee die staffing hebben geformaliseerd, zoals De Brauw Blackstone Westbroek en Clifford Chance. 'Vroeger kwam een nieuwe opdracht bij de partner binnen,' zegt voormalig kandidaat-notaris Dorothé Bongaerts-Stubbé van De Brauw. 'Als hij een medewerker zocht, keek hij met wie hij eerder prettig had samengewerkt. Maar medewerkers en stagiairs begonnen ook meer aandacht te vragen voor hun persoonlijke ontwikkeling en werkdruk. Daar kwamen de partners te weinig aan toe. Om die reden is hun "werkverdelingstaak" overgeheveld naar een aparte staffingafdeling, die nu vierenhalf jaar bestaat.'

Bongaerts werkt bij De Brauw samen met Tessa Rosenberg Polak (ex-advocaat), beiden fulltime als Consultant Staffing & Talent Management. Komt een opdracht binnen, dan gaat deze naar de 'nieuwe zaak-commissie', waarin het bestuur, de partners en de beide staffingmedewerkers zitten. Bongaerts: 'Wij kijken vooral naar de karakteristieken van de zaak en de ontwikkelbehoeften en beschikbaarheid van kantoorgenoten. De anderen in deze commissie kijken ook hoe de opdracht past in de kantoorambities. Dankzij een app op de smartphone zien wij de beschikbaarheid van kantoorgenoten voor de komende weken, maar ook hun expertise, interesse, voorkeuren en hun vakantiedagen. Op basis daarvan maken wij een eerste inschatting. Als de zaak definitief is aangenomen, zoeken we de beste match tussen de persoon, de beschikbaarheid en ontwikkeling van de desbetreffende advocaat.'

Voordeel van deze methode, zegt Rosenberg Polak, is dat er meer aandacht is voor de persoonlijke interesse van de medewerker, er is meer zicht op de werkdruk en die werkdruk kan beter over het kantoor worden verdeeld. 'Er is geen scheve druk meer. De roulatie is hoger en de ontplooiing van medewerkers groter.'

RESOURCEMANAGER

Heeft De Brauw op driehonderd advocaten twee staffingmedewerkers, Clifford Chance heeft op 123 advocaten één 'resourcemanager'. Deze werkt onder verantwoordelijkheid van het hoofd HR, Manja van Asma. De resourcemanager is anderhalf jaar geleden begonnen, na een jarenlange traditie waarin partners en *counsels* nieuwe zaken zelf verdeelden onder de stagiairs en de medewerkers. Nu worden deze doorgestuurd naar de resourcemanager, die zorgt dat het werk gelijkwaardig wordt verdeeld. Daarbij wordt rekening gehouden met capaciteit, persoonlijke en inhoudelijke ontwikkeling, cliëntrelatie, expertise en afwezigheid van advocaten. Van Asma: 'Door de informatie die zij wekelijks aan de resourcemanager verstrekken, beschikt zij over data die worden gebruik bij het verdelen van het werk en wordt per project gekeken welke advocaat aan het team kunnen worden toegevoegd. Ook wordt daarmee gewaarborgd dat na een of meerdere grote projecten op rij wat ruimte wordt geboden om op adem te komen. Het voordeel van dit systeem is dat de pool waaruit we resources kunnen putten groter is dan in het oude systeem, waarbij een partner vooral keek naar zijn directe collega's.'

De resourcemanager heeft zich inmiddels bewezen, zegt Van Asma. Nieuwe projecten komen nu terecht op het juiste niveau, medewerkers zijn het juiste type werk gaan doen en zaken worden evenrediger verdeeld over teams en advocaten. 'Ook de *workload* is nu gelijkmatiger verdeeld. De zaken die advocaten doen, zijn gevarieerder en de teams waarin ze werken worden meer divers. Dat alles is beter voor hun persoonlijke ontwikkeling.'

> 'Extra drukte wordt gecompenseerd met extra rust'

ZACHTE KANT

Bij Houthoff (238 advocaten) begint een goede werkverdeling met *pricing*, zegt chief innovation officer Steven ter Horst. 'Elke nieuwe zaak begint met het begroten van de nieuwe opdracht. Werkstromen worden

Manja van Asma

uitgesplitst, er wordt gekeken naar de exacte scope, het budget en of werk door een senior of junior kan worden gedaan. Zo krijgen we een blauwdruk van wat we aan menskracht nodig hebben.' De *pricing officer* maakt met *business intelligence software* een historische analyse: hoe is de nieuwe klus eerder in vergelijkbare zaken ingedeeld?
Houthoff heeft geen centrale afdeling waar de staffing van de fee-earners plaatsvindt. De personele invulling is verder aan de partner: die zoekt, na de pricing, de juiste persoon bij elk deel van de opdracht. Daarbij wordt gebruikgemaakt van een zachte en harde component, zegt Ter Horst. 'We beschikking over data over bijvoorbeeld de actuele bezetting van iemand. Dat is de harde kant. Die bezetting is erg dynamisch. Iemand kan wel inschatten dat hij de komende dagen erg druk is, maar als de zaak even stilvalt door iets wat speelt bij de wederpartij kan dat meevallen. Of iemand denkt dat het een rustige week wordt, maar plots komt er in een lopende zaak iets tussen. Data zeggen dan niet altijd veel. Daarom is bij ons de zachte kant belangrijk: partners weten wat er bij medewerkers speelt, wat hun interesse en expertise is. Door die persoonlijke betrokkenheid kan werk goed worden toebedeeld.'

Iedere medewerker geeft via een portal aan 'druk', 'een beetje druk' of 'niet druk' te zijn

Voor de toebedeling van klussen maken de partners gebruik van een kleurendashboard, een digitaal overzicht van wat medewerkers aan het doen zijn, dat realtime wordt gevoed door het tijdschrijfsysteem. Ja, zegt Ter Horst, dat is terugkijken, en zegt weinig over de beschikbaarheid morgen of de rest van de week. 'Maar omdat we twaalf maanden kunnen terugkijken, ontdek je langetermijntrends. Iemand die de afgelopen maand flink heeft gebuffeld, moeten we niet extra belasten.'
Omdat pricing een belangrijk onderdeel is van werkverdeling, kan Houthoff ook beter garanderen dat cliënten *value for money* krijgen, vindt Ter Horst. 'Met die methode zie je ook dat het soms voor de cliënt beter is een senior advocaat in te schakelen dan een "goedkopere" medewerker. Een senior heeft voor een klus, door zijn ervaring, minder tijd nodig en dan kan het voor de cliënt dus goedkoper uitpakken.'

© Houthoff
Steven ter Horst

DASHBOARD

In de zoektocht naar de 'juiste' advocaat is een groot kantoor een voordeel, zegt Jaap Jan Trommel van NautaDutilh, omdat dit veel flexibiliteit geeft. Ook zijn mensen breed opgeleid – tijdens de stage geldt een verplichte roulatie over meerdere praktijkgroepen – zodat elders inspringen tot de mogelijkheden behoort. 'Dat is erg belangrijk, want nee zeggen tegen een klant of tegen een nieuwe opdracht doe je niet graag. Soms vragen we van medewerkers dan ook om er toch die extra stap te zetten. Daar staat tegenover dat deze advocaat een volgende keer stapvoets mag. Extra drukte wordt gecompenseerd met extra rust.'
Een meer datagestuurd staffingsysteem staat of valt met de beschikbare informatie van advocaten, erkent Manja van Asma van Clifford Chance. 'Het werkt alleen als we altijd over voldoende realtime informatie beschikken en als die informatie ook wordt gedeeld. Lichten partners de resource manager niet in over een nieuw project of geven medewerkers en stagiairs onvoldoende inzicht in hun workload, dan loopt het spaak. Levert wel iedereen zijn beschikbaarheid tijdig aan, dan leidt dat ook tot een betere *work-life-balance* en meer gevarieerd werk. Tot slot is het voor de cliënt ook kostenefficiënt, omdat het werk op het juiste niveau wordt uitgevoerd.'
Het staffingmodel van De Brauw is nog niet voltooid. 'We willen nog beter inzichtelijk maken wat we doen,' zegt Tessa Rosenberg Polak. 'Autonomie van de medewerkers staat voorop: als ook zij beter weten welke opdrachten er binnenkomen, kunnen ze daarop "intekenen". Met een verbeterde meetbaarheid kunnen we ook goed nagaan of we teams wel voldoende divers maken en zo ook daarmee de kwaliteit van het werk verder verhogen.'
Houthoff wil daarentegen niet alleen vertrouwen op technologie. 'Het dashboard laat min of meer zien wie beschikbaar is, maar het is de eigen verantwoordelijkheid van de advocaat om in beweging te komen als er meer tijd is,' zegt Steven ter Horst. 'En als de boog te lang gespannen heeft gestaan, moet je ook nee kunnen zeggen. Als dat gebeurt, lost zich dat wel op: een ander springt wel bij, daar hebben we geen ingewikkeld systeem voor nodig. Stuur je alléén op data, dan mis je de zachte kant.' ■

GEZIEN

CAMERA JUSTITIA

OVER RECHT EN ONRECHT

Het filmfestival Movies that Matter biedt dit jaar acht speelfilms en documentaires waarin het recht centraal staat.

Van een Argentijnse speelfilm over een meisje dat wordt verdacht van de moord op haar beste vriendin tot een documentaire over de berechting van de Bosnisch-Servische Mladić voor het Joegoslavië-Tribunaal. De acht films van het competitieprogramma van Camera Justitia hebben allemaal een juridische inslag. 'De film kan gaan over een rechtszaak, maar ook over de zoektocht naar recht op een abstractere manier,' licht programmeur Sofia Stolk toe. Naast het thema is de kwaliteit van de films een belangrijk criterium voor programmering, vertelt Stolk. 'Er is best wel veel aanbod van films over dit thema, maar niet alle films zijn filmisch interessant.' De acht films strijden om een award. Een vijfkoppige internationale jury, bestaande uit filmmakers, politici en juristen, kent op 28 maart de Camera Justitia Award en € 5.000 toe aan de regisseur van de winnende film. Waarom zouden advocaten naar het festival komen? Stolk: 'Hoe breder je maatschappelijke blik, hoe beter je het recht in de juiste context kunt toepassen.' Het festival biedt alle ruimte voor discussie. 'We hopen dat bezoekers na de films hun perspectief uitwisselen. We willen dat advocaten aan de praat raken met activisten, rechters met kunstenaars. Daarbij gaat het steeds om het verkennen van de schemergebieden van het recht.'

De speelfilms en documentaires draaien tijdens het jaarlijkse film- en debatfestival Movies that Matter, van 22 tot en met 30 maart in Filmhuis Den Haag en Theater aan het Spui in Den Haag. Het volledige aanbod is te bekijken op moviesthatmatter.nl. Kaartverkoop start op 7 maart.

Win een ticket!
Het *Advocatenblad* verloot tien gratis tickets voor het Movies that Matter Festival onder geïnteresseerde lezers. Wilt u hier kans op maken? Stuur dan voor 11 maart een mail met uw naam en adres naar redactie@advocatenblad.nl.

ACUSADA

De speelfilm *Acusada* van de Argentijnse regisseur Gonzalo Tobal gaat over de 21-jarige Dolores die verdacht wordt van de moord op haar beste vriendin. Dolores is hoofdverdachte en krijgt de Argentijnse publieke opinie over zich heen. Haar ouders en advocaat steunen haar en samen werken ze aan de verdediging. Naarmate het proces vordert, worden er geheimen onthuld en neemt de spanning toe. De familiebanden komen onder druk te staan. Door een cruciale fout brengt Dolores haar zaak in gevaar. *Acusada* is genomineerd voor een Gouden Leeuw op het filmfestival in Venetië.

SMUGGLING HENDRIX

Deze komedie brengt het verhaal in beeld van het hondje Jimi dat samen met zijn baasje Yiannis op het Griekse gedeelte van Cyprus woont. Op een onbewaakt moment steekt Jimi de grens over naar het Turkse deel van het eiland. Yiannis, de muzikant die eigenlijk op punt stond om het eiland te verlaten voor een beter leven, doet er alles aan om zijn trouwe vriend terug te krijgen. Dat is nog niet zo makkelijk. Waar mensen de 'Bufferzone' vrij mogen oversteken, mogen dieren dat niet. Het levert een absurde situatie op.

UNREMEMBER

De speelfilm van regisseur Flávia Castro gaat over de Braziliaanse tiener Joana. Jarenlang woonde ze in Parijs, samen met haar in ballingschap levende moeder. Op 14-jarige leeftijd keert ze terug naar Brazilië. Daar herinnert ze zich stukjes van haar gefragmenteerde jeugd in Rio de Janeiro. Ook gaat ze op zoek naar de geschiedenis van haar vader, een politiek activist die tijdens de militaire dictatuur plotseling verdween. Met alles wat ze tegenkomt, herschrijft Joana haar eigen levensverhaal.

CRIME + PUNISHMENT

Deze onthullende documentaire volgt het pad van twaalf politieagenten van de New York Police Department (NYPD). De agenten met een Latijnse en Afrikaans-Amerikaanse afkomst bundelen hun krachten en nemen het op tegen hun bazen. Wegens corruptie, onrechtmatige arrestaties en etnisch profileren klagen ze het departement aan. Filmmaker Stephen Maing brengt de diepliggende problemen van het politiewerk in New York City in beeld.

SCREWDRIVER

Het debuut van de Palestijnse regisseur Bassam Jarbawi *Screwdriver* belicht de problemen van re-integratie na opsluiting. Na ruim vijftien jaar in een Israëlische gevangenis, keert de Palestijnse Ziad Bakri terug naar Palestina. Hij wordt ontvangen als held, maar heeft moeite zijn draai weer te vinden en zich aan te passen. Hij voelt zich verloren en heeft grote moeite om realiteit van hallucinatie te onderscheiden. Een psychologische thriller.

COLD CASE HAMMARSKJÖLD

De Deense regisseur Mads Brügger (*The Ambassador*) probeert in deze documentaire samen met privédetective Göran Bjorkdahl het mysterie rond de dood van VN-secretaris-generaal Dag Hammarskjöld te onthullen. Naarmate hun onderzoek vordert, stuiten de twee op een misdaad die nog gruwelijker is dan de moord op de VN-topman. In 1961 was Hammarskjöld onderweg vanuit Leopoldstad, het huidige Kinshasa, voor vredesbesprekingen naar Katanga. In de nacht van 17 op 18 september stortte zijn vliegtuig neer. Rondom het incident hangt al bijna zestig jaar een grote mist.

THE TRIAL OF RATKO MLADIĆ

De Bosnisch-Servische generaal Ratko Mladić werd in 2017 door het Joegoslavië-Tribunaal van de Verenigde Naties in Den Haag veroordeeld tot levenslang wegens deelname aan genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven. Mladić was opperbevelhebber van de Bosnisch-Servische troepen die Sarajevo belegerde en in 1995 Srebrenica veroverden, waarbij circa 7.000 mannen werden afgevoerd en vermoord. De documentaire volgt het vijf jaar durende proces tegen hem en brengt daarmee gerechtigheid en toerekenbaarheid in beeld.

WHISPERING TRUTH TO POWER

Filmmaker en human rights lawyer Shameela Seedat maakte dit portret van Thuli Madonsela, Zuid-Afrika's eerste vrouwelijke 'Openbaar Beschermer', gedurende Madonsela's laatste jaar in functie. In een grootschalige corruptiezaak tegen president Jacob Zuma, bewandelt Madonsela een smal pad waarop het gevaar in een klein hoekje zit. Madonsela wordt aan alle kanten tegengewerkt.
Een portret van een memorabele persoonlijkheid, die vecht voor gerechtigheid in een toenemende mate verdeeld land.

www.boomjuridisch.nl

Werkboek WWFT / AML Practice Guide

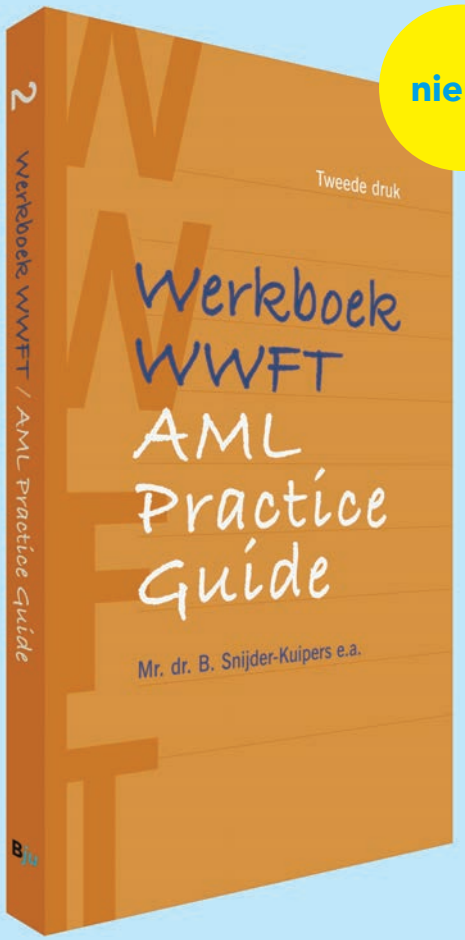

- Een praktische weergave van de wijzigingen die voortvloeien uit de gewijzigde Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (WWFT)
- Voor advocaten, notarissen en overige WWFT-instellingen
- Inclusief voorbeelddocumentatie
- Tekst is zowel in het Nederlands als in het Engels opgenomen

Mr. dr. B. Snijder-Kuipers e.a.
9789462905900 | 2e druk | 2018 | 190 pagina's | € 31,00

Bestel uw exemplaar via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

www.boomjuridisch.nl

PERSOONLIJK VERSLAG VAN EEN TOPVROUW

In haar autobiografie *Vrijgevochten* (Prometheus, 2019) schrijft Mirjam de Blécourt openhartig over haar jeugd, studententijd, moederschap en weg naar het partnerschap bij Baker McKenzie.

In de tuin van haar ouderlijk huis in Bilthoven liepen een pony, konijnen, geiten, kippen, eenden, schapen en een varken gewoon los bij elkaar.
De Blécourt (55) groeide op als oudste in een gezin van vier kinderen en kreeg een vrije opvoeding. Plannen werden spontaan uitgevoerd. De eerste gast van het verblijf naast het huis werd al binnengelaten voordat de verbouwing af was.
Vanuit haar warme nest ging ze naar het Kippenhok, waar ze samen met drieënveertig jonge vrouwen van het Leids studentencorps woonde. De vele vriendschappen die ze legde, komen in haar autobiografie aan bod, evenals haar liefde, Adriaan, met wie ze samen twee zoons heeft.
Ze studeerde civiel en fiscaal recht en is nu partner bij Baker McKenzie, waar ze zich heeft toegelegd op het arbeidsrecht. In haar traject naar de top ervaarde ze dat vrouwen met partnerambitie een nadelige positie hebben ten opzichte van hun mannelijke collega's. De Blécourt begrijpt het wel. 'Ik kies ook eerder voor een vrouw dan voor een man. Het is niet voor niets dat maar twee van de vijftien advocaten in mijn sectie man zijn.'
Ze heeft zich er niet door uit het veld laten slaan en weet hoe ze haar mannetje moet staan, zonder een 'ijskonijn' te worden. Een persoonlijk, ontwapenend verhaal dat inspireert.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Mr. X leent haar telefoon uit

Superactueel gezien de toestanden in de zaak-Holleeder: mr. X leende haar geheimhouderstelefoon uit aan haar cliënt. Wat vindt de tuchtrechter daarvan?

Mr. X adviseerde cliënten die een illegaal online-gokimperium runden. Toen het Openbaar Ministerie het zogenaamde Rykiel-onderzoek startte, werd ook mr. X als verdachte aangemerkt en door de deken voor de tuchtrechter gebracht.
Wat zal ze opgelucht zijn geweest toen de Rechtbank Oost-Brabant haar op 20 december vorig jaar vrijsprak. Dit in tegenstelling tot haar cliënten, die gevangenisstraffen, boetes en taakstraffen kregen wegens overtreding van de Wet op de kansspelen, witwassen, fraude en lidmaatschap van een criminele organisatie.
Na de vrijspraak trok de deken een deel van de bezwaren in. Van de resterende punten gingen er bij de raad van discipline Amsterdam nog eens twee onderuit: de deken verweet mr. X volgens de tuchtrechter ten onrechte dat ze haar cliënten geen opdrachtbevestiging had gestuurd en dat ze de identiteit van haar cliënten onvoldoende had gecontroleerd.
Twee andere bezwaren troffen echter wel doel.
Ten eerste had mr. X haar declaraties niet naar de cliënten gestuurd, maar naar een andere vennootschap. Dat mag op zichzelf wel, maar dan moet wel zonneklaar zijn waar die declaraties over gaan. Aan de nota's van mr. X kon je niet zien op welke zaak of welke cliënt ze betrekking hadden. Zelfs een echtscheiding was aan die vennootschap in rekening gebracht. Dat is vragen om misbruik.
In de tweede plaats had mr. X in 2013 haar geheimhouderstelefoon aan een van de cliënten uitgeleend toen het OM bij hem een inval deed. Die cliënt vertelde later aan iemand die hij had geprobeerd te bellen dat hij de telefoon van mr. X had gebruikt omdat 'dat namelijk een lijn is waarbij je gewoon alles kunt zeggen'. Er was die dag vanaf het nummer van mr. X 26 keer gebeld met contacten van de cliënt, onder wie zijn moeder. Beetje stug dat mr. X dat allemaal zelf had gedaan, te meer daar ze zelf had gezegd dat ze niet meer wist of ze haar telefoon die dag had gebruikt.
Mr. X krijgt een waarschuwing – de lichtste maatregel, wat voor zulke schurende kwesties nogal vriendelijk oogt. Liet de tuchtrechter meewegen dat mr. X al een hoop te verstouwen heeft gehad? Dat het allemaal al zo lang geleden was gebeurd? De uitspraak laat het in het midden.
De deken had trouwens bij zo'n beetje alle bezwaren gewezen op artikelen uit de Voda, terwijl die verordening ten tijde van de verweten gedragingen nog niet bestond. De tuchtrechter zocht de wél toepasselijke regels erbij.
Appel staat nog open (ECLI:NL:TADRAMS:2019:28; ECLI:NL:RBOBR:2018:6345).

Op de website Advocatenblad.nl verschijnt elke woensdag een nieuwe tuchtrechtcolumn van Trudeke Sillevis Smitt.

PRIMEUR VOOR AMSTERDAMSE MOOT COURT

OEFENEN MET TUCHTRECHT

DOOR / FRANCISCA MEBIUS BEELD / JEAN-PIERRE JANS

De Universiteit van Amsterdam is sinds kort een oefenrechtbank op het gebied van tuchtrecht rijker. Ruim vijftig studenten beten het spits af. 'De maatregel van berisping is passend en geboden.'

'Geen onderzoek naar draagkracht, geen officiële opdrachtbevestiging, een verkeerde inschatting van het aantal uren, concentratiekosten, stroef contact en grievende uitlatingen. Het vertrouwen in de advocatuur en de rechtsstaat als geheel is door het onzorgvuldige en niet-betamelijke gedrag van verweerder ernstig beschadigd. Gezien de opeenstapeling van fouten ben ik als klager van mening dat verweerder een berisping moet krijgen op grond van artikel 48 Advocatenwet.'

(v.l.n.r.) Studenten Jordy Croon (verwerende advocaat), Tina Ljatifi (deken), Quinten Boon (klagende cliënt) en Youri Bruijne (rechter) spelen een oefentuchtrechtbank na. Hoogleraar advocatuur Diana de Wolff geeft feedback.

Quinten Boon (20) staat op wanneer hij in zijn rol als mevrouw Vink begint aan het mondeling toelichten van zijn klachtschrift. 'Ik vind de hele zaak heel vervelend.' Tegenover hem zit tuchtrechter Youri Bruijne (22). Hij kijkt met zijn handen gevouwen streng over zijn bril naar klager, de verwerende advocaat meester Vos, gespeeld door Jordy Croon (22), en deken Tina Ljatifi (21).
De spanning is van de gezichten van de ruim vijftig studenten af te lezen in de moot court zaal van de faculteit rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam. De tuchtrechtbank die deze maandagmiddag wordt nagebootst, is het laatste onderdeel van een minor over juristen in de rechtsstaat, beroepsethiek en tuchtrecht. Tijdens de minor hebben de deken van de orde van advocaten in het arrondissement Noord-Holland en voorzitter van het landelijk dekenberaad Monique Brink, tuchtrechter Tjeerd Zuidema en advocaat Leonie Rammeloo gastcolleges gegeven, waarin ze de verschillende perspectieven van het advocatentuchtrecht hebben belicht. Daarna bouwden de studenten klachtdossiers op met als afsluiting een 'echte' tuchtzitting.

'Ik was zeker op een berisping uitgekomen'

'Het is de eerste oefenrechtbank in Nederland die ziet op het tuchtrecht,' vertelt hoogleraar advocatuur Diana de Wolff tussen de zittingen door. 'Er is steeds meer aandacht voor gedragscodes en integriteit in verschillende beroepsgroepen. Het is een duidelijke tendens en een olievlek aan het worden. Je hoeft *Het Financieele Dagblad* maar open te slaan en je leest wel iets over tuchtrecht bij bijvoorbeeld accountants. Het is eigenlijk gek dat er op de universiteit zo weinig aandacht wordt besteed aan beroepsethiek en tuchtrecht.'
De Wolff vindt het sowieso belangrijk dat studenten tijdens hun studie een oefenrechtbank doen. Dat ze op deze manier ook iets opsteken van het tuchtrecht is volgens haar mooi meegenomen. 'Het is goed dat ze nadenken over de verschillende rollen en de rechtsbedeling. Het is een ongekend rechtsgebied.'
Student Anne van Nieuwkerk (22) beaamt dat. 'Ik wist niets van het tuchtrecht en de gedragsregels advocatuur voordat ik aan deze minor begon. De zittingen zijn spannend om te doen, maar heel leerzaam.' Anne speelt vandaag de rol van klager. Als feedback krijgt ze van docent De Wolff mee dat ze wat meer emotie en verontwaardiging in haar mondelinge toelichting had mogen gooien.

ARBEIDSCONFLICT

Wat waren de feiten? Mevrouw Vink, alleenstaande moeder van een zoon van acht, komt in een arbeidsconflict ▶

‘Ik weet nu zeker dat ik geen rechter wil worden’

terecht met haar werkgever Zorggroep West. Ze krijgt een ontslagvergoeding aangeboden ter hoogte van de wettelijke transitievergoeding. In haar geval komt dat neer op 11.000 euro. Omdat ze het niet eens is met dit bedrag zoekt mevrouw Vink contact met meester Vos. Een in 1985 beëdigde advocaat die met zijn solopraktijk gespecialiseerd is in het arbeidsrecht, aldus zijn website. Vos stelt voor een brief te schrijven aan de raad van bestuur van de zorggroep waarin hij een ontslagvergoeding van 36.000 euro zal claimen. Tijdens het intakegesprek laat Vos aan Vink weten dat het uurtarief gewoonlijk op 225 euro ligt, maar dat hij voor haar als alleenstaande moeder een uitzondering maakt. Ze spreken mondeling 185 euro af. Wanneer het tot een rechtszaak zou komen, moet mevrouw Vink rekenen op zo’n twaalf uur werk.

In een mailwisseling vraagt Vos vervolgens om een voorschot. Het komt tot een rechtszaak en in de loop van het proces volgen nog enkele voorschotnota’s. Uiteindelijk beslist de rechter dat de transitievergoeding 11.000 euro blijft. In de eindnota die volgt, berekent meneer Vos ruim 26 uur met als toelichting dat het genoemd aantal uren tijdens het intakegesprek niet meer dan een indicatie was.

Wanneer student Boon annex mevrouw Vink klaar is met de toelichting op zijn/haar klacht en weer gaat zitten, is het de beurt aan deken Ljatifi. Zelfverzekerd staat ze op en start haar dekenvisie. ‘Het feit dat de advocaat heeft nagelaten te onderzoeken of cliënt in aanmerking kwam voor gesubsidieerde rechtsbijstand is een inbreuk op de integriteit. Hij wist het jaarsalaris van mevrouw en het feit dat ze een alleenstaande moeder is. Ook de slechte bereikbaarheid en de onduidelijkheid over de kansen van mevrouw zijn gegronde onderdelen die strijdig zijn met de Advocatenwet. De maatregel van berisping is passend en geboden.’

Verwerende advocaat meester Vos (student Croon) blijft rustig zitten en trekt vrijwel direct het boetekleed aan. ‘Klacht drie tot en met acht zijn ongegrond, maar ik geef toe dat ik niet volledig foutloos heb gehandeld,’ stelt hij gedecideerd. ‘Ik heb ingezien dat ik een blunder heb begaan en heb inmiddels een stagiaire aangenomen voor de administratieve formaliteiten. Mevrouw is bezig met een kruistocht om financieel recht te halen. Dat snap ik. Ik wil graag schikken door het verschil tussen de eigen bijdrage en wat mevrouw heeft betaald op me te nemen, mits mevrouw bereid is om de klachten in te trekken.’

VRAGENVUUR

Volgens de vier studenten is de oefenrechtbank een mooi kijkje in de keuken van het advocatentuchtrecht. Boon: ‘Ik kende het tuchtrecht eigenlijk alleen uit de media door de zaak van Bram Moszkowicz. Het is goed dat er gedragsregels zijn en dat advocaten op deze manier in toom worden gehouden.’ De interesse van Croon is door de moot court gewekt; hij weet nu al dat zijn scriptie over tuchtrecht zal gaan. Ljatifi heeft door de minor vooral een beter beeld van de verschillende togaberoepen gekregen. ‘Ik weet nu zeker dat ik geen rechter wil worden.’

Het is de beurt aan tuchtrechter Bruijne. Hij stroopt zijn mouwen op en onderwerpt alle drie de partijen aan een vragenvuur. ‘Hoe gaat het nu met u, meester Vos? Zoveel klachten, dat gaat niet in de koude kleren zitten neem ik aan? Waarom was u zo slecht bereikbaar en hoe heeft u het contact zelf ervaren? En mevrouw Vink, hoe staat u tegenover het voorstel om te schikken? Is de deken bereid de maatregel in te trekken als er wordt geschikt?’

Mevrouw Vink kiest uiteindelijk eieren voor haar geld door het schikkingsvoorstel te accepteren. ‘De maandlasten zijn hoog, dus 2.700 euro is erg welkom.’ Slim gespeeld door de verwerende advocaat, is het eindoordeel van docent De Wolff. ‘Je gaf je misschien wat snel gewonnen, maar nu is de klacht wel ingetrokken.’ Student-rechter Bruijne beaamt dat het goed is dat er is geschikt. ‘Ik was zeker op een berisping uitgekomen.’■

VACATURES

ADVOCATENBLAD

Wilt u goede kandidaten om uw team te versterken? Plaats uw vacature dan in het Advocatenblad. Het vakblad met het beste bereik onder de doelgroep.

- voorkeurspositie naast redactie mogelijk
- plaatsing op vacatureladder website
- doorplaatsing in online nieuwsbrief
- toegesneden opmaak via onze vormgevers (online/print)

Als u inhoud en kwaliteit zoekt
bel of mail Capital Media Services
mail@capitalmediaservices.nl of 024 - 360 77 10

ADVOCATENBLAD.NL

Bel: 088 - 278 77 77

Reistijd wordt werktijd!
elke kilometer optimaal benut

Chauffeur.nl
WE ZIJN AL ONDERWEG!

www.sjocronacoaching.expert

VERVANG AARZELING DOOR ZEKERHEID

GECERTIFICEERD 'STRATEGIC INTERVENTION' COACH

Maak een praktisch stappenplan voor balans tussen werk en privé.

Als advocaat, compagnon en patroon stond ik decennia garant voor optimale inzet en het beste resultaat. Die garantie geldt ook mijn coaching, training en mentoring.

Ben je partner, medewerker of stagiaire? Megakantoor of éénpitter?

15% korting bij afname vóór eind mei 2019 van je eerste 2 sessies.
Voor de snelle beslisser: 06 5432 5240.

JAN SJÖCRONA
COACHING EXPERT

Ze worden wel de ondersteuners van een strafdossier genoemd: de forensisch patholoog, de DNA-onderzoeker en de psycholoog van het Pieter Baan Centrum. Hoe gaan ze te werk? Drie professionals over hun beroep.

‘In toenemende mate merk ik dat een advocaat zich echt heel goed heeft voorbereid’

ONDERSTEUNERS VAN HET STRAFDOSSIER

DOOR / DAPHNE VAN DIJK

VIDIJA SOERDJBALIE-MAIKOE (49)

Forensisch patholoog bij het Nederlands Forensisch Instituut (NFI)

‘Als kind wilde ik al dokter worden. Ik heb een deel van mijn jeugd in Paramaribo doorgebracht waar mijn ouders in een drukke straat een kledingwinkel hadden. Als er op straat wat gebeurde en er een ambulance moest komen, stond ik vooraan om te “helpen”. Het was niet zo verwonderlijk dat ik na mijn middelbare school geneeskunde ging studeren.

Het was de ramp met de Surinaamse Luchtvaart Maatschappij (SLM) in juni 1989 waardoor ik uiteindelijk besloot mij te specialiseren in de forensische pathologie. Ik mocht toen als eerstejaarsstudent geneeskunde meewerken aan de identificatie van de slachtoffers. Ik vond het geweldig om vanuit een klein onderdeel van een lichaam te werken richting de persoon. Al moet ik zeggen dat ik nadat ik in 1992 naar Nederland verhuisde, eerst nog een tijdje als arts heb gewerkt en ben gepromoveerd op prostaatkanker. Ik houd nogal van babbelen en met een overledene lukt dat natuurlijk niet. Maar mijn passie bleek toch bij de pathologie te liggen; ik zou nooit meer wat anders willen doen.

Op dit moment ben ik de enige gereigistreerde specialist in forensische pathologie met aandachtsgebied forensische kinderpathologie in Nederland. Ik hou ontzettend van kinderen, ben zelf moeder van een tienerdochter en twee volwassen zonen.

Als forensisch kinderpatholoog kan ik andere kinderen maatschappelijk behoeden voor ellende. Als uit mijn onderzoek op een kinderlichaampje blijkt dat er een vermoeden is van fatale kindermishandeling dan kan op grond van mijn rapportage veiligheid worden geboden aan andere kinderen die uit huis worden geplaatst.

Ik ben van mening dat als ouders hun kinderen mogelijk iets hebben aangedaan, zij niet het recht hebben die bij zich te houden. Maar daar ga ik niet over. Kinderen zijn zo kwetsbaar. Ik hoop dat de maatschappij veiliger wordt door mijn werk.

Er zijn mij in de loop der jaren verschillende zaken bijgebleven. Ik herinner me nog een zaak die heel veel indruk maakte vanwege het contrast die dag. Bij het NFI werd het sinterklaasfeest gevierd voor kinderen van het personeel. Ik was er ook met mijn gezin. Die dag had ik ook dienst en ik werd opgeroepen. In de sectiekamer lag een baby die zwaar was mishandeld, tot de dood aan toe. Het schrille contrast met al die vrolijke gelukkige kinderen die sinterklaas vierden was enorm. Elk jaar met sinterklaas moet ik er weer aan denken.

Ik ben regelmatig in rechtbanken te vinden om rapporten toe te lichten. Ik merk namelijk dat er steeds meer kritische vragen komen over de inhoud. Dat is natuurlijk ook de rol van een advocaat. Al vind ik het wel belangrijk dat bij een contra-expertise de raadsman de juiste deskundige inschakelt om mijn werk te laten bekijken. Vaak genoeg laten juristen mijn rapportage waarin onder andere de doodsoorzaak en letselinterpretatie van de overledene zijn beschreven, beoordelen door een arts die geen patholoog is, zoals een arts die het lichaam nooit zelf heeft onderzocht of die het lichaam alleen van buiten heeft geschouwd. Terwijl de doodsoorzaak juist aan de binnenkant van het lichaam zit, dat wat alleen een patholoog kan vaststellen. Dan denk ik weleens: als je echt een contra-expertise wil, zoek dan een andere forensisch patholoog. Desnoods in het buitenland.

> ‘Bij een contra-expertise moet een raadsman de juiste deskundige inschakelen’

In toenemende mate merk ik dat een advocaat zich echt heel goed heeft voorbereid, tot de medische literatuur aan toe. Dat vind ik een geweldige ontwikkeling, om met de verdediging van gedachten te wisselen en merken dat hij of zij weet waar het over gaat. Dossiers zijn soms lastig te begrijpen voor niet-medici.

Ik zie in mijn werk veel ellende voorbijkomen. Maar ik lig er niet wakker van. Ik zie een overleden kind als een lichaampje waarop ik onderzoek moet doen in het kader van de waarheidsvinding. Als ik naar huis ga, laat ik alles wat met werk te maken heeft achter op het NFI. Maar ik ben natuurlijk geen robot. ▶

© Jiri Büller

BAS KOKSHOORN (38)
Senior DNA-deskundige bij het Nederlands Forensisch Instituut (NFI)

‘Er is mij een DNA-zaak bijgebleven die laat zien hoeveel er tegenwoordig mogelijk is met DNA. Vijfendertig jaar geleden raakte in Zuid-Australië een elfjarig meisje vermist. Ze verdween ’s nachts uit bed in het ouderlijk huis. De zaak was nooit opgelost. De Australische autoriteiten schakelden in 2012 het NFI in omdat wij een heel gevoelige onderzoekstechniek gebruiken. Daarmee konden wij uit de sporen die destijds waren veiliggesteld mogelijk nu wel een DNA-profiel vervaardigen. Het lukte en het verkregen profiel leverde een match op met een verdachte die op dat moment in beeld was.

In mijn dagelijkse werkzaamheden begint mijn rol bij de intake van forensisch onderzoek. Welke vragen willen we beantwoorden? Wat is de beste aanpak om sporen veilig te stellen? Wat gaan we testen en welk onderzoeksplan stellen we op? Ik maak het onderzoeksplan, beoordeel de resultaten en schrijf het rapport.

Ik krijg de verhalen van het misdrijf te lezen, de foto’s en de filmpjes te zien. Zeker bij zaken met kinderen of bejaarden die zijn overvallen, raakt dit mij. Het is best confronterend, al kan ik er met een zekere professionele afstand naar kijken. Anders zou ik mijn werk niet kunnen doen.

Alle zaken die ik op mijn bureau krijg, zijn naar. De uitwassen van onze samenleving. Bij grote mediazaken waar veel aandacht voor is, heb ik de neiging mij terug te trekken uit de nieuwsstroom. Ik wil voorkomen dat ik door gekleurde (online)verhalen in kranten of in tv-programma’s onbewust word gestuurd. De kennis over DNA als drager van erfelijke informatie heeft de afgelopen 25 jaar een enorme vlucht genomen. In de beginjaren van de forensische opsporing hadden deskundigen veel bloed, speeksel of sperma en veel tijd nodig om een DNA-profiel te maken. De laatste jaren is er veel minder materiaal nodig en gaat het veel sneller. Bovendien kunnen we tegenwoordig niet alleen zien van wie het spoor is, maar ook welke kleur ogen, haar en leeftijd die persoon had. In de toekomst is het misschien mogelijk vast te stellen wanneer het spoor is achtergelaten.

Tijdens zittingen word ik regelmatig opgeroepen om het NFI-rapport te duiden. Want het vraagt toch wel wat om de rapporten te doorgronden. Ik heb het idee dat hiervoor in de advocatuur minder animo is, wellicht omdat DNA bij te weinig zaken een rol speelt. Toch kan ik mij voorstellen dat een kennisachterstand tot een risico kan leiden. Als je niet op de hoogte bent van de nieuwste technieken of ontwikkelingen loop je als advocaat kans dat je relevante informatie voor de zaak mist.

Mijn specialisme richt zich op de overdracht van DNA; dus onderzoeken hoe DNA ergens is terechtgekomen. Stel, iemand wordt verdacht van het steken van een slachtoffer. Er is DNA aangetroffen van de verdachte op het slachtoffer. De verdachte ontkent echter en geeft als verklaring dat hij het slachtoffer recentelijk in dezelfde kleding uitgebreid heeft geknuffeld. Hoe waarschijnlijk past het DNA-spoor bij het ene scenario en hoe waarschijnlijk bij het andere? Hoeveel DNA-overdracht is er tijdens knuffelen? De waarde van DNA-sporen wordt mede bepaald door getuigen, verdachten of slachtoffers die andere uitleg voor de aangetroffen sporen kunnen hebben. Er is steeds meer mogelijk met DNA-onderzoek en het wordt steeds vaker ingezet bij opsporing, maar je moet niet de illusie hebben dat je er alles mee kunt oplossen.’

‘Bij grote mediazaken heb ik de neiging mij terug te trekken uit de nieuwsstroom’

JILDOU HEERSCHOP (40)
Psycholoog bij het Pieter Baan Centrum

‘Ik ben na mijn studie tot gz-psycholoog in een tbs-kliniek terechtgekomen omdat ik graag in de forensische hoek wilde werken. Patiënten in een tbs-kliniek hebben een heel complex ziektebeeld. Een behandeling duurt lang, soms jaren. Ik merkte dat ik het uiteindelijk niet zo motiverend meer vond en ben daarom overgestapt naar het Pieter Baan Centrum. In mijn huidige baan in deze psychiatrische observatiekliniek sta ik aan het begin van de keten: die van de diagnose. Het werk vind ik veel dynamischer dan in de tbs-kliniek.

Verdachten van zware delicten worden zes weken intern bij het Pieter Baan Centrum opgenomen in een gemengde groep, al is het merendeel wat hier komt man. Hun gedrag wordt 24/7 geobserveerd en er wordt gesproken met mensen uit de omgeving van verdachten. Ik spreek de verdachte elke week. Samen met mijn collega’s proberen we zo veel mogelijk informatie en puzzelstukjes bij elkaar te sprokkelen. Daarmee willen we een onderzoek zo optuigen dat de rechtbank begrijpt wat er aan de hand is. De verdachten die geobserveerd worden in het Pieter Baan Centrum zijn per definitie door het leven beschadigde mensen waar niet zelden heel veel leed achter schuilt. Bij grote zaken worden verdachten in de media vaak afgeschilderd als monsters. Maar achter iedere dader schuilt een persoon, een mens. Ik wil weten en begrijpen waarom iemand een zwaar misdrijf begaat en hoe het zover heeft kunnen komen, zonder het te vergoelijken. Ik wil niet beweren dat in ieder mens een moordenaar zit, maar je kunt niet zeggen dat het plegen van een misdrijf jou nooit zal overkomen. De laatste jaren zien we een trend dat steeds meer verdachten op advies van hun advocaat weigeren mee te werken aan het onderzoek. Dat gebeurt in 43 procent van de zaken. Verdachten zijn bang voor een tbs-advies. Ik begrijp de rol van de verdediging, maar ik vind het zo zonde en frustrerend. Wel volledig meewerken is ook een mooie gelegenheid om iemand verder te helpen. Als een verdachte niet meewerkt, kan hij of zij ook niet de behandeling krijgen die nodig is. De kans om te mislukken in de maatschappij blijft groot. Vaak begint de riedel weer van voren af aan.

Overigens brengt het Pieter Baan Centrum ondanks het toegenomen aantal weigeraars steeds vaker alsnog advies uit, soms zelfs diagnostiek en een (behandel)advies tot voor de rechtbank aan toe. Natuurlijk is het lastig als een verdachte niet mee wil werken aan gesprekken met mij of een psychiater. Maar uit observaties en omgevingsonderzoek halen we ook regelmatig genoeg om een advies te kunnen uitbrengen. De heftigste zaken vind ik levensdelicten waar kinderen bij betrokken zijn. Het zijn intense zaken omdat de daders soms ook erg lijden en heel geëmotioneerd zijn. Het is bijvoorbeeld tijdens een ruzie met een partner gigantisch uit de klauwen gelopen. Iets wat ze vooraf niet hadden bedacht, eindigt in een lugubere daad: de partner en de kinderen worden gedood. Je ziet dan vaak dat zulke daders intens verdrietig zijn over wat ze hebben gedaan.

‘Er komen dagelijks zulke ernstige dingen voorbij, dat ik me weleens afvraag of mijn wereldbeeld niet wordt vervormd’

Als psycholoog moet ik mijn neutraliteit goed bewaken. Ik kan niet meeglijden in emoties van anderen maar ook niet in mijn eigen emoties. Gelukkig werken we in een team waarin we elkaar scherp houden. Het is niet de bedoeling wakker te liggen van een zaak. ■

Kleos

Realiseer meer declarabele uren als advocatenkantoor.

Ontdek de 3 redenen waarom al meer dan 20.000 advocaten & juristen in Europa werken met Kleos:

- **Alles-in-1 software voor uw advocatenkantoor.**
  Dossierbeheer, tijdschrijven, facturatie en boekhouding in één.

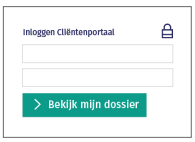

- **Cliëntenportaal**
  Communiceer sneller met cliënten via het online cliëntenportaal, beveiligd conform NOvA richtlijnen.

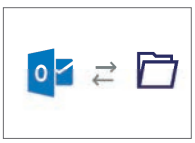

- **E-mailintegratie Outlook**
  Sla mailcorrenspondentie automatisch op in dossiers

Probeer Kleos nu 3 maanden gratis en vrijblijvend.

Ga naar **www.wolterskluwer.nl/kleos** om uw proefperiode aan te vragen.

Wolters Kluwer
When you have to be right

JUBILEUM 2019

OP BEPAALDE MANIER ZELFSTANDIG

Edo Moll, advocaat bij Bax advocaten, zit dit jaar 25 jaar in het vak.

Toen hij in 1994 werd beëdigd in Rotterdam deed Moll een aantal jaren vrijwel alle rechtsgebieden. Een kwarteeuw later bestiert hij binnen het kantoor in Doetinchem een eigen procespraktijk op het gebied van familierecht en erfrecht. ‘Op een bepaalde manier werk ik heel zelfstandig, ook al ben ik bij het kantoor in dienst. Dat draagt bij aan het werkplezier en daardoor kun je het lang volhouden. Ik vind het altijd nog uitdagend om mensen met een fors conflict te helpen een oplossing te vinden op welke manier dan ook. Zo’n veertig keer per jaar reis ik af naar de rechtbank om verbaal de degens te kruisen met een andere advocaat.’ De noodzaak om te specialiseren en het steeds meer digitaal werken, noemt Moll de grootste veranderingen sinds zijn start. Daarnaast heeft hij enkele grote vakinhoudelijke wijzigingen binnen het familierecht meegemaakt. ‘Zo is de alimentatieduur verkort van levenslang naar twaalf jaar en in de toekomst vijf jaar. Voor de toekomst hoop ik me verder te ontwikkelen in het erfrecht. Dat rechtsgebied is vrij nieuw voor me.’

DE BEROEPSCOACH

DOOR / ALEXANDRA GERNY

Klaar met het negatieve

Paul is familierechtadvocaat. En hij heeft het gehad. Echt gehad. Er komt zo veel negativiteit op hem af. Als echtscheidingen bij hem belanden, is het bijna altijd een drama. Vechtscheidingen, psychische problemen, narcistische moeders en borderline vaders (of andersom), kinderen die er de dupe van zijn.
En dan de machteloosheid. Want je kunt maar zo veel doen als advocaat. Oplossen kun je de meeste problemen niet, dat moeten mensen toch echt zelf doen. Bovendien ben je afhankelijk van een rechter, die soms denkt dat je als advocaat vooral wilt procederen, vechten. Terwijl Paul procederen juist wil vermijden. De hele dag is hij bezig om cliënten rustig te krijgen en constructief gedrag uit te lokken. Dat lukt maar zelden.
Dan beweert de minister ook nog, zegt Paul boos, dat advocaten meer zaken met behulp van mediation moeten oplossen. Graag! Laat maar zien hoe! Vaak is dat onmogelijk omdat cliënten er niet voor openstaan of er niet toe in staat zijn. Ook hier weer: psychische problemen alom. Soms voelt hij zich meer een maatschappelijk werker dan een advocaat.
Wat Paul vertelt, is niet alleen voor hem realiteit, maar voor veel advocaten. Zeker in de sociale advocatuur, in het vreemdelingenrecht, huurrecht of strafrecht zie je veel ellende, waar je weinig aan kunt doen. Het is lastig om daar niet emotioneel bij betrokken te raken.
Heb jij zelf last van negativiteit, kruipen cliënten onderhuids je leven in?
1. Praat er met mensen over, krop het niet op. Het is niet raar dat je er last van hebt. Het is normaal, al wil lang niet iedereen dat toegeven. Deel jouw frustratie, jouw schuldgevoelens, boosheid en onmacht met collega’s, met vriendinnen en vrienden, in een intervisiegroep, met een professional. Met ratio krijg je emoties niet klein, hoe hard je ook je best doet.
2. Zorg voor ‘tegengif’: zoek positieve ervaringen op, doe leuke dingen, ga dansen of naar het theater, spreek af met vrienden en vriendinnen. Meer positiviteit in je leven helpt je om negativiteit beter te verdragen.
3. Frustratie, boosheid en woede moet je kwijt kunnen, ook fysiek. Zoek een manier om stoom af te blazen. Ga sporten, wandelen, schop tegen een boom. Ik ken iemand die met water gevulde plastic zakken in haar badkamer tegen de muur smijt als ze boos is. Briljant, want simpel, onschadelijk en doeltreffend: het lucht op.

ZO MOET U INCASSEREN ANNO 2019

DOOR / LEONIE RAMMELOO & ANNEKEE GROENEWOUD

Advocaten Leonie Rammeloo en Annekee Groenewoud bespreken opnieuw welke verplichtingen gelden bij de financiële kant van rechtsbijstandverlening. In dit nummer deel 2: Zo moeten advocaten incasseren.

In *Advocatenblad* 2019-1 verscheen 'Zo moet u declareren anno 2019', een update van een eerder artikel uit 2015, waarin de herijkte gedragsregels en recente tuchtuitspraken zijn meegenomen. Het tweede en laatste deel gaat over de verplichtingen rond incasseren. Want wat doet u als de cliënt niet betaalt?

Heeft u een voorschot (in geld) bedongen, dan mag u daarmee de declaratie verrekenen (gedragsregel 19 leden 1 en 2). U mag uw onbetaalde nota alleen verrekenen met gelden van de cliënt op uw derdengeldenrekening na voorafgaande instemming van de cliënt. Instemming op voorhand, bijvoorbeeld op grond van algemene voorwaarden mag dus (art. 6.19 lid 5 Voda).[1] De cliënt kan echter bezwaar maken tegen de declaratie en daarmee tegen de verrekening. Gedragsregel 19 lid 3 bepaalt dat u dan, na overleg met de deken, de derdengelden tot het beloop van het betwiste bedrag bij de deken moet deponeren en dat u dan 'bevordert dat zo spoedig mogelijk wordt vastgesteld wie de rechthebbende van deze gelden is'.

Een veelgebruikt pressiemiddel om betaling van onbetaalde nota's af te dwingen, is het retentierecht op het dossier. Daarvan zal alleen sprake zijn als u ook de overeenkomst van opdracht met uw cliënt heeft beëindigd en uw voormalig cliënt (of diens nieuwe advocaat) overdracht van uw dossier vraagt. Van retentierecht op uw dossier mag slechts 'behoedzaam' gebruik worden gemaakt.[2] Dit betekent allereerst dat u de voormalig cliënt moet wijzen op de mogelijkheid het bedrag onder de deken te storten ofwel aan de deken een andere regeling te vragen. De tuchtrechter verwacht op dit punt van u een actieve houding: onder omstandigheden dient u zelf de deken te benaderen over de door de deken noodzakelijk geachte voorwaarden waaronder u het dossier aan cliënt moet afgeven.[3] Ook bent u verplicht met de opvolgend advocaat daarover overleg te voeren (gedragsregel 28 lid 1). Hoe sneller en dus dringender een opvolgend advocaat uw dossier nodig heeft, hoe behoedzamer u te werk moet gaan bij het toepassen van uw retentierecht en hoe eerder overleg met de deken geïndiceerd is. Soms wordt van u verwacht dat u in elk geval delen van het dossier afgeeft die voor de opvolgend advocaat cruciaal zijn voor de voortzetting van de zaak. Bijvoorbeeld een door u uitgebrachte appeldagvaarding, die tijdig bij het hof moet worden aangebracht. Soms mag u helemaal geen gebruikmaken van het retentierecht.[4] Doorgaans heeft de tuchtrechter begrip voor het retentierecht als laatste pressiemiddel voor incasso, mits de formaliteiten zijn gevolgd.[5] In toevoegingszaken echter is, volgens het hof van discipline, retentierecht 'doorgaans' niet toegestaan.[6]

Waaruit bestaat eigenlijk 'het dossier' dat u al dan niet mag achterhouden? Daarover bestaat nauwelijks relevante rechtspraak. Persoonlijke

Checklist

- U mag steeds de declaratie verrekenen met een voorschot, tenzij de cliënt bezwaar maakt tegen de declaratie.
- Vooraf mag u de cliënt vragen om toestemming met het verrekenen van uw declaratie met ontvangen derdengelden.
- Maakt de cliënt toch bezwaar tegen verrekening van de declaratie met derdengelden, dan moet u (na overleg met de deken) de derdengelden ter hoogte van het betwiste bedrag bij de deken deponeren.
- Maak behoedzaam gebruik van uw retentierecht op het dossier.
- De civiele rechter is steeds bevoegd in incassogeschillen.
- Ter incasso van de eigen bijdrage voor een toevoegingszaak geldt (nog steeds) artikel 38 lid 4 Wrb .

aantekeningen van de advocaat vallen er in elk geval niet onder,[7] de correspondentie (ook die met de cliënt) wel.[8] Vertaald naar de huidige tijd: e-mailverkeer dus ook.

INCASSOPROCEDURE

U kunt een incassoprocedure bij de civiele rechter starten. Die zal zich bevoegd verklaren, tenzij uw geschillenregeling een andere instantie bevoegd verklaart.[9] In deze procedure mag u gemachtigdensalaris vorderen,[10] ook wanneer u zelf (of een kantoorgenoot) de procedure voert. Het voor de procedure veiligstellen van verhaalsmogelijkheden door middel van conservatoir beslag ten laste van de cliënt is overigens – op grond van gedragsregel 17 lid 6 – alleen toegestaan na overleg met de deken.[11] Hetzelfde geldt overigens voor het aanvragen van het faillissement van uw voormalig cliënt (gedragsregel 17 lid 6). De ratio van dit overlegvereiste is dat u – als advocaat – meestal een kennisvoorsprong heeft ten opzichte van andere crediteuren en die niet mag misbruiken. Het overdragen van de vordering van kantoor op de cliënt, bijvoorbeeld aan de advocaat in privé, mag overigens zonder overleg met de deken.[12]

Bent u aangesloten bij de Geschillencommissie en staat dit in uw klachten- en geschillenregeling, dan moet u een – onbetaalde – declaratie ter incasso voorleggen aan de Geschillencommissie.[13] U betaalt daartoe een bescheiden bijdrage aan de 'kosten van de procedure'. Naast de relatieve snelheid en de lage kosten, is het – vrij onbekende – voordeel van een dergelijke incassopoging op een particuliere cliënt dat de cliënt het openstaande bedrag in depot moet storten bij de Geschillencommissie.[14] Op die manier krijgt u de zekerheid dat u bij een gunstig bindend advies uit het depot betaald krijgt. Stort de cliënt het bedrag van de openstaande declaraties niet in depot, dan verschiet de procedure van kleur: van bindend advies naar arbitrage. Arbitrage levert uiteraard (bij toewijzing) een voor ten uitvoerlegging vatbare titel op. Bovendien is denkbaar dat de – aldus aantoonbare – weigering van de cliënt om geld te deponeren een argument vormt om in uw (in gedragsregel 17 lid 6 voorgeschreven) overleg met de deken het voornemen van conservatoire beslaglegging te rechtvaardigen.

Een waarschuwing: aan de incassoprocedure bij de Geschillencommissie kleeft een risico. Ziet de Geschillencommissie namelijk aanleiding om de openstaande declaratie aanzienlijk te matigen, dan kan de cliënt (of de deken, wanneer die kennisneemt van de uitspraak) klagen over excessief declareren. De tuchtrechter zal in beginsel de klager (of de deken) ontvankelijk achten in een dergelijke klacht (of het bezwaar), ondanks het feit dat de Geschillencommissie al over hetzelfde heeft geoordeeld. Net als de tuchtrechter placht te doen naar aanleiding van begrotingsprocedures op grond ▶

van de Wet tarieven in burgerlijke zaken (WTBZ), waarin declaraties met minstens dertig procent werden gematigd, kan de tuchtrechter ook na een aanzienlijke matiging door de Geschillencommissie een klacht wegens excessief declareren gegrond verklaren. Kortom: weeg dit risico af vóór u naar de Geschillencommissie stapt. Uw klachtenregeling moet u wel een keuzemogelijkheid geven natuurlijk.

NIET BETAALDE EIGEN BIJDRAGE BIJ TOEVOEGING

Ten slotte een opmerking over de achterstallige eigen bijdrage van een toevoegingscliënt. Door het vervallen van de WTBZ per 1 januari 2015 leek de route van artikel 38 lid 4 Wet op de rechtsbijstand (langs de president van de rechtbank voor vaststelling van de eigen bijdrage en het verkrijgen van een bevelschrift tot betaling) een dode letter geworden. Naar aanleiding van een prejudiciële vraag van de Rechtbank Midden-Nederland van 10 februari 2016,[15] heeft de Hoge Raad geantwoord[16] dat artikel 38 lid 4 Wrb aldus moet worden uitgelegd, dat de rechtsbijstandverlener zich op grond daarvan nog steeds ter incasso van een eigen bijdrage bij verzoekschrift tot de president van de rechtbank kan wenden en dat de president op dat verzoekschrift beslist in de vorm van een voor executie vatbare beschikking.

Een alternatief is dat de advocaat de Raad voor Rechtsbijstand verzoekt de toevoeging tussentijds te beëindigen (art. 33 lid 1 sub c Wrb). Daartoe toont de advocaat aan dat de cliënt tijdig (dat is in elk geval binnen drie maanden na oplegging van de eigen bijdrage) minstens tweemaal – vergeefs – is gesommeerd tot betaling. De raad hoort daarna de cliënt. Gevolg van de beëindiging is dat de cliënt voor hetzelfde rechtsbelang nooit meer een toevoeging kan aanvragen (mogelijk is dit een laatste pressiemiddel om alsnog betaling van de eigen bijdrage te bewerkstelligen). De advocaat kan daarna de toevoeging bij de raad declareren en krijgt die vergoed, onder aftrek van *daadwerkelijk* betaalde eigen bijdrage(s).[17] ■

In Advocatenblad *2019-1 verscheen deel 1 van deze reeks: Zo moet u declareren anno 2019.*

Leonie Rammeloo is advocaat bij Van Doorne NV in Amsterdam en **Annekee Groenewoud** is advocaat bij Van Iersel Luchtman in Breda.

1 De Voda is op dit punt al enkele malen gewijzigd. Na eerst strengere regels is de huidige bepaling versoepeld.
2 HvD 9 juli 2018, ECLI:NL:TAHVD:2018:134.
3 HvD 13 januari 2012, ECLI:NL:TAHVD:2012:YA3213.
4 HR 15 januari 1994, *NJ* 1995, 640.
5 HvD 19 december 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:351; HvD 30 juni 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:238 en HvD 6 juni 2014, ECLI:NL:TAHVD:2014:133.
6 HvD 30 mei 2005, nr. 4359.
7 F.A.W. Bannier, *Zoals een behoorlijk advocaat betaamt – Advocatengedragsrecht*, tweede druk, Apeldoorn, 2010, p. 62.
8 HvD 12 november 2007, nr. 4866.
9 Een uitzondering hierop vormt Hof Den Bosch, 16 oktober 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY0800. Het hof achtte zich toch bevoegd, in plaats van de geschillencommissie, omdat de niet-betalende cliënt nooit bezwaar had gemaakt over de werkzaamheden of tegen de declaratie. Zie verder noot 31 onder: Zo moet u declareren anno 2019, *Adv.bl.* 2019-1.
10 Hof Den Haag 17 januari 2012, *LJN*: BV1406 en Hof Arnhem 15 december 2009, *LJN* BK6816.
11 De beslagsyllabus (§ 23) raadt advocaten zelfs aan om in het beslagrekest te vermelden of overleg met de deken heeft plaatsgevonden.
12 RvD Amsterdam 25 januari 2016, ECLI:NL:TADRAMS:2016:17.
13 Zie verder: 'Snelle beslechters', *Adv.bl.* 2018-9, p. 36 e.v., L.H. Rammeloo, 'De Geschillencommissie Advocatuur', *TvA* 2015/68 en D. de Wolff, 'Een redelijk honorarium?', *NJB* 2018, p. 3174 e.v.
14 Artikelen 11, 12 en 21 Reglement Geschillencommissie Advocatuur.
15 Rechtbank Midden-Nederland 10 februari 2016, ECLI:RBMNE:2016:669.
16 HR 8 juli 2017, ECLI:NL:HR:2016:1514.
17 Vgl. de werkinstructie van de Raad, naar aanleiding van de uitspraak van de Afdeling van 23 september 2015, ECLI:NL:RVS:2015:2999.

STV Mahieu
advocaten en mediators

Ons kantoor is commercieel gericht en laagdrempelig. Het is gevestigd in een representatief kantoorpand op een in alle opzichten uitstekende locatie in Den Haag.

Wij zijn op zoek naar advocaten met een eigen praktijk die zich als medewerker in loondienst met de ambitie toe te treden tot de maatschap dan wel op basis van kostendeling bij ons willen aansluiten.

Ben je geïnteresseerd?
Neem dan contact op met John Pelle of Paul Mahieu.

Monarch Tower
Prinses Beatrixlaan 5
2595 AK Den Haag

Telefoon
070 - 311 50 00

E-mail
info@stvm-advocaten.nl

Postadres
Postbus 85715
2508 CK Den Haag

Telefax
070 - 352 06 69

Website
www.stvm-advocaten.nl

Alt Kam Boer advocaten

ALT KAM BOER is een toonaangevend nichekantoor op het gebied van civiele cassatie en litigation, gevestigd in het Statenkwartier van Den Haag

Wij zijn op zoek ter versterking van ons team naar:

EEN ERVAREN CASSATIEADVOCAAT (M/V) (ADVOCAAT-MEDEWERKER)

EEN BEGINNENDE CASSATIEADVOCAAT (M/V) (ADVOCAAT-MEDEWERKER)

EEN COMPAGNON MET EEN EIGEN CIVIELE PRAKTIJK (ZELFSTANDIG ONDERNEMER)

Wat we bieden
Voor alle functies geldt dat we een hecht team zijn waarin op hoog niveau wordt gewerkt met interessante zaken die er toe doen. We hechten daarnaast ook aan een goede work/life balance. Voor de cassatieadvocaten (medewerkers) geldt een marktconforme beloning op basis van een arbeidsovereenkomst en is parttime werken in beginsel bespreekbaar.

Voor nadere informatie bel of mail met:

mr. Jan Wouter Alt
alt@altkamboer.com
070 3589479
www.altkamboer.com

Profiel BZSE
BZSE is niet alleen het grootste kantoor van Sint Maarten, maar ook het meest toonaangevende. Als enige op Sint Maarten hebben wij specialisten op zowel het gebied van het civiele (proces)recht, het bestuursrecht, als het belastingrecht. Door onze werkwijze, professionaliteit en integriteit hebben wij binnen en buiten Sint Maarten een sterke reputatie opgebouwd. Onze cliënten zijn met name (middel)grote ondernemingen, zoals banken, hotels en resorts, en internationale investeerders. Hoewel de praktijk op Sint Maarten te klein is voor super specialisten, is ons kantoor groot genoeg om je in een of meer rechtsgebieden te verdiepen.

Profiel advocaat medewerker
Het is van belang dat onze nieuwe medewerker zelfstandig, leergierig, juridisch en analytisch sterk en klantgericht is. Iemand die het avontuur op een internationaal georiënteerd Caribisch eiland aandurft en aan wie grote zaken en belangen van veeleisende commerciële cliënten kunnen worden toevertrouwd.

Wat biedt BZSE
- goede 'work/life balance' in een internationale setting
- de mogelijkheid om een eigen praktijk op te bouwen
- werken met cliënten uit alle windstreken
- uitdagend en afwisselend werk, waaronder veel proceswerk
- werken in teamverband
- uitstekende arbeidsvoorwaarden, waaronder een commissie- en een bonusregeling

Interesse in deze vacature
Heb je interesse in deze vacature, stuur dan een e-mail met sollicitatiebrief, curriculum vitae, cijferlijsten en eventuele stagebeoordelingen naar Camiel Koster (ckoster@bzselaw.com).

BZSE
Attorneys at Law | Tax Lawyers

Gras in advocatuur is inspirerend groen

DOOR / BERT VAN MIEGHEM

De relatie tussen de Raad voor de rechtspraak en advocaten is gebaseerd op vertrouwen. Die samenwerking kan model staan voor andere sectoren, zoals de zorg, stelt advocaat Bert van Mieghem.

Bij vermoedens van fraude, bijvoorbeeld in de zorg, worden doorgaans advocaten ingeschakeld om de fraude te bestrijden en de schade te verhalen. Dat kan op vele manieren. De manier waarop in de advocatuur zelf fraude met publieke middelen bestreden wordt, is buitengewoon doelmatig en zorgvuldig. Andere beroepsgroepen zouden daarmee hun voordeel kunnen doen. Advocaten die zich bezighouden met fraudebestrijding zouden ten minste kennis moeten hebben van de wijze waarop fraude in de advocatuur bestreden wordt om te kunnen beoordelen of sprake is van een lichtend voorbeeld.

HIGH TRUST

Door de overheid gesubsidieerde rechtsbijstand wordt verstrekt door de Raad voor Rechtsbijstand. Het merendeel van de aanvragen voor een toevoeging bij de Raad verloopt via het systeem 'High Trust'. Uit de naam blijkt al wat de essentie is van het systeem. De samenwerking tussen de Raad voor Rechtsbijstand en de advocaat is gebaseerd op vertrouwen. Deze benadering is principieel de enige juiste. Fraude komt overal voor, maar het merendeel van de beroepsbeoefenaren is integer. Zij verdienen het niet om stelselmatig met wantrouwen benaderd te worden.
De Raad erkent dat waar gewerkt wordt, fouten gemaakt worden.
De Raad erkent ook dat niet elke fout fraude is. Er zijn foutjes, fouten en opzettelijke fouten en die varianten vragen om verschillende reacties. Deze realiteitszin komt het zelfreinigend vermogen ten goede. De advocaat die zelf een vergissing constateert, hoeft niet te vrezen dat hij wordt afgefakkeld als hij daarvan melding maakt.
Het vertrouwen van de Raad in de advocatuur is niet blind. De Raad controleert periodiek door middel van steekproeven de behandelde dossiers. De controle vindt plaats op een respectvolle, zakelijke manier, op het kantoor van de advocaat. De advocaat wordt dus niet ontboden om zich elders te komen verantwoorden en beschuldigingen aan te horen. De Raad is reëel in de eisen die worden gesteld aan het advocatenkantoor. Bij het gebruik van een gecompliceerd declaratiesysteem is het een illusie om te denken dat een integere advocaat nooit een vergissing zal maken. Vergissingen zijn onontkoombaar, maar dat is nog geen fraude. Het advocatenkantoor mag een foutscore hebben van vijf procent. Worden onjuiste toevoegingsaanvragen of declaraties aangetroffen, dan wordt een en ander financieel rechtgetrokken zonder de zaak onnodig als fraude te bestempelen. Cliënten worden niet lastiggevallen met de suggestie dat hun advocaat een fraudeur zou zijn.
De Raad gaat zorgvuldig om met meldingen van misbruik. Voor vage, anonieme beschuldigingen is geen plaats. Op grond van het klachtenprotocol neemt de klachtenfunctionaris van de Raad een melding uitsluitend in behandeling als de melding schriftelijk is onderbouwd én als de klager ermee instemt dat zijn naam bekend kan worden gemaakt aan de beklaagde. De beklaagde wordt vervolgens op een behoorlijke manier geconfronteerd met de beschuldigingen en in de gelegenheid gesteld daarop te reageren. Daarna oordeelt de Raad over het recht op gesubsidieerde rechtsbijstand van de beklaagde. De klager wordt om privacyredenen niet op de hoogte gehouden van het onderzoek en de uitkomst van zijn melding.
De kern van de werkwijze in de advocatuur is, kortom, dat op een efficiënte, maar respectvolle wijze wordt toegezien op de besteding van publieke middelen. Dat blijkt te werken.
Aan het beroepsgeheim van de advocaat wordt weleens gemorreld door het Openbaar Ministerie, maar niet met het excuus dat advocaten (zelf) zouden frauderen. Fraudebestrijding vindt plaats zonder dat de overheid stelselmatig cliëntgegevens verzamelt. Deze beginselen en werkwijzen klinken vanzelfsprekend, maar zijn dat niet. In de zorg is de situatie fundamenteel anders.

BIG BROTHER AWARD

Op 22 januari 2019 nam de minister van VWS een Big Brother Award in ontvangst, een prijs die wordt uitgereikt aan de grootste schenders van privacy. De minister had deze prijs te danken aan zijn wetsvoorstel Bevorderen samenwerking en rechtmatige zorg. Dit wetsvoorstel is bedoeld om zorgfraude te bestrijden. De wet houdt in dat ongeveer elke (overheids)instantie op het gebied van

zorg patiëntgegevens gaat delen met andere instanties en met het Informatie Knooppunt Zorgfraude (IKZ). Terwijl zorgverleners op hun tenen moeten lopen om te voldoen aan de AVG, worden via de achterdeur straks allerlei gevoelige gegevens ondergebracht bij een organisatie met de omineuze naam 'informatieknooppunt'. Een informatieknooppunt advocatenfraude, waarin overheidsinstanties informatie over cliënten zouden verzamelen, is (gelukkig) ondenkbaar.

Zorgverzekeraars zouden naar aanleiding van bijzonderheden in dossiers of in declaraties van zorgverleners vriendelijk kunnen vragen om opheldering, maar zij geven er veelal de voorkeur aan de interne veiligheidsafdeling een fraudeonderzoek te laten starten. Een fraudeonderzoek is snel opgetuigd. Op papier gelden tamelijk strikte voorwaarden voor het instellen van een dergelijk onderzoek. In de Regeling zorgverzekering is bepaald dat een materiële controle pas mag worden uitgevoerd als daarvoor aanleiding is op basis van een algemene analyse. Dat klinkt redelijk, maar het betekent niets. De zorgverzekeraar mag helemaal zelf bepalen of en waarom er aanleiding is voor een materiële controle. Hetzelfde geldt voor fraudeonderzoek. Dat kan worden uitgevoerd naar aanleiding van 'signalen', maar alles kan een signaal zijn: een anonieme melding of de eigen indruk van de verzekeraar. Als de zorgverzekeraar een fraudeonderzoek of materiële controle wil uitvoeren, moet hij een specifieke risicoanalyse opstellen, met een specifiek controleplan en een specifiek controledoel. In de praktijk wordt daar soepel mee omgegaan. De noodzakelijke specifieke formuleringen worden op één hoop gegooid onder de vraag: zijn de ingediende declaraties rechtmatig?

De zorgverlener die ten onrechte wordt beschuldigd van fraude, is niet snel geneigd dit soort schendingen aan de orde te stellen. Integendeel. Deze zorgverlener heeft de neiging om alles te doen om de valse beschuldiging van tafel te krijgen. Als de gekrenkte trots daarvoor nog niet voldoende aanleiding is, zijn de financiële gevolgen dat wel. Declaraties worden niet meer uitbetaald terwijl de kosten van de praktijk wel doorlopen. Vage vermoedens van fraude zijn voldoende om de betalingen maandenlang op te schorten. De zorgverzekeraar maakt geen haast met een gedegen onderzoek naar de declaraties. De zorgverlener die betaald wil krijgen, moet zelf maar aantonen dat zijn werkzaamheden en zijn declaraties deugen.

Voor wie in zo'n situatie terechtkomt, is het verleidelijk om meteen toe te geven aan de informatiewensen van de zorgverzekeraar. Wie de rug recht houdt, bijvoorbeeld door medische gegevens niet zomaar aan iedere medewerker van de zorgverzekeraar te verstrekken die daarom vraagt, maakt het zichzelf erg moeilijk.

De zorgverzekeraar die vragen heeft over de declaraties benadert ook patiënten met vragen over de behandeling, over het declaratiegedrag en over vermoedens van fraude. In eerste instantie gebeurt dat schriftelijk of telefonisch, maar er worden ook onverwachte huisbezoeken aan patiënten gebracht. Mensen die er niet over zouden peinzen hun medische gegevens telefonisch te delen met een onbekende medewerker van de zorgverzekeraar, laten dezelfde medewerker meestal wel binnen als hij onaangekondigd voor de deur staat. Verzekerden worden overvallen met vragen over hun medische toestand en de behandeling die zij gekregen hebben. Als hun antwoorden niet helemaal consistent zijn met de informatie in het dossier is dat weer een aanwijzing voor de vermeende 'fraude'.

REPUTATIE

De semi-neutrale mededeling aan patiënten dat een fraudeonderzoek wordt uitgevoerd naar hun behandelaar is strikt genomen geen beschuldiging van fraude, maar het effect op de reputatie van deze behandelaar laat zich raden. Dat effect wordt niet teruggedraaid als maanden later is gebleken dat de beschuldigingen niet hard gemaakt konden worden.

In de meeste onderzoeken blijkt uiteindelijk dat er helemaal geen sprake is van fraude, maar van kleine administratieve vergissingen. En, toegegeven, er zijn ook zorgverleners bij wie wel wat meer aan de hand is dan een verkeerd vinkje op een enkel formulier. Soms is sprake van forse achterstanden in de verwerking van de administratie, of van een administratie waarin alleen de zorgverlener zelf de weg kan vinden. Dat is niet fraai, maar het is ook geen fraude.

Sommige zorgverzekeraars presenteren zich zelfs expliciet als 'crimefighter'. Kosten noch moeite worden gespaard om het zorgfraudemonster te bestrijden. Een betrekkelijk kleine Schiedamse zorgverzekeraar laat zich erop voorstaan maar liefst een kwart van de 'zorgfraude' in Nederland op te sporen. Dat lijkt een geweldige prestatie, maar het spelen van politieagent is geen taak op zichzelf voor de zorgverzekeraar. Als de opsporing van fraude een wedstrijd wordt, is het gevaar dat gevallen van evidente slordigheid (een foutje in één van de vele formulieren) onder fraude worden geschaard, om maar zo hoog mogelijk te scoren. Tegenover een mooie score voor de verzekeraar staan de negatieve gevolgen voor de patiënt en de zorgverlener.

Advocaten die zorgverzekeraars bijstaan in fraudezaken zouden zich kunnen afvragen of tegenover zorgverleners ook plaats is voor een benadering op basis van vertrouwen. Dat is niet soft, maar doelmatig. Het is plezieriger voor de zorgverlener en de patiënt en vermoedelijk ook beter voor het financiële resultaat van de verzekeraar.

Bert van Mieghem is advocaat bij Wybenga Advocaten in Rotterdam.

NIEUWE EDITIE

€ 9,95

Vademecum Advocatuur 2019

Wet- en regelgeving

BESTEL NU VIA WWW.BOOMJURIDISCH.NL

Boomjuridisch

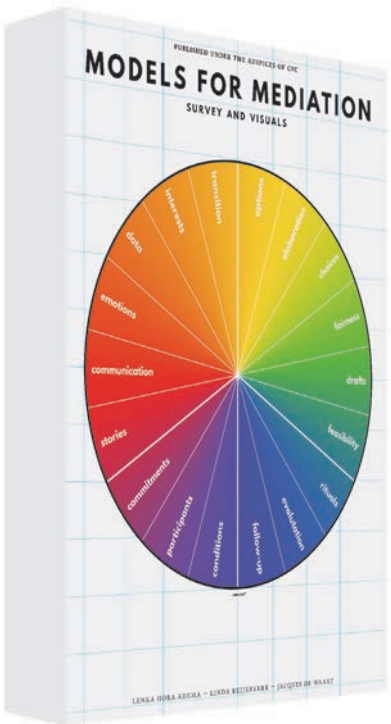

NIEUW

Models for Mediation

Survey and Visuals

Lenka Hora Adema, Linda Reijerkerk and Jacques de Waart
ISBN 978-94-6236-788-3 | 1e druk | 2019 | € 49,00

BESTEL UW EXEMPLAAR OP WWW.ELEVENPUB.COM

BREXIT EN DE GEVOLGEN VOOR **WERKGEVERS EN WERKNEMERS**

DOOR / KAROL HILLEBRANDT & LISA VAN DEN GOORBERGH

Op 30 maart 2019 maakt het Verenigd Koninkrijk (VK) naar alle waarschijnlijkheid geen deel meer uit van de EU. In deze bijdrage bespreken we een aantal ingrijpende gevolgen van de Brexit voor werkgevers en werknemers. De nadruk ligt daarbij op het recht van Britse burgers om in Nederland te verblijven en te werken.

DEAL OR NO DEAL?

Ondanks bijna twee jaar van intensieve onderhandelingen zijn de EU en het VK er nog niet in geslaagd een definitieve overeenkomst te sluiten over de voorwaarden waaronder het VK de EU zal verlaten. Op 14 november 2018 hebben de onderhandelaars van de EU en het VK overeenstemming bereikt over een ontwerp-terugtrekkingsakkoord. Het Britse parlement heeft dat akkoord op 15 januari 2019 echter verworpen. Als de EU en het VK niet uiterlijk op 29 maart 2019 alsnog definitieve overeenstemming bereiken over een terugtrekkingsovereenkomst, en als zij ook niet besluiten om de Brexit uit te stellen, verlaat het VK de EU zonder dat hierover nadere afspraken zijn gemaakt (het zogenoemde “no deal-scenario” of de “harde Brexit”).

RECHT OP VERBLIJF EN ARBEID

De belangrijkste en meest ingrijpende gevolgen van de Brexit voor werkgevers en werknemers lijken te liggen op het terrein van het migratierecht. In Nederland wonen momenteel ongeveer 45.000 Britten (met hun familieleden). Van hen zijn ongeveer 20.000 als werknemer actief op de Nederlandse arbeidsmarkt.

Het ontwerp-terugtrekkingsakkoord

Het ontwerp-terugtrekkingsakkoord voorziet in een transitieperiode tot 1 januari 2021. Gedurende deze periode blijft het Unierecht normaal van toepassing. Britse burgers (en hun familieleden) behouden daardoor het recht in EU-landen te verblijven en te werken en voor EU-burgers in het VK geldt hetzelfde. Op grond van het akkoord kunnen burgers na afloop van de transitieperiode in het gastland verblijf aanvragen op basis van de oude (EU-)voorwaarden, waardoor zij ook na de transitieperiode in het gastland kunnen blijven wonen en werken. Verder is in het akkoord opgenomen dat burgers na vijf jaar ononderbroken verblijf in het gastland een duurzaam verblijfsrecht kunnen verkrijgen. De regeling in het ontwerp-terugtrekkingsakkoord maakt geen onderscheid tussen burgers die al voor de Brexit in het gastland verbleven en burgers die in de transitieperiode (dus tussen 29 maart 2019 en 1 januari 2021) in het gastland zijn aangekomen. Het akkoord bevat ook een regeling voor grensarbeiders, dat wil zeggen werknemers die werken in een ander land dan hun woonland. Voor Britse grensarbeiders geldt dat zij na afloop van de transitieperiode onder voorwaarden in EU-landen kunnen blijven werken en voor EU-burgers die in het VK werken geldt hetzelfde.

No deal-scenario

In het no deal-scenario kunnen Britten (en hun familieleden) hun verblijfsstatus vanaf 30 maart 2019 niet meer ontlenen aan het EU-burgerschap. Zij kunnen na de Brexit immers geen gebruik meer maken van het vrij verkeer van personen in de EU. Daarnaast verliezen ze hun vrije toegang tot de Europese arbeidsmarkt. Om de gevolgen hiervan voor Nederland en de hier verblijvende Britten op te vangen heeft het kabinet een overgangsregeling aangekondigd die bij een no deal-scenario in werking treedt. De overgangsregeling loopt van 29 maart 2019 tot 1 juli 2020. Tijdens deze periode behouden Britten (en hun familieleden) die voor de Brexit rechtmatig in Nederland verbleven hun rechten op verblijf, studie en werk. Alle Britten (en hun familieleden) die in Nederland wonen krijgen voor 29 maart 2019 een tijdelijke verblijfsvergunning in de vorm van een brief van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Het is daarom raadzaam voor Britten in Nederland ervoor te zorgen dat zij juist staan ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP) om daarmee te kunnen aantonen hoelang zij al in Nederland verblijven. ▶

Verspreid over de overgangsperiode (maar uiterlijk op 31 maart 2020) ontvangen Britten en hun familieleden vervolgens een uitnodigingsbrief van de IND om een aanvraag voor een definitieve verblijfsvergunning in te dienen. Britten die langer dan vijf jaar rechtmatig in Nederland verblijven, kunnen een verblijfsvergunning regulier voor onbepaalde tijd verkrijgen onder dezelfde voorwaarden als EU-burgers een duurzaam verblijfsrecht kunnen verkrijgen. Britten die korter dan vijf jaar rechtmatig in Nederland verblijven, komen in aanmerking voor een verblijfsvergunning regulier voor bepaalde tijd. Met deze vergunningen behoudt deze groep Britten ook hun vrije toegang tot de arbeidsmarkt. Werkgevers hebben dus geen werkvergunning nodig om deze Britten in dienst te houden of te nemen. Ook worden deze Britten vrijgesteld van de inburgeringsplicht.
Britten die nog niet in Nederland verblijven en die zich na 29 maart 2019 in Nederland willen vestigen, zullen een verblijfsvergunning als derdelander moeten aanvragen. Op deze Britten zijn de normale regels voor niet EU-burgers van toepassing, met dien verstande dat zij worden vrijgesteld van het vereiste voor een Machtiging tot Voorlopig Verblijf (MVV) waardoor ze de aanvraag voor een verblijfsvergunning in Nederland kunnen doen, net als bijvoorbeeld Amerikanen, Canadezen, Japanners en Zuid-Koreanen. Werkgevers die deze Britten in dienst willen nemen, moeten een vergunning voor verblijf en arbeid (bijvoorbeeld op grond van de kennismigrantenregeling) of een tewerkstellingsvergunning aanvragen.

SOCIALE ZEKERHEID

Op grond van het ontwerp-terugtrekkingsakkoord blijven de Europese Verordeningen op het gebied van de sociale zekerheid tot 1 januari 2021 op het VK van toepassing. Als het akkoord er alsnog komt, verandert er tijdens deze overgangsperiode dus niets op het gebied van de sociale zekerheid. Op grond van het akkoord blijft een aantal verordeningen in bepaalde situaties ook na 1 januari 2021 van toepassing.
In het geval van een harde Brexit zijn de Europese Verordeningen op het gebied van de sociale zekerheid vanaf 30 maart 2019 niet meer op het VK van toepassing. Dat kan verstrekkende gevolgen hebben voor werkgevers en uitkeringsgerechtigden. In zijn brief van 7 januari 2019 heeft de Minister van Buitenlandse Zaken de Tweede Kamer bericht te zullen zorgen voor 'een fatsoenlijke oplossing'. Per brief van 15 februari 2019 heeft de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de Tweede Kamer vervolgens geïnformeerd over een aantal voorgenomen maatregelen. Eén van die maatregelen is dat het arbeidsverleden dat werknemers vóór de Brexit in het VK hebben opgebouwd, ook daarna blijft meetellen voor de werkeneis en arbeidsverledeneis voor de WW. Het ontwerpbesluit van de Minister ligt momenteel voor advies bij de Raad van State. Verder heeft de Tweede Kamer op 29 januari 2019 de Verzamelwet Brexit aangenomen. Deze wet geeft het kabinet de bevoegdheid op diverse terreinen, waaronder de sociale zekerheid, noodmaatregelen te treffen om de gevolgen van Brexit op te vangen. De wet biedt onder meer de mogelijkheid om bij algemene maatregel van bestuur maatregelen te treffen om onevenredig nadeel voor uitkeringsgerechtigden in Nederland en het VK te voorkomen. Ook de Europese Commissie werkt momenteel aan een noodverordening om de gevolgen van de Brexit voor de sociale zekerheid op te vangen.

PRIVACY

Op grond van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) mogen persoonsgegevens slechts onder strikte voorwaarden aan organisaties buiten de EU worden doorgegeven. Dat geldt ook voor het delen van personeelsgegevens binnen een concern. In het ontwerp-terugtrekkingsakkoord is een regeling opgenomen op grond waarvan het delen van persoonsgegevens met organisaties in het VK ook na de Brexit mogelijk blijft. In het geval van een harde Brexit moet steeds worden beoordeeld of aan de voorwaarden van de AVG voor het doorgeven van informatie aan derde landen is voldaan.

ANDERE GEVOLGEN

Ook op andere terreinen kan de Brexit gevolgen hebben voor werkgevers en werknemers. Ten aanzien van de fiscale gevolgen, die aanzienlijk kunnen zijn, heeft de Staatssecretaris van Financiën per brief van 4 februari 2019 aan de Tweede Kamer laten weten dat hij een overgangsregeling wil treffen voor een no deal-scenario. Deze overgangsregeling bevat ook maatregelen op het gebied van de loon- en inkomstenbelasting.
In het geval van een harde Brexit zijn met ingang van 30 maart 2019 de voor de arbeidsrechtpraktijk relevante Europese Richtlijnen, waaronder de Detacheringsrichtlijn, de Richtlijn overgang van onderneming, de Richtlijn voor het instellen van een Europese ondernemingsraad en de Pensioenrichtlijn, niet meer op het VK van toepassing.
Ten aanzien van het toepasselijke recht is in het ontwerp-terugtredingsakkoord opgenomen dat Verordening Rome I in het VK zal blijven gelden met betrekking tot overeenkomsten die zijn gesloten voor het einde van de overgangsperiode. In het geval van een no deal-scenario is het VK vanaf 30 maart 2019 niet meer aan Rome I gebonden. ■

Karol Hillebrandt is advocaat bij Palthe Oberman Advocaten.
Lisa van den Goorbergh is juridisch medewerker bij hetzelfde kantoor.

Spong

Law Academy

De Spong Law Academy biedt in 2019 in Amsterdam, Zwolle en Eindhoven enkele cursussen aan voor strafrechtadvocaten over verdediging in zedenzaken, aangifte & beklag (art. 12 Sv) en jeugd- & adolescentenstrafrecht. Wij zien u graag tegemoet!

www.sponglawacademy.com

CIVIELE CASSATIE | CASSATIEADVIES | CASSATIEPROCEDURE

Jacques Sluysmans
advocaat bij de Hoge Raad
070-31 31 057

Ruben Wiegerink
advocaat bij de Hoge Raad
070-31 31 076

VAN DER FELTZ
advocaten

TER OVERNAME AANGEBODEN:

Advocatenkantoor in het centrum van Purmerend
Gouw 62 | 1441 CR Purmerend

Het kantoor wordt aangeboden ter overname of kostenmaatschap

GELEGEN OP EEN TOPLOCATIE IN HET CENTRUM VAN PURMEREND

Voldoende parkeergelegenheid (parkeergarage vlakbij)

Overname in overleg op korte termijn

Huurprijs € 1.500,- (excl BTW) p/mnd

Rechtsgebieden:
✓ Strafrecht (volwassenen en jeugd)
✓ Letselschaderecht
✓ Arbeidsrecht
✓ Huurrecht

Informatie:
purmerend@appelmanadvocaten.nl

Amersfoort

GEMEENTE AMERSFOORT ZOEKT EEN

ADVOCAAT

(AANBESTEDINGSRECHT, CONTRACTENRECHT EN SUBSIDIERECHT)

Een betrokken advocaat die niet alleen zegt wat er niet kan, maar vooral wat er wel kan.
Max € 77.533/36 uur

Barlaeus Advies begeleidt deze procedure. Voor meer informatie: WWW.BARLAEUSADVIES.NL
en Annette de Graaf 06 290 87 210

BARLAEUS ADVIES
interim-management | werving & selectie | loopbaanbegeleiding

Skippi Sneltransport
betrouwbaar
in spoedleveringen

0800-389 58 54 www.skippi.nl

BESTIAE FEROCES AMICI NATURAE

JAMBO®

SAFARI CLUB

SINDS 1979

SAFARI IN AFRIKA?

Tanzania
Kenia
Madagaskar
Oeganda
Rwanda
Zimbabwe
Namibië
Botswana
Zambia
Mozambique
Seychellen
Mauritius
Zuid-Afrika

Al sinds 1979 dé Afrika specialist

Op **jambo.nl** en in onze brochure vindt u ruim 100 uitgekiende reizen of bel met onze Afrika specialisten op 020-2012740 voor een reis op maat.
De mogelijkheden zijn eindeloos, privé reizen geheel conform uw wensen!

ANVR SGR

LAWYERS FOR LAWYERS

Advocaten Spaanse separatisten voelen zich gepest

DOOR / TATIANA SCHELTEMA

Het proces tegen de Catalaanse separatisten, dat op 12 februari begon, is géén politiek proces volgens de Spaanse regering. Maar hun advocaten worden met tuchtklachten bestookt: ze zouden misbruik maken van het procesrecht.

Rebellie, opruiing en misbruik van gemeenschapsgelden: op die gronden vaardigde onderzoeksrechter Pedro Llarena van het Spaanse Hooggerechtshof in oktober 2017 een Europees Arrestatiebevel uit tegen Carlos Puigdemont en vijf van zijn politieke medestanders. Zij waren kort ervoor naar België waren gevlucht nadat hun poging om de onafhankelijke republiek Catalonië uit te roepen, was mislukt.

Christophe Marchant

'Die beschuldiging van rebellie is echt zwaar, hè,' zegt Christophe Marchant, de Belgische advocaat van Puigdemont. 'De definitie van "rebellie" is dat je het politieke systeem met geweld wil veranderen. Eigenlijk zeg je dat je met wapens de straat opgaat. Terwijl de separatisten wel altijd een politieke verandering hebben gewild, maar zonder geweld.'

Llarena zei in een interview op een lokale zender ook nog eens dat hij de separatisten vervolgde voor 'gewone', en niet voor politieke misdrijven. Marchant: 'Vanaf toen hebben we gedacht: het wordt onmogelijk om in Spanje een eerlijk proces te krijgen en om deze rechter te wraken, juist omdat het zo'n politieke zaak is. Dus hebben we de Spaanse onderzoeksrechter in België gedagvaard voor schending van het vermoeden van onschuld in Spanje. Dat maakte sommige mensen in Spanje heel erg boos. Ze vonden het onbestaanbaar dat een Belgische rechter de Spaanse rechter de maat zou nemen.'

PUIGDEMONT

Dat was in juni vorig jaar. Puigdemont was inmiddels, op weg naar een lezing in Finland, alsnog aangehouden in Duitsland. Maar de rechtbank van Sleeswijk-Holstein weigerde hem uit te leveren op grond van 'rebellie,' een misdrijf waar 25 jaar cel op staat. Wel kon de politicus worden vervolgd voor misbruik van gemeenschapsgeld, aldus de Duitse rechter. Puigdemonts advocaten zagen het Duitse vonnis als bevestiging van hun stelling dat de Spaanse aanklacht van 'rebellie' de toets van het EVRM niet zou doorstaan.

Onderzoeksrechter Llarena besloot daarop zijn arrestatiebevel tegen Puigdemont in te trekken.

Daarmee was de zaak tegen hemzelf in België nog niet van de baan, tot woede van de extreemrechtse partij Vox. Eind augustus deed de leiding van de partij aangifte van valsheid in geschrifte tegen Puigdemont, zijn Belgische advocaten, de Belgische rechter, een vertaler en tegen Gonzalo Boye, de Madrileense advocaat van de separatisten, tevens coördinator van de internationale juridische strategie. Zij zouden de woorden van Llarena hebben verdraaid.

De Spaanse rechter wees de zaak af omdat de feiten zich afspeelden in België, maar daartegen ging Vox in beroep.

'Die zaak kan elk moment opspelen,' verzucht Boye. 'En ze zullen er vast een politiek opportuun moment voor kiezen.'

De politieke tegenstanders van de separatisten proberen de advocaten ook via het tuchtrecht aan te pakken. Begin september diende de Spaanse Europarlementariër Enrique Calvet (Alliantie van Liberalen en Democraten), een klacht in tegen Puigdemonts advocaten in België en Spanje wegens 'misbruik van procesrecht'. 'Het voelt als pesten,' zegt Marchand. 'Alsof men wil voorkomen dat we ons met de grond van de zaak bezighouden; de verdediging kost heel veel tijd.' De klacht werd door de Brusselse deken geseponeerd, maar voor Gonzalo Boye liep het anders. Deken Jose Maria Alonso van de Madrileense orde bracht op 3 september een persbericht uit waarin hij steun betuigde aan onderzoeksrechter Llarena en zich keerde tegen de berechting van een Spaanse rechter door een 'derde land.' Teleurstellend, maar niet verrassend, zegt Boye. 'Alonso weigerde ons te beschermen, hij zag er geen reden toe. Dat is een ideologische positie, want het was wel zijn plicht.'

Juridische kwesties die zijn weggezakt

De volledige proceskosten-veroordeling in niet-IE-zaken

DOOR / SASKIA BOUWMAN

Wanneer kan een partij in een civiele procedure aanspraak maken op een volledige proceskostenvergoeding?

Gelijk krijgen kost geld. Ook als een partij geheel in het gelijk is gesteld en de civiele rechter zijn wederpartij veroordeelt om een proceskostenvergoeding te betalen, is dat gewoonlijk slechts een gedeeltelijke vergoeding. In sommige bijzondere procedures is dat anders, zoals in IE-zaken, deelgeschillen en in onteigeningen (art. 1019h Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, Rv, art. 1019aa Rv en art. 50 Onteigeningswet). Maar normaal gesproken zijn in vorderingszaken de te vergoeden proceskosten beperkt door de limitatieve en exclusieve regeling van de artikelen 237-240 Rv én doordat de vergoeding voor het salaris van de advocaat wordt berekend volgens het liquidatietarief. Daarvan mag de rechter overigens afwijken om (bijvoorbeeld) een hogere proceskostenvergoeding vast te stellen.[1] Dat mag de rechter ook in verzoekschriftprocedures, waar hij een van de partijen in de proceskosten kán veroordelen (art. 289 Rv).[2]

MAATSTAF

Een plicht om in afwijking van het voorgaande de volledige proceskosten te vergoeden, is alleen in 'buitengewone omstandigheden' denkbaar. Daarbij moet worden gedacht aan misbruik van procesrecht en (een zelfstandige) onrechtmatige daad.[3] Daarvan is pas sprake als het instellen van de vordering of het gevoerde verweer, gelet op de evidente ongegrondheid ervan, in verband met de betrokken belangen van de wederpartij achterwege had behoren te blijven.[4] Hiervan kan pas sprake zijn als de partij zich baseert op feiten en omstandigheden waarvan zij de onjuistheid kende of behoorde te kennen, of op stellingen waarvan zij op voorhand moest begrijpen dat deze geen kans van slagen hadden. Zowel eiser als verweerder kan zich hieraan schuldig maken en veroordeeld worden in de volledige proceskosten.[5]

De lat ligt dus hoog. De volledige proceskostenveroordeling werd bijvoorbeeld afgewezen in een verzekeringskwestie waarin was aangenomen dat de brand in een café was gesticht in opdracht van de cafébestuurder. Dat was, als merkelijke schuld, voor de rechter wel reden om het café de gevorderde uitkering van de brandverzekeraar te weigeren. Maar daardoor was nog niet ook vast komen te staan dat het café door het aanspannen van de procedure onrechtmatig had gehandeld tegenover de verzekeraar.[6] Toewijzing van de volledige proceskostenveroordeling komt overigens wel degelijk voor.[7] Zelfs als de vordering op enig moment is toegewezen, kan onder omstandigheden (later) toch nog zijn voldaan aan het vereiste van evidente ongegrondheid.

Als een partij de omvang van zijn volledige proceskosten niet direct kan of wil begroten, is ook verwijzing naar de schadestaatprocedure mogelijk.[8] Ook is het op zich mogelijk een nieuwe procedure aanhangig te maken.[9] De Hoge Raad heeft niet beslist dat deze maatstaf zich leent voor toepassing in verzoekschriftprocedures, maar daar lijkt weinig op tegen. De terughoudende maatstaf is op zijn plaats, gelet op het recht op toegang tot de rechter (wat ook omvat dat de verweerder zich in rechte moet kunnen verdedigen) dat mede door artikel 6 EVRM wordt gewaarborgd. Dat bezwaar geldt niet wanneer een benadeelde de kosten van een procedure wil verhalen op een derde die niet in die procedure was betrokken. Daarom is de hiervoor besproken strikte maatstaf in dat geval niet aan de orde. De vordering moet dan worden beoordeeld aan de hand van de algemene regels over aansprakelijkheid en schadevergoeding.

Saskia Bouwman is advocaat bij Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn in Den Haag.

NOTEN

1 HR 3 april 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2621, *NJ* 1998/571.
2 Dit kan zelfs een volledige proceskostenveroordeling zijn, HR 20 maart 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG7995, *NJ* 2009/234.
3 HR 15 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2366, *NJ* 2018/164 (*De Alternatieve/Van Eendenburg*) en HR 15 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2360, *NJ* 2018/165 (*Vehmeijer/Janssens*).
4 HR 6 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV7828, *NJ* 2012/233 (*Duka/Achmea*).
5 HR 15 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2360, *NJ* 2018/165 (*Vehmeijer/Janssens*), rov. 5.3.4.
6 HR 6 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV7828, *NJ* 2012/233 (*Duka/Achmea*).
7 Zie bijvoorbeeld HR 15 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2366, *NJ* 2018/164 (*De Alternatieve/Van Eendenburg*); Hof Den Haag 21 april 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:827; Hof Amsterdam 10 februari 2015, ECLI:NL:GHAMS:2015:296; Rb. Rotterdam 21 februari 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:2109 en Rb. Amsterdam 16 oktober 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:7577.
8 HR 15 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2360, *NJ* 2018/165 (*Vehmeijer/Janssens*), rov. 5.3.5.
9 Hof Den Haag 15 december 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:3401, 30-31.

Bres advocaten

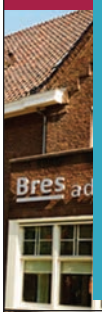

Bres is een in het midden van het land gevestigd advocatenkantoor met 7 advocaten.

Bres zoekt:

ADVOCAAT MEDEWERKER/ GEVORDERDE STAGIAIR

bestuursrecht met nadruk op ruimtelijk bestuursrecht.

Motivatiebrief en C.V. graag voor 1 april 2019 richten aan: Bres advocaten
t.a.v. Mr. C.D.R. Schoonderbeek
(cdr.schoonderbeek@bres.nl)

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

KALBFLEISCH ADVOCATEN TE HAARLEM
zoekt **ADVOCAAT**
(STAGIAIRE/MEDEWERKER/PARTNER)

Een van de partners gaat met pensioen zodat wij op zoek zijn naar een advocaat die graag in een klein teamverband wil werken.

Dit kan zijn als stagiaire, medewerker maar ook zij die op een andere wijze willen samenwerken worden eveneens uitgenodigd te reageren.

De huidige praktijk van het kantoor legt zich toe op verschillende rechtsgebieden, zoals het civiele recht, strafrecht, bestuursrecht en de algemene praktijk. Met name zij die affiniteit hebben met het civiele recht (arbeidsrecht, letselschade) en het bestuursrecht worden uitgenodigd te solliciteren.

Het kantoor biedt een kleinschalige informele werkomgeving, waar ruimte is voor ontwikkeling en eigen inbreng.

Het kantoor is van oudsher gevestigd in een monumentaal pand in het centrum van Haarlem.

Graag uw sollicitatie per e-mail aan:
mstam@kalbfleisch.nl
Kalbfleisch advocaten | T.a.v. mw.mr. M. Stam
Postbus 408 | 2000 AK Haarlem

www.kalbfleisch.nl

v.Buuren
ADVOCATUUR

VAN BUUREN ADVOCATUUR IS OP ZOEK NAAR ENTHOUSIASTE MEDEWERKERS VOOR DE NIEUWE LOCATIE IN DORDRECHT

Van Buuren Advocatuur betreft een toegankelijk kantoor en kent een praktische en zakelijke instelling. Kenmerkend voor de handelswijze van Van Buuren Advocatuur is haar doel- en klantgerichte aanpak, waarbij het vinden naar een passende oplossing centraal staat. De betrokkenheid bij cliënten staat hoog in het vaandel.

Van Buuren Advocatuur is op zoek naar:
BEGINNEND ADVOCAAT MEDEWERKER(S)
en/of
ADVOCAAT STAGIAIR
(IN DE LAATSTE FASE VAN DE OPLEIDING)

De vestiging in Dordrecht is op loopafstand van station Dordrecht Centraal.

Van Buuren Advocatuur | www.vanbuuren-advocatuur.nl
info@vanbuuren-advocatuur.nl | 078-8427839

Online betalingen kunnen accepteren met de module Elektronisch Factureren

Sneller uw declaraties **betaald krijgen** met slechts één druk op de knop

Vraag de **gratis demo** aan op Urios.nl of bel voor een afspraak **072 512 22 05**

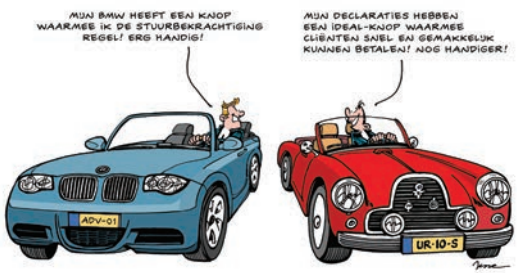

Urios Standaard | Dossiers | Partijen | Tijdschrijven | Toevoegingen | Insolventies | Mediation | Declareren en herinneren in batches en in andere talen
Urios Plus | E-factureren | iDEAL-knop | Documenten genereren en beheren | Outlook-koppeling | Agenda | Export boekhouding | Managementrapporten
Uit te breiden met | Abonnementen declareren | Derdengeldadministratie

urios
eenvoud bespaart tijd

Koningsweg 4 | 1811 LM Alkmaar | **tel** 072 512 22 05 | info@urios.nl | www.urios.nl

De PO Deal All Inclusive:

12 maanden onbeperkt cursussen volgen voor een vast bedrag!

‘Gemak, kwaliteit en flexibiliteit.’

Van Uitert & Quist Advocaten Oosterhout

Voor iedere juridische professional is het volgen van opleidingen anders. Met de PO Deal kunt u 12 maanden onbeperkt cursussen volgen, zo maakt Sdu het voor u een stuk eenvoudiger én goedkoper! Genoeg redenen om eens te bekijken wat de PO Deal voor uw kantoor kan betekenen. Ruim 600 klanten gingen u al voor. De voordelen op een rij:

- → **Overzichtelijk** Een vaste prijs van € 2.095 voor de periode van 12 maanden
- → **Compleet** Ruim 350 cursussen per jaar, volg er zoveel als u wilt binnen uw rechtsgebied
- → **Praktisch** Cursuslocaties zijn goed bereikbaar en beginnen vaak na de spits
- → **Interactie** Onze cursussen met topsprekers worden door klanten gewaardeerd met een 8+
- → **Flexibel** Komt er wat tussen? Geboekte cursussen mogen kosteloos worden geannuleerd
- → **Eenvoudig** Met uw online account boekt u gemakkelijk cursussen

Nieuwsgierig? **www.sdujuridischeopleidingen.nl**

Sdu oprecht de beste keuze

KRONIEKEN

IT-RECHT
2016-2018

INHOUD

Kroniek IT-recht 2016-2018

67 Algemene voorwaarden
- **67** Terhandstelling algemene voorwaarden in e-setting
- **68** Versoepelde terhandstelling dienstverleners
- **69** Overige relevante uitspraken

69 Branchespecifieke voorwaarden
- **69** Uitleg van branchevoorwaarden
- **70** Toepasselijkheid van branchevoorwaarden

71 Mislukte ICT-projecten
- **71** Verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer
- **71** Einddatum fataal of niet?
- **72** Betalingen
- **73** Beëindiging van de samenwerking
- **73** Mislukte(?) softwareontwikkeling
- **73** Back-ups

73 Software
- **73** Ongewenste licentieovereenkomsten
- **73** Beëindiging en voortzetting van licentieovereenkomsten
- **74** Onderhoud op software
- **74** Buitenlandse softwareontwikkelingen

74 Elektronische handtekeningen
- **75** Rechtspraak

COLOFON

Publicatiedatum 5 maart 2019

99e jaargang
Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur
Kees Pijnappels

Samenstelling
Nathalie Gloudemans-Voogd

Advocaat-redactieleden
Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie
Charlotte Helmer

Illustraties
Floris Tilanus

Vormgeving
Textcetera, Den Haag

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Wilco, Amersfoort

Citeerwijze
Adv.bl. 2019-2, IT-recht 2016-2018, p.

Aan dit nummer werkten mee
Samantha d'Azevedo, Kirsten Gerhards, Pim Hesselink, Martijn Loth, Esther van Genuchten, Evelien Vloedbeld, Reinoud Westerdijk

Redactionele bijdragen
Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten. De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch
Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde
Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen
De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie.
Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen
Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.
Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies
Maarten Schuttél

Advertentiedeelname
Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024 - 360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en verveelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

HOI 2018 KEURMERK

Nederlands uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

KRONIEK IT-RECHT 2016-2018

Dit is de eerste Kroniek in het *Advocatenblad* over het recht rond informatietechnologie, kortweg IT-recht. Wellicht meer dan bij andere rechtsgebieden is de selectie voor een Kroniek als deze niet eenvoudig. Het IT-recht is immers geen duidelijk omlijnd rechtsgebied, maar omvat alle juridisch relevante onderwerpen in verband met informatietechnologie. Zeker nu informatietechnologie steeds meer doordrongen is in onze samenleving zijn die juridische aspecten zeer omvangrijk. Daarom een korte verantwoording vooraf. Wij hebben ons in deze Kroniek vooral gericht op de verbintenisrechtelijke aspecten van het IT-recht. Dat betekent vooral dat intellectuele eigendom en privacy niet zijn meegenomen; zeer belangrijke onderwerpen in de praktijk maar daarom geschikt voor een aparte eigen Kroniek. Aangezien dit de eerste IT-Kroniek is, hebben wij relevante gerechtelijke uitspraken meegenomen over een iets langere periode, namelijk vanaf eind 2016 tot half 2018. We besteden vooral aandacht aan lagere rechtspraak, nu over het IT-recht, vanwege de specifieke en ook gefragmenteerde aard ervan, minder wordt geprocedeerd dan in het strafrecht of het gewone vermogensrecht.

DOOR / SAMANTHA D'AZEVEDO, KIRSTEN GERHARDS, PIM HESSELINK, MARTIJN LOTH, ESTHER VAN GENUCHTEN, EVELIEN VLOEDBELD EN REINOUD WESTERDIJK

ALGEMENE VOORWAARDEN

Een goede set algemene voorwaarden is essentieel in handelstransacties. Binnen het IT-recht wordt eveneens dankbaar gebruikgemaakt van algemene voorwaarden of branchevoorwaarden (zie hierover ook 'Branche specifieke voorwaarden'). Bij dergelijk 'gebruik' zijn echter diverse juridische valkuilen te bespeuren, met als mogelijk risico vernietiging van de voorwaarden door de wederpartij (art. 6:233 onder b Burgerlijk Wetboek, 'BW'). In e-setting zijn er twee manieren om aan de Nederlandse juridische vereisten te voldoen, namelijk 1) de algemene voorwaarden 'langs elektronische weg' verstrekken zodat ze kunnen worden opgeslagen en ook later toegankelijk zijn (art. 6:234 lid 2 en 3 BW) of 2) via het soepelere regime voor dienstverleners door de set voorwaarden toegankelijk te maken via 'een adres' (art. 6:230b jo. 6:230c BW). Met deze bepalingen wordt beoogd om in e-setting een situatie te creëren die gelijkwaardig is aan de fysieke wereld waarin de algemene voorwaarden feitelijk ter hand kunnen worden gesteld.
Uit de relevante periode voor deze Kroniek blijkt dat het van toepassing verklaren en de terhandstelling van algemene voorwaarden nog altijd een heet hangijzer is; reden temeer om lering te trekken uit de jurisprudentie.

Terhandstelling algemene voorwaarden in e-setting

Degene die gebruikmaakt van de algemene voorwaarden (de 'gebruiker') moet de andere partij (de 'wederpartij') onder meer de redelijke mogelijkheid bieden om kennis te nemen van de inhoud (art. 6:233 sub b BW). De gebruiker moet voorwaarden voor of bij het sluiten van de overeenkomst ter hand stellen. Langs elektronische weg betekent hier met een duidelijk herkenbare hyperlink of pdf-bestand. Is dat niet mogelijk, dan is het voldoende om aan te geven waar van de voorwaarden elektronisch kennis kan worden genomen en het aanbieden van de mogelijkheid deze op verzoek toe te sturen. Dit laatste geldt echter uitsluitend in de situatie dat het inderdaad niet mogelijk zou zijn de voorwaarden langs elektronische weg toe te zenden. Dit bevestigde de Rechtbank Gelderland in een casus

Samantha d'Azevedo, Kirsten Gerhards, Pim Hesselink, Martijn Loth, Esther van Genuchten, Evelien Vloedbeld en **Reinoud Westerdijk** zijn allen advocaat bij Kennedy Van der Laan in Amsterdam.

waar de gebruiker wilde volstaan met verwijzing in zijn e-mailberichten naar de desbetreffende voorwaarden (Rechtbank Gelderland 9 november 2016, ECLI:NL:RBGEL:2016:6733). Situaties waarin het écht niet mogelijk is de voorwaarden elektronisch toe te zenden, zijn overigens ook zeer schaars. Kan dit wel, dan moet dit ook daadwerkelijk gebeuren.

Zelfs wanneer de voorwaarden correct worden toegezonden in een e-mailbericht kunnen problemen ontstaan. Allereerst bewijsproblemen, omdat de betreffende e-mails waarin de voorwaarden worden verzonden niet in het geding gebracht kunnen worden (Rechtbank Noord-Holland 14 februari 2017, ECLI:NL:RBNHO:2017:1171). De gebruiker van algemene voorwaarden doet er – vanuit bewijsrechtelijk perspectief – verstandig aan zulke juridische handelingen goed te archiveren. Daarnaast leidt het elektronisch toesturen van algemene voorwaarden terwijl de overeenkomst 'offline' tot stand komt nog weleens tot problemen. Wat gebruikers nog dikwijls vergeten, is dat de wederpartij in dit geval uitdrukkelijk moet instemmen met verstrekking via de elektronische weg. Zo sloeg Aegon de plank mis door in haar polisvoorwaarden op te nemen dat deze op haar website te vinden waren en op verzoek toegestuurd konden worden. De oplettende lezer zal opmerken dat zich hier twee juridische drempels voordoen: het toesturen van de voorwaarden dient redelijkerwijs onmogelijk te zijn en er moet uitdrukkelijke instemming verleend worden voor verstrekking via elektronische weg (Gerechtshof Den Haag 10 april 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:655).

Niet alleen de 'verstrekkingshandeling' levert problemen op, ook de formulering van het toepasselijk verklaren van de voorwaarden dient duidelijk te zijn om te zorgen dat de juiste algemene voorwaarden van toepassing zijn. Zo zijn bijvoorbeeld de FENIT-voorwaarden (in de IT-branche gebruikelijke branchevoorwaarden, zie hierover ook 'Branche-specifieke voorwaarden' hierna) beschikbaar in versies uit het jaar 1994 en 2003. Een gebruiker kan daarom eigenlijk niet volstaan met een verwijzing naar 'de FENIT-voorwaarden'. Dit kan tot onduidelijkheden leiden, zo bleek in een procedure tussen Nettt en Giant Publicity. Bijkomend voordeel voor Nettt was dat Giant Publicity in een e-mailbericht een stuk citeert uit de door haar 'bedoelde voorwaarden' dat bovendien niet in de andere versie voorkomt (Rechtbank Limburg 2 november 2017, ECLI:NL:RBLIM:2017:10735). Daardoor was het in deze situatie voor beide partijen duidelijk welke voorwaarden waren bedoeld door Nettt.

Versoepelde terhandstelling dienstverleners

Dienstverleners kunnen gebruikmaken van een soepeler regime voor het toesturen van de algemene voorwaarden. Door omzetting van de Dienstenrichtlijn 2006/123/EG kunnen zij volstaan met het 'toegankelijk maken' van een adres waar de algemene voorwaarden te vinden zijn. Zo kon bijvoorbeeld Bouwselect volgens het gerechtshof volstaan met een verwijzing naar de algemene voorwaarden via een hyperlink ('hier') onder aan twee e-mailberichten (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 9 januari 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:213). Aan dit regime is beduidend sneller voldaan en dienstverleners maken hier dan ook graag (en gretig) gebruik van.

Maar té enthousiast gebruik van deze mogelijkheid heeft echter geleid tot veel jurisprudentie.
Zo is het bijvoorbeeld nog niet volledig duidelijk welke dienstverleners gebruik mogen maken van dit soepele regime. 'Dienstverlener' in de zin van artikel 6:230a BW is een redelijk breed begrip, maar nog niet volledig uitgekristalliseerd. Het artikel heeft zijn oorsprong in de Europese Dienstenrichtlijn 2006/123, waarbij financiële diensten – waaronder verzekeraars – uitgesloten worden. En juist bij deze groep gebruikers is de rechtspraak verdeeld. Waar het Gerechtshof Den Haag Aegon niet toestond om gebruik te maken van het versoepelde regime (Gerechtshof Den Haag 10 april 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:655), bepaalde de Rechtbank Midden-Nederland één dag later dat VGZ wel degelijk doeltreffend haar voorwaarden toegankelijk maken met een verwijzing naar de website waar van de voorwaarden kennis kan worden genomen (Rechtbank Midden-Nederland 11 april 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:1975). In deze laatste zaak was de samenloop met artikel 6:234 lid 1 BW van doorslaggevende betekenis; een generiek artikel. Gelet op de bredere functie van de artikelen 6:230b tot en met 6:230e in de systematiek van het BW kon VGZ volgens de rechtbank volstaan met verwijzing naar haar website.
Het is afwachten op meer duidelijkheid voor deze groep dienstverleners; ons komt de benadering van het gerechtshof juridisch meer zuiver voor.

Overige relevante uitspraken

Bij grensoverschrijdende *business-to-business* transacties gelden andere vereisten voor het toepasselijk verklaren van algemene voorwaarden. Welke dat zijn, wordt bepaald door het internationaal privaatrecht. Maar is het Weens Koopverdrag van toepassing, dan geldt een bijzondere situatie. Hierover mocht de Rechtbank Rotterdam oordelen in een zaak waarbij Dibalex de Metaalunievoorwaarden van toepassing had verklaard, maar toepasselijkheid door Delta Shelving Systems werd betwist. Toepasselijkheid van algemene voorwaarden wordt echter niet expliciet geregeld in het Weens Koopverdrag. Dit wordt opgelost aan de hand van 'de algemene beginselen waarop het verdrag berust'.
Daartoe behoort óók de vraag of een partij toestemming heeft verleend voor de totstandkoming van een overeenkomst of daarvan deel uitmakende algemene voorwaarden, aldus eerdere rechtspraak van de Hoge Raad (Hoge Raad 28 januari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR4837). Niet het rechtsstelsel dat door een regel van internationaal privaatrecht wordt aangewezen, maar het Weens Koopverdrag beheerst daarom de vraag naar de toepasselijkheid van de Metaalunievoorwaarden. Als 1) is ingestemd met incorporatie van de algemene voorwaarden (uitdrukkelijk of stilzwijgend) én 2) Delta Shelving Systems de gelegenheid heeft gehad om kennis te nemen van de Metaalunievoorwaarden, dan maken deze deel uit van de overeenkomst (Rechtbank Rotterdam 29 juni 2016, ECLI:NL:RBROT:2016:4913). Er is al voldaan aan het tweede vereiste als de voorwaarden op de website van Dibalex konden worden gelezen; dit hoeft niet actief en uitdrukkelijk te worden vermeld. Of hieraan is voldaan in dit concrete geval blijft nog even onduidelijk, Dibalex kreeg hiervoor een bewijsopdracht van de rechtbank.
Ten slotte verwijzen we nog kort naar een uitspraak waarin een beding in de algemene voorwaarden van gebruiker mijndomein.nl als onredelijk bezwarend werd aangemerkt. Hierin werd voor opzegging van het abonnement vereist dat de consument-gebruiker op een link moest klikken in de bevestigingsmail na de opzegging, een extra drempel voor opzegging die wordt vermoed onredelijk bezwarend te zijn op basis van artikel 6:237 sub m BW (Rechtbank Amsterdam 10 november 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:8331).

BRANCHESPECIFIEKE VOORWAARDEN

In de ICT-branche maken leveranciers al jarenlang gebruik van branchevoorwaarden, zoals de Nederland ICT Voorwaarden (waarvan de ICT˜Office voorwaarden en de FENIT-voorwaarden de voorlopers zijn), aangezien deze goed rekening houden met de belangen van de leverancier. Aan het andere uiterste van het spectrum bevinden zich de Algemene Rijksvoorwaarden bij IT-overeenkomsten (ARBIT- en ARVODI-voorwaarden), die de overheid gebruikt in haar rol als afnemer bij IT-overeenkomsten. Deze voorwaarden behartigen juist weer de belangen van de afnemer en worden in de markt als klantvriendelijk bestempeld.
Van de ARBIT-voorwaarden geldt met ingang van 15 mei 2018 een vernieuwde versie (ARBIT-2018). Met de invoering van de Algemene verordening gegevensbescherming ('AVG') per 25 mei 2018 is meer nadruk komen te liggen op de manier waarop bedrijven met persoonsgegevens omgaan. De wijzigingen in de ARBIT-voorwaarden zien dan ook met name op de verwerking van persoonsgegevens (art. 18 en 26.4).[1] Daarnaast is een aantal bepalingen uit oogpunt van begrijpelijkheid anders geformuleerd of verbeterd. Kortom, geen enorm ingrijpende veranderingen.

Uitleg van branchevoorwaarden

Recente jurisprudentie laat zien dat ook onduidelijkheden in branchevoorwaarden soms moeten worden geïnterpreteerd of uitgelegd. Gemeenten en haar leverancier Centric hebben, na het doorlopen van een Europese aanbestedingsprocedure, een overeenkomst

gesloten voor de implementatie van een ICT-applicatielandschap. De ARBIT-2014 maakt deel uit van de aanbestedingsleidraad. Er ontstaat een geschil over de voortgang en deugdelijkheid van de door Centric geleverde werkzaamheden en in reactie daarop schorten de gemeenten hun betalingsverplichtingen op (op basis van de opschortingsbepaling in de ARBIT-voorwaarden). Opdrachtnemer ontkent tekortgeschoten te zijn en schort op haar beurt haar werkzaamheden en gebruiksrechten op. Het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden oordeelt dat de overeenkomst op grond van het in het aanbestedingsrecht toepasselijke transparantiebeginsel naar objectieve maatstaven moet worden uitgelegd. Het gerechtshof is van oordeel dat een objectieve uitleg van de overeenkomst meebrengt dat Centric niet bevoegd is een beroep op opschorting door de gemeenten vanwege ondeugdelijke prestaties te beantwoorden met een beroep op opschorting van haar eigen verbintenissen. Dit staat los van de vraag of het beroep op opschorting door de gemeenten in de bodemprocedure juist blijkt te zijn (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 31 juli 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:7154). De ARBIT-voorwaarden zijn hier helder over, aldus het gerechtshof.

Maar afspraken zijn niet altijd even helder, zeker niet als de voorwaarden op papier en de afspraken via e-mail lijnrecht tegenover elkaar staan. Ter discussie staat de uitleg van een bepaling in de algemene voorwaarden over opzegging van een overeenkomst voor onbepaalde tijd. Op basis van de relevante omstandigheden in een geschil tussen Transidas en AB Transport Group, komt aan de taalkundige betekenis van de gekozen bewoording van de overeenkomst grote, maar geen *doorslaggevende* betekenis toe. De rechtbank draagt in dat kader een scala aan omstandigheden aan die een andere (dan een taalkundige) uitleg bepleiten (Rechtbank Midden-Nederland 25 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:4027). Met name de correspondentie tussen partijen speelt hierin een belangrijke rol. Enigszins opmerkelijk zijn de omstandigheden dat a) alleen na grondige bestudering van de ICT˜Office voorwaarden kon worden begrepen dat de overeenkomst twee jaar zou gaan duren als de opzegtermijn van drie maanden niet in acht zou worden genomen en b) de leverancier de afnemer er uitdrukkelijk op had moeten wijzen dat de looptijd van de overeenkomst als gevolg van de toepasselijkheid van de algemene voorwaarden stilzwijgend met een jaar zou worden verlengd. Geen van beide omstandigheden is van beslissende betekenis, maar dragen in de context van deze procedure toch bij aan een andere uitleg. De les die hieruit kan worden getrokken: ook al is de tekst van de branchevoorwaarden glashelder, correspondentie tussen partijen (over bijvoorbeeld de planning, kosten en dergelijke) kan leiden tot een andere uitkomst.

Toepasselijkheid van branchevoorwaarden

In een arbitrageprocedure tussen twee partijen die geen akkoord wisten te bereiken over een definitieve versie van de overeenkomst staat de vraag centraal of er überhaupt

aan de beëindigingsbepaling in de FENIT-voorwaarden kan worden toegekomen, en hoe deze dan zou moeten worden uitgelegd (SGOA, arbitraal vonnis, IT 2536).
Deze vragen werden beide voorgelegd aan de Stichting Geschillenoplossing Automatisering ('SGOA'). Het onderhavige geschil gaat over de verschuldigdheid van drie maandfacturen. Voorafgaand aan het leveren van computerservices, heeft de opdrachtnemer twee conceptovereenkomsten aan de afnemer voorgelegd en verscheidene keren de FENIT-voorwaarden overhandigd met de mededeling dat zij die van toepassing verklaarde op de opdracht. De opdrachtgever wilde zich niet vastleggen op een contractduur en verder hebben partijen gedebatteerd over de in die concepten opgenomen opzegtermijn. Die opzegtermijn is vervolgens de crux in deze procedure.
Hoewel de conceptovereenkomsten niet hebben geleid tot ondertekening door partijen, dient de inhoud van de overeenkomsten tussen partijen volgens de arbiter geheel bepaald te worden door de tekst van de concepten, omdat partijen uitvoering hebben gegeven aan 'de overeenkomst'. Het standpunt van opdrachtgever lijdt aan een innerlijke tegenstrijdigheid, omdat zij enerzijds stelt dat partijen handelden zonder een daaraan ten grondslag liggende overeenkomst, en anderzijds zij zich erop beroept dat zij de overeenkomst van partijen heeft opgezegd. De omstandigheid dat partijen hun afspraken niet hebben vastgelegd in een ondertekenend schriftelijk stuk neemt naar de mening van de arbiter niet weg dat zij een overeenkomst van opdracht hebben gesloten. Aangezien beide partijen de bevoegdheid van de arbiter in opdracht van de SGOA ondubbelzinnig en zonder voorbehoud hebben erkend, en die bevoegdheid voortvloeit uit de FENIT-voorwaarden, ziet de arbiter hier grond voor toepasselijkheid van de FENIT-voorwaarden. De FENIT-voorwaarden schrijven een opzegtermijn van drie maanden voor, wat leidt tot de conclusie dat zowel juist is opgezegd als gefactureerd.

MISLUKTE ICT-PROJECTEN

De woorden 'gefaald' en 'mislukt' worden vaak gebruikt in combinatie met ICT-projecten. Zo ook toen in april 2018 bekend werd dat het digitaliseringsproject Kwaliteit en Innovatie rechtspraak ('KEI') het budget met ruim 200 miljoen euro had overschreden, terwijl volledige digitalisering van de rechtspraak nog lang niet in zicht was.[2] Er zijn verschillende oorzaken toe te schrijven aan de mislukking van een ICT-project. Te denken valt aan het gebrek aan betrokkenheid van (toekomstige) gebruikers van de te implementeren software, heldere bedrijfsdoelstellingen en optimalisering van de scope van een ICT-project.[3] Ondanks deze bevindingen is echter nog geen succesformule voor ICT-projecten aan te wijzen. Uiteraard kan er uit de te onderscheiden oorzaken en bestudering van verschillende mislukkingen wel lering worden getrokken.

Verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer

De verplichtingen van de opdrachtgever en opdrachtnemer die gelden bij de uitvoering van een ICT-project, worden in het algemeen vastgelegd in een overeenkomst. Maar de overeenkomst is niet de enige bron van de verplichtingen tussen partijen. Naast de juridische tekst van de overeenkomst zijn met name ook de bijbehorende stukken (bij voorkeur in de vorm van bijlagen bij de overeenkomst) van belang. Denk aan het pakket van eisen en/of de rapporten die aan de opdrachtnemer zijn verschaft bij de uitvraag van de aanbesteding; hieruit kan informatie volgen waar de opdrachtgever in redelijkheid op mag vertrouwen. Dat zal des te meer het geval zijn op het moment dat de opdrachtgever bij het opstellen van die informatie gebruik heeft gemaakt van deskundigen (Rechtbank Amsterdam 18 januari 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:228, *CGI/Staalbankiers*).[4]
Daarnaast heeft de opdrachtnemer een zorgplicht bij het uitvoeren van de overeenkomst. Over deze zorgplicht heeft de Rechtbank Amsterdam zich uitgesproken in de zaak-*CGI/Staalbankiers.* Een opdrachtnemer dient namelijk te handelen als een redelijk bekwaam en redelijk handelend ICT-deskundige. Dat houdt in dat de opdrachtnemer de stuurgroep, mits deze voor de uitvoering van het desbetreffende ICT-project in het leven is geroepen, informeert over de voortgang van het ICT-project en daarbij redelijkerwijs het belang van de opdrachtgever in het oog houdt met betrekking tot het bereiken van toegezegde mijlpalen en kostenbeheersing van de uit te voeren taken (r.o. 4.11). Ook is het aan de opdrachtnemer om de opdrachtgever voldoende duidelijk te wijzen op eventuele problemen die tijdens de uitvoering van het ICT-project ontstaan en de gevolgen daarvan. Leidt dit tot een patstelling tussen partijen en lukt het nadien niet om het ICT-project in samenwerking met de opdrachtgever in de juiste richting te sturen, dan strekt de zorgplicht van de opdrachtnemer zelfs zo ver dat de opdrachtnemer aan dient te sturen om de overeenkomst op te schorten of te beëindigen (r.o. 4.18). De overeenkomst tussen partijen is dus leidend, maar verschaft mogelijk niet altijd een compleet beeld van de verplichtingen die over en weer gelden. Het door CGI ingestelde hoger beroep mocht niet baten; het Gerechtshof Amsterdam heeft deze visie op de zorgplicht bekrachtigd (Gerechtshof Amsterdam 19 juni 2018, ECLI:NLGHAMS:2018:2044).

Einddatum fataal of niet?

Het gebeurt niet vaak dat een IT-zaak het tot de Hoge Raad brengt. Hoewel

deze al in de Kroniek Vermogensrecht aan de orde is gekomen,[5] besteden wij daarom ook hier kort enige aandacht aan de uitspraak in de zaak-*Alert/Jeroen Bosch Ziekenhuis*. (Hoge Raad 23 maart 2018, ECLI:NL:HR:2018:426). Het feitenrelaas in deze zaak is niet anders dan bij veel andere doorsnee mislukte ICT-projecten. Alert kreeg van het Jeroen Bosch Ziekenhuis ('JBZ') in juli 2008 de opdracht om verschillende zorgprocessen te digitaliseren en zo een *paperless hospital* te creëren. De initiële einddatum was 1 januari 2012. Bij het niet-halen van deze einddatum was JBZ op grond van artikel 23.8 van de overeenkomst gerechtigd de overeenkomst te beëindigen. Begin 2010 werd duidelijk dat niet alle functionaliteiten van de benodigde software op tijd beschikbaar zouden zijn. Partijen kwamen daarom eind 2010 overeen dat afwijking van de overeengekomen (tussenliggende) projectdata noodzakelijk was. Dit legden partijen vast in een *addendum*, het zogenaamde *Change Proposal*. Na een eerste acceptatietest waarin slechts 44 procent van de overeengekomen functionaliteiten beschikbaar was, werd het, volgens JBZ, duidelijk dat de einddatum van 1 januari 2012 niet meer haalbaar was. Wat volgt, is een vergeefse poging om tot nieuwe voorwaarden voor de voortzetting van het ICT-project te komen. JBZ ontbindt daarop de overeenkomst met Alert. Tussen partijen rijst dan de vraag of JBZ dit rechtsgeldig heeft gedaan. Onduidelijk was hierbij of de initiële einddatum (nog steeds) een fatale termijn betrof, nu partijen met het *Change Proposal* van het eigenlijke tijdpad waren afgeweken. De Hoge Raad vindt van wel. Een redelijke en billijke uitleg van de overeenkomst brengt namelijk mee dat als het nieuwe tijdpad niet zou worden nagekomen, teruggevallen kon worden op de oorspronkelijke einddatum. Alert mocht er niet op vertrouwen dat eerdere vertragingen met het *Change Proposal* waren weggenomen, in die zin dat JBZ zich hierop niet meer mocht beroepen (r.o. 3.3). Onbevredigend hieraan is dat de Hoge Raad nalaat uit te leggen wáárom dit een redelijke en billijke uitleg van de overeenkomst is. Partijen doen er bij een ICT-project dus goed aan om expliciet uiteen te zetten welke rechtsgevolgen de afwijking van een tijdsplanning heeft voor de initieel overeengekomen einddatum – is die (nog) fataal? Niet lang na deze zaak wees het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden een arrest waarin aan de orde kwam of een termijn überhaupt als een fatale termijn kon worden gekwalificeerd (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 3 april 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:3118). Belangrijke gezichtspunten die het gerechtshof in aanmerking nam waren de planning in aanloop naar de einddatum en de einddatum zelf. De planning bleek door te lopen tot medio november 2011, terwijl de vermeende einddatum vastgesteld was op 1 oktober 2010. Daarnaast bevatte de tussen partijen gesloten overeenkomst een regeling over vertraging en ontbrak een opleverdatum in het in de overeenkomst vervatte artikel oplevering/acceptatie. Partijen mochten er dan ook niet van uitgaan dat 1 oktober 2010 een fatale opleverdatum was, zelfs nu de opdrachtgever had aangegeven dat afronding voor die datum van groot belang was voor haar bedrijfsvoering (r.o. 4.7). Hieruit volgt dus dat niet alleen van belang is of partijen een einddatum hebben bestempeld als fataal. Mede van belang is namelijk of de overeengekomen planning daarop aansluit en of partijen (contractueel) hebben voorzien in eventuele vertraging.

Betalingen

Bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden twistten partijen over de vraag of zij een termijn overeen waren gekomen waarbinnen de opdrachtnemer het ICT-project moest afronden (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 3 april 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:3118, zie ook hierboven onder 'Einddatum fataal of niet?'). Voor zover dat zo zou zijn, was tevens de vraag of de opdrachtnemer het budget had overschreden. Het gerechtshof oordeelt dat partijen wel discussie hebben gevoerd over de termijn waarbinnen het project moest worden afgerond, maar stelt dat uiteindelijk is besloten daarvan af te stappen en de overeenkomst uit te voeren op regiebasis. Over een dergelijke termijn vermeldt de overeenkomst ook niets. Verder stelt het gerechtshof vast dat partijen geen maximumbedrag zijn overeengekomen voor de uitvoering van het ICT-project. Het gerechtshof ziet dan ook niet in waarom een opdrachtgever (in theorie) kan profiteren van een lager aantal gefactureerde uren, maar de opdrachtnemer niet mag profiteren van een hoger aantal gefactureerde uren zonder dat partijen hierover afspraken hebben gemaakt (r.o. 4.8). Een opdrachtgever doet er dus goed aan om tenminste een maximumbedrag in de overeenkomst op te nemen als zij zakendoet op regiebasis, opdat duidelijk is wanneer sprake is van meerwerk.
Voor een opdrachtnemer kan het voorts lonen om een regeling in de overeenkomst op te nemen voor betaling bij beëindiging van de overeenkomst bij wederzijds goedvinden. Dit werd pijnlijk duidelijk toen de Rechtbank Amsterdam in de zaak *CGI/Staalbankiers* de vordering van een opdrachtnemer tot betaling van zijn facturen afwees. Dit deed zij nadat partijen kennelijk waren gestopt met het uitvoeren van de overeenkomst. Hen was immers duidelijk dat het ICT-project niet tot een goed einde zou worden gebracht. Tegelijkertijd zegde geen van hen echter de overeenkomst op, en evenmin werd deze door één van hen ontbonden (Rechtbank Amsterdam 18 januari 2017, ECLI:NL:RBAMS:2017:228, r.o. 4.22 t/m 4.24). De vordering tot

betaling van een eventuele belastingaanslag aan de zijde van de opdrachtnemer werd wel toegewezen. Hierover hadden partijen volgens de rechtbank wél heldere afspraken in de overeenkomst opgenomen (r.o. 4.26). In hoger beroep heeft Staalbankiers hier tegenin gebracht dat een eventuele naheffingsaanslag reeds verjaard is, waardoor de vordering van CGI alsnog wordt afgewezen (Gerechtshof Amsterdam 19 juni 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:2044, r.o. 3.12).

Beëindiging van de samenwerking

Een ander belangrijk punt in de overeenkomst tussen partijen is de beëindigingsregeling. De eerder genoemde *Alert/Jeroen Bosch Ziekenhuis*-zaak illustreert dat deze zorgvuldig dient te worden geformuleerd. In die zaak ontstond immers discussie over de stelling van Alert dat JBZ de overeenkomst niet kon ontbinden, maar alleen kon opzeggen. Dit deed Alert in het licht van een artikel waarin uitsluitend werd gesproken van het 'beëindigen' van de overeenkomst en niet van het 'opzeggen' of 'ontbinden' daarvan. In die context is de stelling van Alert dus niet onbegrijpelijk. Het gerechtshof had echter nagelaten om op die stelling in te gaan (r.o. 3.4.2). Om die reden heeft de Hoge Raad het arrest van het gerechtshof vernietigd en heeft hij de zaak doorverwezen. Ter voorkoming van een geschil kan het woord 'beëindigen' of een vervoeging daarvan bij het opstellen van een overeenkomst dan ook het best vermeden worden. In plaats daarvan is het verstandiger expliciet aan te geven wanneer er opgezegd of ontbonden kan worden.

Mislukte(?) softwareontwikkeling

Met enige regelmaat leidt een opdracht tot het ontwikkelen van software niet tot het gewenste resultaat, waardoor de opdrachtgever de overeenkomst ontbindt.[6] Hieruit blijkt onder meer dat het niet altijd even makkelijk is om duidelijke afspraken vast te leggen. De opdrachtnemer doet er verstandig aan om duidelijk te maken of een verplichting kwalificeert als een inspannings- of resultaatsverplichting. Een algemene opmerking dat de diensten worden uitgevoerd op basis van een inspanningsverbintenis, sluit niet uit dat bepaalde prestaties moeten worden begrepen als resultaatsverbintenissen, zo oordeelde het Gerechtshof Amsterdam (Gerechtshof Amsterdam 24 januari 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:200). Het gerechtshof leidt dat af uit het feit dat partijen voldoende nauwkeurige specificaties en opleverdata waren overeengekomen (r.o. 3.2).

Back-ups

Een laatste noemenswaardige uitspraak betreft de zaak van een IT-dienstverlener die een overeenkomst had met een huisartsenpraktijk over het zogenoemde remote beheer en het verzorgen van bepaalde updates, met de levering van bepaalde hardware, waaronder drie externe schijven voor het maken van back-ups. Bij een niet-volledige installatie van een update zijn alle in het systeem bewaarde praktijkgegevens verdwenen. Het ging hier dan ook om de vraag bij wie de verantwoordelijkheid ligt voor het bestaan van een bruikbare back-up. De Rechtbank Limburg oordeelt dat doorslaggevend is of de opdrachtnemer als redelijk bekwaam en redelijk handelend ICT-dienstverlener er zonder controle op mocht vertrouwen dat de back-up in het eigen systeem van de praktijk bruikbaar was (Rechtbank Limburg 21 juni 2017, ECLI:NL:RBLIM:2017:6454). Hierbij is ook van belang dat de opdrachtnemer wist welk groot belang praktijkgegevens voor een huisartsenpraktijk hebben, alsook dat hij bekend was met het risico dat een eigen back-up van een klant niet goed kan verlopen. De rechtbank oordeelt dat de opdrachtnemer de bestaande back-up had moeten controleren vóór het installeren van de update, of anders zelf een nieuwe back-up moeten (laten) maken (r.o. 2.8).

SOFTWARE

Ongewenste licentieovereenkomsten

Dat het bij de aanschaf van softwarelicenties belangrijk is om goed na te denken of én hoeveel licenties nodig zijn, lijkt een open deur. Toch kan het hier behoorlijk misgaan, leerde de politie. De politie had een foute opgave gedaan voor licenties van Microsoft en de hiervoor verschuldigde vergoeding betaald. Pas na enige tijd kwam zij erachter dat de opgave op een vergissing berustte, deze software ook nooit gebruikt was en vorderde zij bij Microsoft de betaalde licentievergoeding terug. De Rechtbank Den Haag bepaalt echter dat deze vergissing voor rekening van de politie moet komen (Rechtbank Den Haag 15 maart 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:2615). De licentievergoeding ziet immers op het *recht* van gebruik van de software, en niet op het feitelijk gebruik daarvan, aldus de rechtbank. Het maakt dus niet uit of de politie de software feitelijk gebruikt heeft. Ook kan niet aangenomen worden dat er op Microsoft een ongeschreven rechtsplicht rust om te controleren of de politie, een grote professionele wederpartij, zich wellicht heeft vergist bij haar bestelling.

Beëindiging en voortzetting van licentieovereenkomsten

Het thema beëindiging of juist voortzetting van (duur)overeenkomsten blijft onderwerp van discussie. In dit kader heeft de Hoge Raad in Goglio/SMQ Group de regels verduidelijkt over opzegging van een duurovereenkomst voor onbepaalde tijd (Hoge Raad 2 februari 2018, ECLI:NL:HR:2018:141)[7]. Let wel, als een overeenkomst betreffende een samenwerking rechtsgeldig wordt beëindigd, betekent dit niet dat de in dat verband gesloten licentieovereenkomst ook automatisch komt te vervallen. Zo deed zich een geval

voor waarbij de samenwerking was opgezegd, maar de licentieovereenkomst niet. De licentienemer wilde bovendien de licentieovereenkomst niet opzeggen, want de camera die zij aan het ontwikkelen was, kon alleen gebruikt worden met die specifieke software. De voorzieningenrechter oordeelde dan ook dat de licentieovereenkomst geldt als een duurovereenkomst van onbepaalde tijd en het enkele beëindigen van de samenwerking tussen partijen niet leidt tot beëindiging van het gebruik van de software (Rechtbank Gelderland, 9 oktober 2017, ECLI:NL:RBGEL:2017:5705).
Het tegenovergestelde kan echter ook voorkomen, namelijk indien er sprake is van onlosmakelijke samenhang tussen twee overeenkomsten. Toen een opdrachtnemer tekort was geschoten bij de ontwikkeling van bepaalde apps, oordeelde het Gerechtshof Amsterdam dat ontbinding van de overeenkomst van opdracht meebracht dat ook de toebehorende onderhoudscontracten konden worden ontbonden. De onderhoudsovereenkomsten veronderstelden namelijk dat de apps al waren opgeleverd (Gerechtshof Amsterdam 24 januari 2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:200).

Onderhoud op software

De Rechtbank Midden-Nederland heeft zich uitgesproken over het recht om zelf onderhoud te mogen (laten) verrichten op software (Rechtbank Midden-Nederland 28 december 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:6791). ICT-dienstverlener Rainbow heeft alle lopende licenties en intellectuele eigendomsrechten van het softwarepakket TMS overgenomen van het failliete bedrijf Nachon. Een deel van de gebruikers laat het onderhoud en support op TMS niet door Rainbow verrichten, maar door een derde partij: de gedaagde partij Transport-Info. Rainbow stelt dat Transport-Info daarmee inbreuk pleegt op haar auteursrecht en vordert om gedaagde te gebieden zich te onthouden van het gebruik van de (bij een deel van de klanten aanwezige) broncode van TMS. Transport-Info stelt dat zij gerechtigd is het onderhoud te verrichten, al dan niet met gebruikmaking van de broncode, met een beroep op artikel 45j Auteurswet (Aw). Hieruit leidt zij af dat het door de rechtmatige verkrijger (laten) uitvoeren van werkzaamheden die zijn gericht op het mogelijk maken van het beoogde gebruik, niet mag worden verboden door Rainbow.
De rechtbank stelt voorop dat het verbod tot gebruik van de broncode zich niet uitstrekt tot handelingen die zien op het verbeteren van fouten en aanbrengen van correcties. Deze werkzaamheden mogen door de rechtmatig verkrijger ook uitbesteed worden aan een derde partij (r.o. 4.26). Voor deze handelingen is het gebruik van de broncode dus altijd toegestaan.
De rechtbank benadrukt vervolgens dat Transport-Info zich in de volgende gevallen wel moet onthouden van het gebruik van de broncode: ten eerste als nieuwe functionaliteiten worden toegevoegd, tenzij deze nieuwe functionaliteit technisch is vereist om de software voor het beoogde doel te blijven gebruiken. In dat laatste geval moet deze wijziging inzichtelijk worden gemaakt aan Rainbow, zodat zij hierover een mening kan vormen; 2) indien de ICT˜Office voorwaarden zijn overeengekomen met de betreffende klant, waarin is opgenomen dat het gebruiksrecht zich beperkt tot de objectcode van de programmatuur; en 3) in het geval tussen de betreffende TMS-gebruiker en Nachon een ERP-overeenkomst is overeengekomen.

Buitenlandse softwareontwikkelingen

Een klein maar belangwekkend uitstapje is de uitspraak van het Europees Hof van Justitie ('HvJEU') over software als medisch hulpmiddel in de zin van Richtlijn medische hulpmiddelen.[8] Toepasselijkheid van deze richtlijn kan namelijk betekenen dat aan een aantal strenge vereisten moet worden voldaan, zoals het verkrijgen van een CE-markering. Het HvJEU oordeelt dat software 'die een functionaliteit bevat waarmee de persoonlijke gegevens van een patiënt kunnen worden gebruikt, meer bepaald voor het opsporen van contra-indicaties, wisselwerkingen en geneesmiddelen te hoge voorgeschreven doses, een medisch hulpmiddel (...) is wat deze functionaliteit betreft'. Hierbij maakt het niet uit of de software een rechtstreekse uitwerking in of op het menselijk lichaam heeft (HvJEU 7 december 2017, ECLI:EU:C:2017:947, r.o. 39).[9]
En ten slotte mag de Engelse uitspraak inzake SAP/Diageo niet ontbreken. Het betreft een uitspraak van de Engelse *High Court of Justice* in een baanbrekende zaak over overlicentiëring (*High Court of Justice* 16 februari 2017, [2017] EWHC 189 (TCC) (*SAP-Diageo*).[10] Aangezien het een buitenlandse uitspraak betreft, gaan we hier niet uitgebreid op in.[11] Opmerkelijk is echter wel dat de rechter in deze zaak SAP gelijk geeft in haar interpretatie van *indirect use* zoals opgenomen in haar licentievoorwaarden. Dit leidt ertoe dat ook externe klanten van Diageo, de gebruikers van de SAP-software, tellen als gebruikers waarvoor een licentievergoeding betaald moet worden voor het aanzienlijke bedrag van 54 miljoen GBP. Een wijze les voor gebruikers om zeer goed te kijken naar de reikwijdte van de licentie bij de software die zij gebruiken.

ELEKTRONISCHE HANDTEKENINGEN

Op 23 februari 2017[12] is de Wet uitvoering EU-verordening elektronische identiteiten en vertrouwensdiensten in werking getreden.[13] Het gaat om een aanpassingswet waarmee wijzigingen zijn doorgevoerd in (onder meer) de Telecommunicatiewet, Boek 3 en Boek 6 van het BW en de Alge-

mene wet bestuursrecht. De wetswijzigingen waren nodig om de Nederlandse wet in overeenstemming te brengen met het deel van de Europese eIDAS-Verordening[14] dat ziet op het verlenen van het vertrouwensdiensten en de rechtsgevolgen van elektronische handtekeningen. Wij verwijzen de lezer voor een uitgebreide beschouwing van de impact van de eIDAS-Verordening naar de in de voetnoot genoemde artikelen.[15]

Rechtspraak

De jurisprudentie ten aanzien van elektronische handtekeningen beziend, vallen twee zaken op. Ten eerste springt in het oog dat de hoeveelheid rechtspraak waarbij de geldigheid van een elektronische handtekening betwist wordt (nog steeds) beperkt is. Zo geeft rechtspraak.nl aan dat er over de periode die deze Kroniek beslaat slechts zo'n dertig zaken zijn voorgelegd aan de rechter die iets te maken hadden met elektronische krabbels.[16] Ten tweede valt op dat het rechtsdebat zich vooral lijkt toe te spitsen op praktische problemen; juridische verduidelijking blijft vooralsnog achterwege.

Uit de aanbestedingspraktijk blijkt bijvoorbeeld dat er veel onduidelijkheid heerst over het gebruik van gekwalificeerde elektronische handtekeningen. Diverse geïnteresseerde dienstverleners zagen zich geconfronteerd met de volgende inschrijvingseis: 'Met nadruk wordt er op gewezen dat een inschrijving door middel van TenderNed uitsluitend digitaal kan worden ingediend waarbij de documenten moeten worden ondertekend door middel van een gekwalificeerde elektronische handtekening met beveiligingsniveau IV.' Sommige dienstverleners besloten daaraan invulling te geven middels een elektronische handtekening zonder enig certificaat[17] en weer een andere ondertekende weliswaar wel met een certificaat, maar dat certificaat bleek later niet afkomstig van een gekwalificeerde verlener van vertrouwensdiensten.[18] De inschrijvingen werden in alle gevallen door de aanbestedende dienst ongeldig verklaard en dat vonden de dienstverleners disproportioneel. De betrokken voorzieningenrechters waren het daar niet mee eens en wezen de dienstverleners op hun plicht als een inschrijvende partij om zich proactief op te stellen en bezwaren in een vroeg stadium kenbaar te maken. Voor herstel – door later alsnog te ondertekenen met de juiste elektronische handtekeningen – was in deze zaken in ieder geval geen ruimte.

Noemenswaardig is ook de eerste mogelijkheid voor de rechtspraak om concrete handvatten te geven voor de invulling van de betrouwbaarheidseis uit artikel 3:15a BW (Rechtbank Den Haag 8 mei 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:6370). Een leverancier van afvalverwerkingsdiensten vorderde in rechte betaling van de gedaagde partij. De gedaagde betwistte het bestaan van de overeenkomst en de geldigheid van de handtekening. Ter onderbouwing van de geldigheid van de handtekening voerde de leverancier aan dat bij onderteke-

ning gebruik was gemaakt van het bekende DocuSign-platform – een van marktleiders op het gebied van diensten met betrekking tot elektronische handtekeningen. In dat kader bracht de leverancier ook het zogeheten *Certificate of Completion* in het geding. Dat is een (door DocuSign) automatisch gegenereerd document dat een *audit trail* bevat van wie welke handeling op welk moment en waar heeft verricht met betrekking tot een bepaald document. Schijnbaar gaat de rechter echter volledig – en ons inziens onterecht[19] – voorbij aan de technisch-functionele waarborgen van het Certificate of Completion door uitsluitend waarde te hechten aan het feit dat de handtekening op de overeenkomst visueel niet matcht met de handtekening die gedrukt staat op het identiteitsbewijs van gedaagde. Uiteindelijk oordeelt de rechter dat er onvoldoende aanleiding was om aan te nemen dat er een overeenkomst tussen de leverancier en gedaagde tot stand is gekomen. Toegegeven, er lijken wel meer onregelmatigheden een rol te hebben gespeeld in deze zaak dan alleen de geldigheid van de handtekening, zoals inconsistente spelling van de naam van gedaagde en opgave van verkeerde en verschillende adressen voor gedaagde in de overeenkomst en de administratie van de leverancier. Daardoor is wel begrijpelijk dat de kantonrechter heeft aangenomen dat het zaakje stonk en dat onvoldoende aannemelijk was dat er een overeenkomst tot stand was gekomen. Het is helaas nog even geduld hebben voordat de benodigde handvatten voor wat betreft de betrouwbaarheidseis uit artikel 3:15a BW terug te zien zijn in rechtspraak.

NOTEN

1 In de Nederland ICT-voorwaarden wordt gerefereerd naar 'wetgeving op het gebied van bescherming van persoonsgegevens'. Door deze generieke omschrijving is, ondanks de inwerkingtreding van de AVG, niet direct een update nodig. De situatie waarin de leverancier als 'verwerker' in de zin van de AVG persoonsgegevens verwerkt, wordt echter onvoldoende belicht.
2 Definitief Rapport. Quick scan Review KEI. Review op risicobeheersing en basis succescondities voor grote ICT-trajecten 2018, (bijlage bij *Kamerstukken II* 2017/18, 29279, 420).
3 *CHAOS Report 2015*, The Standish Group International 2015, p. 11.
4 Deze deskundigheid kan er ook toe leiden dat de opdrachtgever niet kan stellen dat de overeenkomst vernietigbaar is o.g.v. dwaling/bedrog als de uitvoerbaarheid van de overeenkomst op grond van de verschafte informatie achteraf onhaalbaar blijkt te zijn (r.o. 4.7 t/m 4.9).
5 *Adv.bl.* 2018-7, p. 87.
6 Zie bijv. Gerechtshof Den Haag 4 september 2018, ECLI:NL:GHDHA:2018:2154, r.o. 4.11, 4.14 (*Summit Software/WEL Mobiliteit),* Rechtbank Noord-Holland 4 juli 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:5536, r.o. 5.3, 5.5-5.6 (*Inktvis Media/TNR Software B.V.)* en Rechtbank Limburg 1 november 2017, ECLI:NL:RBLIM: 2017:10460, r.o.4.5-4.6 (*Luco Alarm B.V./AppComm B.V.).*
7 *Adv.bl.* 2018-7, p. 84.
8 Richtlijn 93/42/EEG van de Raad van 14 juni 1993 betreffende medische hulpmiddelen.
9 HvJEU 7 december 2017, ECLI:EU:C:2017:947, r.o. 39 (*Snitem en Philips France*).
10 Zie www.bailii.org/ew/cases/EWHC/TCC/2017/189.html.
11 Zie daarvoor K. Daniëls & H. de Jong, 'SAP v. Diageo: wat zijn de gevolgen voor de licentiepraktijk?', *Computerrecht* 2018/5.
12 De oplettende lezer merkt op dat deze onderdelen van de eIDAS-Verordening al ruim voor die tijd (i.e. 1 juli 2016) van toepassing waren en dat een Europese verordening rechtstreekse werking heeft; de Nederlandse aanpassingswet liet even op zich wachten.
13 *Stb.* 2017/81 resp. *Stb.* 2017/13.
14 Verordening (EU) Nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG.
15 J.J. Linnemann, 'Uitvoering van de verordening elektronische identificatie en vertrouwensdiensten', *Tijdschrift voor Internetrecht 2015/5*; en J.J. Linnemann, 'Uitvoering van de verordening elektronische identificatie en vertrouwensdiensten: elektronische identificatie', *Tijdschrift voor Internetrecht 2016/4*.
16 Gecontroleerd aan de hand van een zoekopdracht op rechtspraak.nl met als zoekterm 'elektronische handtekening' en als datumbereik voor uitspraak 'tussen 01-01-2016 en 01-01-2019'.
17 Rechtbank Den Haag, 30 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3335 (*Essentium/Staat der Nederlanden)*; en Rechtbank Den Haag, 27 juni 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:7130 (*Sagro/Staat der Nederlanden).*
18 Rechtbank Den Haag, 4 september 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:10599 (*Hansa Luftbild c.s./Staat der Nederlanden).*
19 Zo is de 'handtekening' die te zien is op documenten die via DocuSign worden ondertekend meestal niet een elektronische handtekening, maar slechts een visuele representatie daarvan. Dat terwijl de waarde van de elektronische handtekening juist niet zit in het visuele, maar in de wiskundige berekening. Bovendien is die visuele representatie doorgaans voor alle DocuSign-ondertekenaars hetzelfde, althans de visuele representatie bestaat steeds uit de naam en/of initialen van de ondertekenaar in hetzelfde standaardlettertype en met dezelfde standaardpuntgrootte. Ook aan het feit dat de leverancier schijnbaar wel beschikte over het juist e-mailadres en dat vanuit dat e-mailadres een ondertekende overeenkomst is toegestuurd, wordt nauwelijks aandacht besteed. Helaas leent de beperkte scope van deze Kroniek zich niet voor het delen van verdere kritiek, maar de lezer kan wel uitkijken naar een artikel van onze hand.

Op het scherp van de snede.

Ervaren advocaat Arbeidsrecht.

Ben jij een ambitieuze, ondernemende teamspeler met minimaal 6 jaar ervaring in het arbeidsrecht, vind jij het een uitdaging om jouw eigen praktijk uit te bouwen en doe je dit door het leveren van hoogwaardige advisering? Dan zijn wij per direct op zoek naar jou!

- Veel ruimte voor eigen initiatief
- Zelfstandig werken in teamverband
- Een plezierige informele omgeving met gedreven professionals, al ruim 40 jaar
- Veel aandacht voor opleiding, persoonlijke ontwikkeling en doorgroeimogelijkheden

“Word jij onze nieuwe collega?

Bezoek **pvdb.nl/werken-bij** als je meer wilt weten over deze vacature. Voor nadere informatie kun je ook direct contact opnemen met Ruud Olde (partner) via telefoonnummer 024-3810803 of email hr@pvdb.nl

Poelmann van den Broek
ADVOCATEN

De Praktijck
advocatenkantoor

zoekt op korte termijn wegens vertrek van één van de advocaten

ADVOCAAT | ADVOCAAT-STAGIAIR

voor toetreding tot de kostenmaatschap.

Wij zijn actief op de volgende rechtsgebieden:
Asiel- en Vreemdelingenrecht, Personen- en Familierecht, Sociale zekerheidsrecht en Strafrecht.

Contactinformatie: Anita Vissers | Filip Noot
073 – 615 94 00 | info@de-praktijck.nl

Postbus 1535 | 5200 BN ‘s-Hertogenbosch | www.de-praktijck.nl

Prachtig vakantiehuis aan het Gardameer

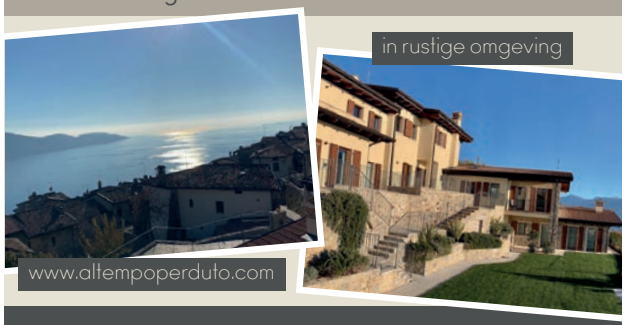

AL TEMPO PERDUTO
borgo di charme a picco sul lago

AantjesZevenberg
ADVOCATEN

CASSATIE
IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

The Legal Bench

High end Legal Services redefined

Flexible Legal Support and LegalTech Solutions

For more information visit www.thelegalbench.nl
info@thelegalbench.nl | 06-40187391

SAFEDOCS

De veiligste manier om uw privacy gevoelige bestanden te verzenden.

- E-mail is niet veilig (genoeg)
- Koerier of aangetekend versturen is duur
- Alleen de ontvanger mag toegang tot de bestanden krijgen
- Dubbele beveiliging door e-mail en SMS-code
- Gegarandeerd AVG/GDPR proof
- Geen vreemde ogen die meekijken
- Voordelig verzenden met een abonnement of betalen per keer zonder registratie
- Geen installatie nodig; direct online te gebruiken

www.safedocs.eu | info@safedocs.eu

SAFEDOCS
Filetransfer; Simple & Save

ONDERTUSSEN OP HET BINNENHOF

VOOR ADVOCATEN RELEVANTE HAAGSE DEBATTEN EN WETTEN

DEBATTEN

De Commissie Europese Zaken van de Tweede Kamer bespreekt op 14 maart de **rechtsstatelijkheid in de Europese Unie**. Onderwerp is het advies van de Europese Rekenkamer over het voorstel van de Europese Commissie om een mechanisme in te stellen dat de ontvangst van EU-fondsen verbindt aan het waarborgen van rechtsstatelijkheidsbeginselen. **Georganiseerde criminaliteit** en **ondermijning** zijn de onderwerpen in een algemeen overleg in de Tweede Kamer op 14 maart. De **OM-afdoening** en de **strafbeschikking** worden in een ander algemeen overleg besproken op 21 maart.

CONSULTATIES

Tot 29 maart loopt de consultatie inzake de **Invoeringswet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen**. Onder andere de afschaffing van de executieverjaringstermijnen maakt onderdeel uit van dit wetsvoorstel. Op de consultatie voor het **Wetsvoorstel tot Wijziging van de Advocatenwet**, de Gerechtsdeurwaarderswet en de Wet op het notarisambt kan worden gereageerd tot 13 maart. Het wetsvoorstel stelt onder andere voor de beroepskwaliteitstoetsingen nader te regelen die passen bij de huidige beroepsuitoefening in de advocatuur, het notariaat en de gerechtsdeurwaarderij. Voor de advocatuur gaat het om het aanvullen van een wettelijke opdracht aan de Nederlandse orde van advocaten voor de uitvoering van deze kwaliteitstoetsingen.

WETGEVINGSADVIES

De NOvA telt zeventien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht. Deze brengen aan de algemene raad van de NOvA advies uit over wetsvoorstellen. Recent verschenen adviezen over:

Wijziging Boek 2 BW in verband met het inroepen van een bedenktijd door het bestuur van een nv
Gecombineerde commissie vennootschapsrecht, 7 februari 2019

Ontwerpbesluit adviescommissie gegevensverstrekking weigerende observandi
Adviescommissie strafrecht, 5 februari 2019

Wetsvoorstel openbaarmaking vergrijpboeten
Adviescommissie belastingrecht, 31 januari 2019

Wet implementatie EU-richtlijn meldingsplichtige grensoverschrijdende constructies (DAC6)
Adviescommissie belastingrecht, 30 januari 2019

Wijziging Besluit Verklaring derdenbeslag en Besluit tarieven ambtshandelingen gerechtsdeurwaarders
Adviescommissies burgerlijk procesrecht, arbeidsrecht en huurrecht, 29 januari 2019

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding 2021
Adviescommissies familie- en jeugdrecht en pensioenrecht, 21 januari 2019

Implementatiewet wijziging vierde anti-witwasrichtlijn
Algemene raad, 15 januari 2019

Juridische databank
Alle wetgevingsadviezen zijn te downloaden via advocatenorde.nl/juridische-databank.

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Nederlandse orde van advocaten
Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. De NOvA verzorgt de rubrieken Van de NOvA, Geschillencommissie, Tuchtrecht, Transfers en de column Ten slotte.

Samenstelling algemene raad Nederlandse orde van advocaten
- Johan Rijlaarsdam (algemeen deken)
- Bert Fibbe (waarnemend deken)
- Bernard de Leest
- Theda Boersema
- Frans Knüppe
- Petra van Kampen
- Susan Kaak

Bureau van de NOvA
Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Bezoekadres
Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Helpdesk
helpdesk@advocatenorde.nl
Tel. 070–335 35 54

Twitter
@Advocatenorde

LinkedIn
Nederlandse orde van advocaten

Facebook
Nederlandse orde van advocaten

Instagram
@Advocatenorde

Periscope
@Advocatenorde

KWALITEIT

NIEUW RECHTSGEBIEDENREGISTER: KWALITEITSIMPULS VOOR DE ADVOCATUUR

Sinds eind januari het nieuwe rechtsgebiedenregister openstaat voor registratie hebben al een paar duizend advocaten hun rechtsgebieden vastgelegd. Omdat per geregistreerd rechtsgebied tien opleidingspunten moeten worden behaald, komt dit de kwaliteit van de advocatuur ten goede. Tegelijk biedt het rechtsgebiedenregister rechtzoekenden houvast om eenvoudig en snel de juiste advocaat te vinden bij hun specifieke juridische vraag.

Met ingang van 1 januari 2019 geldt er nieuwe regelgeving met kwaliteitsbevorderende maatregelen voor advocaten. Elke advocaat, met uitzondering van stagiairs, moet zich registeren op die rechtsgebieden waarop hij werkzaam is. Registratie vindt plaats op minimaal één en maximaal vier hoofdrechtsgebieden. Voorwaarde voor registratie is dat advocaten op de geregistreerde rechtsgebieden tien opleidingspunten per rechtsgebied hebben behaald en die punten jaarlijks halen zolang de registratie voortduurt.

33 HOOFDRECHTSGEBIEDEN

Het rechtsgebiedenregister omvat 33 hoofdrechtsgebieden. Bij sommige hoofdrechtsgebieden is een onderverdeling gemaakt in subrechtsgebieden. Deze kunnen advocaten aanvinken als zij daarvoor specifieke kennis hebben. Dat kan alleen als ook het hoofdrechtsgebied is aangevinkt. Denk bijvoorbeeld aan Internationale kinderontvoering als subrechtsgebied bij het hoofdrechtsgebied Personen- en familierecht.

HOE EN WAT REGISTEREN?

Advocaten kunnen zich via Mijn Orde registeren op hun werkzame rechtsgebieden. Naast hun rechtsgebieden kunnen advocaten ook aangeven of zij werkzaam zijn in de gefinancierde rechtsbijstand of lid zijn van een specialisatievereniging. Rechtzoekenden kunnen ook op deze criteria zoeken naar een advocaat.

BEKENDMAKING REGISTRATIE

Binnen een maand na registratie is het van belang dat de advocaat hiervan melding maakt op zijn eigen website. Zo is voor rechtzoekenden duidelijk op welke rechtsgebieden de advocaat geregistreerd staat in het register. Hiervoor is een eenduidig format beschikbaar op de website van de NOvA. Als de praktijk van de advocaat breder is dan de registreerde rechtsgebieden kan hij zich daarmee ook afficheren.

REGISTER ONLINE

Het rechtsgebiedenregister staat nu nog alleen open voor advocaten om hun rechtsgebieden te registreren. Zodra het nieuwe register voldoende gevuld is, gaat de nieuwe zoekmachine voor rechtzoekenden pas online. Tot die tijd blijft de huidige zoekmachine ‘Vind een advocaat’ in gebruik. Hoe sneller advocaten zich gaan registreren, hoe eerder de nieuwe zoekmachine online kan. Naar verwachting is dit over enkele maanden het geval.

KWALITEITSBEVORDERENDE MAATREGELEN

In 2017 is gestart met een baliebrede consultatie over maatregelen ter bevordering van de kwaliteit van de advocatuur. Dat heeft geleid tot voorstellen van de algemeen raad voor een vernieuwd rechtsgebiedenregister voor de gehele balie. Het college van afgevaardigden is intensief betrokken geweest gedurende het gehele proces; niet alleen met de inhoud van de regelgeving, maar ook met de inrichting van het nieuwe zoeksysteem. Ook hebben specialisatieverenigingen input geleverd.

MEER INFORMATIE

Kijk op advocatenorde.nl/rechtsgebiedenregister.
Ga naar Mijn Orde voor registratie van uw rechtsgebieden.

TOEZICHT

COLLEGE VAN TOEZICHT CONSTATEERT VOORUITGANG BIJ HET TOEZICHT VAN DEKENS

Het college van toezicht constateert in zijn eind januari gepubliceerde jaarverslag 2018 dat het toezicht door de dekens stappen vooruit heeft gemaakt. Op veel terreinen is beleid tot stand gekomen, zoals voor risicogestuurd toezicht. Wel neemt besluitvorming in het dekenberaad vaak nog veel tijd in beslag. Het college blijft daarom de dekens aansporen tot slagvaardig optreden en het versterken van de onderlinge samenwerking.

In het jaarverslag blikken Jan de Wit, Andrée van Es en oud-algemeen deken Bart van Tongeren terug op vier jaar ervaring met het in 2015 ingevoerde toezichtsysteem. Doel van het toezicht door de dekens is het borgen van de kwaliteit en integriteit van de advocatuur. Daartoe zijn belangrijke stappen gezet. Zo valt waar te nemen dat bij de klachtbehandeling de dekens alert reageren, vaker gebruikmaken van het dekenbezwaar en consequenter een dekenstandpunt formuleren.

EFFECTEN VAN TOEZICHT

Het jaarverslag gaat nader in op het financiële toezicht, het toezicht op naleving van de Wwft, de ondersteuning van de dekens en de omgang met recidive. Voor het college is van belang dat de dekens in hun verantwoording meer aandacht besteden aan wat zij hebben gedaan, aan de effecten van het toezicht en aan relevante ontwikkelingen voor de advocatuur. De huidige jaarverslagen van de lokale orden bieden weinig inzicht in de aard en ernst van normschendingen en de effecten van het toezicht.

TOEZICHTKADER

Het college heeft de normen voor het toezicht en de klachtbehandeling nader ingevuld in een toezichtkader. Daarmee treedt een volgende fase in. Het college zal in 2019 een aanpak uitwerken om de normering in het toezichtkader meer systematisch en voorspelbaar te toetsen en handhaven.

MEER INFORMATIE

Download het jaarverslag 2018 en toezichtkader op collegevantoezichtnova.nl/publicaties.

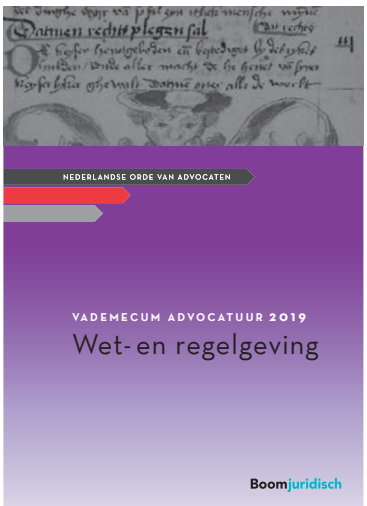

WET- EN REGELGEVING

VADEMECUM ADVOCATUUR 2019

Naast de digitale versie op regelgeving.advocatenorde.nl is het vademecum advocatuur nu ook weer in boekvorm beschikbaar. In de editie 2019 is de belangrijkste en meest recente wet- en regelgeving opgenomen. Het vademecum advocatuur 2019 is te bestellen bij uitgeverij Boom juridisch voor € 9,95.

SPECIALISATIE

‘ASIELADVOCATEN ZIJN NU VAAK IN DE MEDIA DE KOP-VAN-JUT’

Veel in bepaalde rechtsgebieden gespecialiseerde advocaten zijn aangesloten bij een van de tientallen specialisatieverenigingen. Negen daarvan dragen het keurmerk van de NOvA, waaronder de Specialistenvereniging migratierecht advocaten (SVMA). Vijf vragen aan de voorzitter Julien Luscuere.

Waar staat de SVMA voor?
‘De SVMA heeft tot doel de deskundige beroepsuitoefening voor advocaten te bevorderen op het gebied van het migratierecht, waaronder asielrecht, vreemdelingenrecht, vreemdelingenbewaring en nationaliteitsrecht. Iedere advocaat die voornamelijk werkt in het migratierecht zal zich bij ons thuis voelen. Feit is dat geen van onze leden de overheid bijstaat.’

Wat kenmerkt een SVMA-advocaat?
‘De mentaliteit van een straatvechter, een volhouder die niet stopt tot het vaak levensgrote verschil is gemaakt voor de cliënt. Zij moeten formalistische regels en technische beslissingen aanvechten vanuit de belangen en leefwereld van gemarginaliseerde mensen. Als je met veel moeite een gebroken gezin weer bij elkaar kan brengen, dan heb je de mooiste baan die er is. Maar als advocaat ben je ook brenger van slecht nieuws, tot aan de boodschap dat je niets meer voor je cliënt kunt doen en je zijn wereld ziet instorten. Daar moet je tegenkunnen. En natuurlijk moet je houden van het vakmanschap: het puzzelen met de berg aan regelgeving, die niet altijd uitblinkt in juridische kwaliteit, het bijhouden van de grote stroom jurisprudentie en je zaak ijzersterk feitelijk onderbouwen met bewijzen.’

Wat kan een lid verwachten van de SVMA?
‘Als beroepsvereniging vormen de leden een collegiaal genootschap dat meerwaarde creëert door kennis te delen, samen te werken, elkaar te inspireren en samen op te trekken naar de buitenwereld. Door de aard van het werk en de doelgroep is er nauwelijks gevoel van concurrentie tussen de leden, de gunfactor is daardoor erg groot. De leden kunnen ook cursussen volgen en seminars bijwonen. Daarnaast pikken wij als bestuur signalen uit de praktijk op en vertalen deze naar bestuurlijk en politiek niveau. In de overleggen met de IND, politiek of Raad voor Rechtsbijstand hebben we de nodige successen behaald. Niet zozeer in het belang van de advocaat, maar vooral voor de cliënt, zoals bij aanpassingen van de regelgeving.’

Wat is de meest in het oog springende ontwikkeling binnen het migratierecht?
‘De Europeanisering van het migratierecht is enorm en leidt voortdurend tot nieuwe rechtsvragen en kwesties in de uitvoeringspraktijk. Onze leden zijn eraan gewend in procedures rechtstreeks te verwijzen naar de Europese richtlijnen, omdat deze zelden volledig of zelfs grammaticaal correct in nationale regelgeving zijn omgezet, wat bovendien bijna altijd te laat gebeurt. Elke week stromen de uitspraken, commentaren en beleidswijzigingen binnen. Die wisselwerking maakt het erg complex. Binnen het migratierecht specialiseert de advocaat zich vaak verder; anders is het niet meer bij te houden.’

Hoe gaat u om met de toegenomen aandacht van de media?
‘De advocaat die opkomt voor vreemdelingen moet het op sociale media maar zelfs in kranten steeds vaker als de kop-van-jut ontgelden, zeker rond het recente nieuwe kinderpardon. Een columniste in *Metro* zette asieladvocaten vorige maand zelfs weg als “erger dan NSB’ers” omdat hun cliënten volgens haar te lang in procedures blijven hangen. Een bizarre beschuldiging die niet onbeantwoord mag blijven. Als specialistenvereniging voelen we ons verantwoordelijk om in de media droog de feiten van fictie te onderscheiden. Het uitleggen wat de advocaat doet en welke rol deze heeft in de rechtsstaat is tijdrovend, maar noodzakelijk om maatschappelijk draagvlak voor ons werk en de daarvan afhankelijke doelgroep te behouden.’

OVER DE SVMA

Opgericht: 2009
Aantal leden: 170
Website: svma.nl
Twitter: @migratierecht

BESTUUR

Voorzitter: Julien Luscuere
Secretaris/penningmeester: Jelle Walther
Lid: Marjon Peeters
Lid: Jeroen Maas
Lid: Sanderijn Wierink
Lid: Marloes van Zantvoort
Lid: Shanna Rebergen

KEURMERK SPECIALISATIEVERENIGINGEN

Kijk op advocatenorde.nl/keurmerk-specialisatievereniging.

TABLEAU

AANTAL ADVOCATEN GROEIT LICHT

Op 1 januari 2019 stonden 17.784 advocaten op het tableau ingeschreven. Dat zijn er iets meer dan een jaar geleden (17.672), een stijging van 0,63%.

Arrondissement	1-1-2019	1-1-2018	Groei
Amsterdam	5.636	5.502	2,44%
Den Haag	1.922	1.918	0,21%
Gelderland	1.191	1.204	-1,08%
Limburg	759	770	-1,43%
Midden-Nederland	1.848	1.822	1,43%
Noord-Holland	839	857	-2,10%
Noord-Nederland	766	801	-4,37%
Oost-Brabant	1.130	1.143	-1,14%
Overijssel	672	664	1,20%
Rotterdam	2.044	2.016	1,39%
Zeeland-West-Brabant	977	975	0,21%
Nederland	**17.784**	**17.672**	**0,63%**

Tussen de lokale orden zijn aanzienlijke verschillen zichtbaar. De grootste daler is het arrondissement Noord-Nederland (-4,37%), de grootste stijger is het arrondissement Amsterdam (+2,44%).

advertentie

VanWestreenen is een onafhankelijk adviesbureau dat bedrijven en particulieren in het buitengebied adviseert op het gebied van milieuwetgeving, ruimtelijke ontwikkeling en bouw. Bij de vestigingen in Barneveld en Lichtenvoorde werken ruim twintig medewerkers. Kenmerkend voor de organisatie zijn de platte organisatiestructuur en de drive van het team om binnen de kaders van wet- en regelgeving het maximale voor de klanten te bereiken. Wij bieden een uitdagende baan binnen een jong en gemotiveerd team van enthousiaste vakinhoudelijke specialisten met een no-nonsense mentaliteit. Je krijgt de vrijheid om jouw eigen initiatieven en ideeën in de praktijk te brengen.

VanWestreenen, adviseurs voor het buitengebied, is vanwege uitbreiding van de activiteiten op zoek naar een

JURIST OMGEVINGSRECHT

Wat krijg je van ons?
Gezellige bedrijfscultuur in een informele setting • Ruimte om je eigen (nieuwe) functie vorm te geven • Goede primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden (o.a. 30 vakantiedagen) • We vinden het belangrijk dat je een goede balans vindt tussen werk en privé; ook parttime werken behoort tot de mogelijkheden • Je bent werkzaam voor onze klanten in de agro- en foodsectoren op beide kantoren (Barneveld en Lichtenvoorde) VanWestreenen is een gezond en groeiend bedrijf (20 collega's) dat in meer dan 25 jaar een uitstekende naam in de markt heeft opgebouwd.

Wat vragen we van je?
WO Nederlands recht (bestuursrecht) • Kennis van agrarisch recht en/of omgevingsrecht • Sociaal en communicatief vaardig • Vakkundig en analytisch • Gevoel voor politiek-bestuurlijke verhoudingen • Denken in kansen.

Jouw profiel
Je voelt je thuis in de cultuur van ondernemersmentaliteit in de agro- en foodsectoren. Je hebt een universitaire opleiding Nederlands recht afgrond. Bij voorkeur bestuursrecht, omgevingsrecht en/of agrarische recht. Affiniteit c.q. werkervaring in de agro- en/of foodsector is zeker een pre. Maar ook zonder ervaring ben je van harte welkom om te solliciteren.

VanWestreenen

Ben jij klaar voor een (volgende) stap in je carrière?
Aarzel dan niet en neem contact op! We kijken ernaar uit om kennis te maken.
Je kunt je sollicitatie mailen naar man@vanwestreenen.nl of contact opnemen met Marcel Man, algemeen manager, 06-13550188.

Zie ook onze andere vacature voor onder andere **Adviseur Ruimtelijke Ontwikkeling** op onze site: **www.vanwestreenen.nl**

TRANSFERS

WIE, WAT, WAAR?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

NAAR ANDER KANTOOR

Abbink Spaink, mr. E.L.: DutchlawDesk te Langbroek
Amersfoort, mw. mr. M. van: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Antons, mw. mr. P.J.: Heresingel 26 Advocatuur BV te Groningen
Arts, mr. M.M.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te 's-Gravenhage
Aydogmus, mr. E.: Dillinger Law B.V. te Amsterdam
Bennink, mr. S.: Wladimiroff Advocaten N.V. te 's-Gravenhage
Bergwerf, mr. V.G.G.: SteensmaEven te Rotterdam
Bildirici, mr. S.: Oosthout Bildirici Advocaten te 's-Gravenhage
Blommaert, mr. M.J.: Keizers Advocaten te Eindhoven
Boere, mw. mr. C.J.A.: Stichting VvAA Rechtsbijstand te Utrecht
Bolè, mw. mr. M.: Taylor Wessing N.V. te Amsterdam
Bont, mr. C.R.J. de: Lexem B.V. te Tilburg
Both, mr. J.W.: Warnink & Both Advocaten te Kampen
Boukens, mw. mr. D.E.M.: WF Advocaten te Hoorn nh
Bouter, mr. A.B.: Post & Bouter Advocaten te Barneveld
Breukelaar, mr. E.P.: JPR Advocaten te Doetinchem
Brouwer, mr. B.: Loyens & Loeff N.V. te Londen
Bruin, mr. R.P. de: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Gouda
Canovai, mr. F.A.L.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Collins, mw. mr. M.M.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Deijk-Amzand, mw. mr. H.C.S.: FNV Advocaten te Utrecht
Delden, mr. A.P. van: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Derhaag, mr. S.J.H.V.: Source te Amsterdam
Diepstraten, mw. mr. K.C.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Dijkstra, mw. mr. L.W.B.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te 's-Gravenhage
Dijkstra, mw. mr. R.: Van Rhijn & Van Rhijn Advocaten te Doorn
Doelman, mr. H.J.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Dongen, mw. mr. I.N.E.M. van: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Edelenbosch-Illingworth, mw. mr. D.M.: Valegis Advocaten te 's-Gravenhage
Eeden-van Harskamp, mw. mr. M.P.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Einig, mw. mr. Y.H.M.: Academisch Ziekenhuis Maastricht te Maastricht
Ferwerda, mw. mr. A.M.M.: Straatman Koster Advocaten te Rotterdam
Gaasterland, mw. mr. I.: FIZ advocaten B.V. te Rotterdam
Galjé-Deckers, mw. mr. G.A.M.F.: Cortex Advocaten B.V. te Druten
Garvelink, mr. S.E.: Van Benthem & Keulen B.V. te Utrecht
Geene, mr. R.A.A.: Dommerholt Advocaten N.V. te Heerenveen
Ginkel, mw. mr. S.M. van: Akzo Nobel Chemicals B.V. te Amsterdam
Gort, mr. G.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Groenveld, mw. mr. P.R.H.: Booking.com International B.V. te Amsterdam
Groes, mw. mr. K.M. de: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Groot, mr. H.J. de: Heresingel 26 Advocatuur BV te Groningen
Hartkoorn, mw. mr. M.: Rischen & Nijhuis Advocaten te Rotterdam
Haterd, mw. mr. V.A.L. van de: Houthoff te Brussel
Hendriks, mr. L.W.M.: Hoven & Selbach Advocaten te Maastricht
Hertog, mr. S.G. ten: AKD te Breda
Heuvel, mr. R.B.R. van den: Beelaard Breetveld Advocaten te 's-Gravenhage
Hont, mw. mr. I.M. d': Advocatencollectief te Tilburg
Hummelen, mr. J.M.: NautaDutilh te New York
Issa, mw. mr. M.: Van Doorn cs te Amsterdam
Jansen, mr. R.: Vangoud Advocaten te Arnhem

'ER IS AANDACHT VOOR ELKAAR'

Arbeidsrechtadvocaat **Daniëlle Edelenbosch** (33) is onlangs overgestapt naar Valegis Advocaten in Den Haag. Daarvoor werkte ze ruim dertien jaar bij Hoens & Souren Advocaten. 'Voor mij was de tijd aangebroken om te gaan werken voor een professionele organisatie met aandacht voor marketing en een kantoor waar veel in teamverband wordt samengewerkt. Het grootste voordeel van mijn nieuwe kantoor is de sfeer tussen de partners en collega's onderling. Er is echt aandacht voor elkaar. Het arbeidsrecht heeft zowel een persoonlijke als een zakelijke kant en is mede daardoor heel dynamisch. Een werkdag is voor mij geslaagd wanneer ik veel werk heb kunnen verzetten.'

Jong, mr. R.F. de: Van der Vorst Advocaten te Amsterdam
Kan, mr. C.M.: Volt Advocaten te Haarlem
Kappert, mr. J.J.: EAGER Lawyers LLP te Utrecht
Kooij, mr. P.W. van: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Koscielniak, mw. mr. Z.: UdinkSchepel Letselschade Advocaat B.V. te Rotterdam
Martens, mw. mr. C.E.: CMS te Amsterdam
Meijers, mr. F.H.G.: Lexsigma Advocatenh.o.d.n. Lexsigma Healthcare en Burg Procesadvocaten te Amsterdam
Mekes, mw. mr. A.I.: La Gro Geelkerken A.M.E.: De Bont Advocaten te Breda
Olden, mr. M. van: Wildenberg Advocaten te Nijmegen
Orden, mr. L.F. van: Allen & Overy LLP te New York
Pasztjerik, mr. B.: Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. te 's-Gravenhage
Peeters, mr. Guido de Wit Advocaten B.V. te Alkmaar
Putt, mr. P.J. van der: Volt Advocaten te Haarlem
Raats, mr. T.: BarentsKrans N.V. te 's-Gravenhage
Raphael, mw. mr. S.L.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Rientsma, mw. mr. F.: Leiden
Smit, mr. B.C.H.: NautaDutilh te New York
Smole, mr. D.R.: Clifford Chance LLP te Londen
Somers, mr. F.J.H.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Spanjaard, mr. J.H.M.: La Gro Geelkerken

'MEER FLEXIBILITEIT EN ZELFSTANDIGHEID'

Feride Tosun (30) begon vorige maand haar eigen strafrechtkantoor in Zaandam, Tosun advocatuur. Daarvoor werkte ze ruim zes jaar bij Alpha Advocaten. 'Ik wilde meer flexibiliteit en zelfstandigheid. Mijn eigen tijden kunnen bepalen en veel vanuit huis kunnen werken. Ik hou mij voornamelijk bezig met het strafrecht. Elke zaak is anders en brengt een nieuwe uitdaging met zich mee. Het succes in een strafzaak is in grote mate afhankelijk van het advies dat wordt gegeven aan een cliënt. Een strafzaak heeft veel consequenties voor cliënten. Het is dan ook uiterst belangrijk dat in dit soort zaken goede rechtsbijstand wordt verleend.'

Advocaten te 's-Gravenhage
Laar, mw. mr. A.M. van de: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Leeuw, mr. N.A. de: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te 's-Gravenhage
Lever, mr. R.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Ligterink, mw. mr. P.J.: L & A Advocaten te Amsterdam
Linders, mr. F.W.: Keizers Advocaten te Eindhoven
Lukkes, mr. M.L.H.: NautaDutilh N.V. te Amsterdam
Madu, mw. mr. I.L.: Elfi Advocaten B.V. te Gouda
Mons, mr. R.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Much, mr. O.J.: Seebregts & Saey Strafrechtadvocaten te Rotterdam
Mussche, mr. M.: Wijn & Stael Advocaten N.V. te Utrecht
Niemeijer, mr. B.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Norde, mw. mr. C.H.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Nuyens, mw. mr. F.A.J.M.: BollenVan Scheppingen Advocatenkantoor te Groenlo
Pennings, mw. mr. C.M.F.: Rassers advocaten te Breda
Perfors, mw. mr. M.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Pest, mw. mr. S.M. van de: Van der Feltz advocaten te 's-Gravenhage
Pfeifer, mr. A.J.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Posthuma, mw. mr. C.P.: Van Iersel Luchtman N.V. te 's-Hertogenbosch
Postma, mr. S.M.: Vorstman Advocaten te Naarden
Rodenburg, mr. J.H.: Moree Gelderblom advocaten te Rotterdam
Rozenbroek, mw. mr. M.P.C.: NautaDutilh N.V. te Rotterdam
Ruijter, mr. B.G.M. de: Linssen & De Ruijter Advocaten te Tilburg
Schelfaut, mr. T.R.: Watson Law te 's-Hertogenbosch
Schuchmann-Mooijman, mw. mr. P.E.: VQ Advocaten te Oud-Beijerland
Seelen, mr. G.J.I.M.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Alphen aan den Rijn
Spinath, mr. I.: RESOR N.V. te Amsterdam
Sterrenberg-Ellerbroek, mw. mr. M.L.: Zumpolle Advocaten te Utrecht
Svensson, mr. I.O.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Tefij, mr. R.O.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Tromp, mw. mr. J.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Turenhout, mr. J.J.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te

Leiden
Tuyll van Serooskerken, mr. C.F.J. van: Vesper Advocaten te Amsterdam
Uilenberg, mw. mr. C.C.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Veerbeek, mw. mr. L.C.M.: DVAN Advocaten te Utrecht

Utrecht
Vinken, mw. mr. S.M.M.C.: VDB Advocaten B.V. te Waalre
Vlassenroot, mr. Y.A.E.: Volt Advocaten te Haarlem
Vlasveld, mr. W.T.N.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Volleberg, mr. D.S.: La Gro Geelkerken Advocaten BV te Leiden
Wachters, mw. mr. L.S.: Corbeek Frijns Advocaten te Arnhem
Weijers, mr. W.M.J.: Keizers Advocaten te Eindhoven
Wilcke, mw. mr. C.E.: Blaisse te Amsterdam
Windeij, mr. D.C.: Van der Goen Advocaten te Soest
Wortelboer, mr. R.J.: mr. J.J.C. Engels Advocatenkantoor te Heerhugowaard
Yspeert, mr. P.H.F.: Heresingel 26 Advocatuur BV te Groningen
Zande, mw. mr. N.M.M. van der: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn
Zuidgeest, mr. G.B.M.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te Alphen aan den Rijn

‘RECHTSZAAL ULTIEME PODIUM VOOR ADVOCATEN’

Maarten Mussche (36) is onlangs gestart binnen het corporate litigation team van Wijn & Stael Advocaten in Utrecht. Hij procedeert en adviseert over onder andere ondernemingsrechtelijke geschillen, corporate governance en commerciële contracten. Hiervoor werkte hij bij Florent in Amsterdam. ‘Wijn & Stael biedt mij de ideale mix van grote, aansprekende zaken en kleinere geschillen waarin actief geprocedeerd wordt. De werkomgeving is professioneel, maar de onderlinge sfeer amicaal. In corporate litigation zijn de belangen vaak groot. Daardoor kunnen zaken echt tot op de bodem uitgezocht worden, zowel juridisch als feitelijk. Wat mij betreft is de rechtszaal het ultieme podium voor advocaten.’

NAAR NIEUW(E) KANTOOR OF ASSOCIATIE

Advocaat mr. T. Yilmaz (mr. T. Yilmaz te ’s-Gravenhage)
Advocatenkantoor Avagyan (mr. A.S. Avagyan te Amsterdam)
Advocatenkantoor Logemann (mr. P.R. Logemann te Harlingen)
Advocatenkantoor Petkovic (mw. mr. S. Petkovic te Amsterdam-Duivendrecht)
Advocatenkantoor PRIS (mw. mr. V.V. Prissiajniouk te Kralendijk – Bonaire)
Advocatenkantoor Stoelhorst (mr. D.J.P.H. Stoelhorst te Roermond)
Advocatenkantoor Van den Biesen (mr. A.H.J. van den Biesen te Amsterdam)
Advocatenkantoor Van Vuuren (mw. mr. N.A. van Vuuren te Poortugaal)
Advocatenkantoor Win Win (mw. mr. N.C. Hau-Cheng te Zoetermeer)
Advocatenpraktijk Ruis B.V. (mr. H.G. Ruis te Meppel)
Akbas Advocatuur (mr. T. Akbas te ’s-Gravenhage)
Belastingdienst / Kantoor Middelburg (mw. mr. F.C. van der Bogt te Middelburg)
Bovy arbeidsrecht (mw. mr. S.M.C. Bovy te Rotterdam)
Bowmer & Nuiten Advocaten (mw. mr. M.M.E. Bowmer en mw. mr. S. Imdahl te Rotterdam)
Bruins Advocatuur & Mediation (mw. mr. T.A. Bruins te Haarlem)
BVD advocaten (mr. D.C.J. Bogerd te Kampen)
Committ Legal (mw. mr. S. Wouters te ’s-Hertogenbosch)
CrownJewels - Legal Solutions (mr. H.H.L. Klingenberg te Haarlem)

Danone Trading Early Life Nutrition B.V. (mw. mr. D. Wee-Vrhovac te Schiphol)
Fernhout Advocatuur (mw. mr. W.L.J. Fernhout te Olterterp)
Goudswaard Law (mw. mr. V.W. Goudswaard te Amsterdam)
Hans van Meerten (mr. H. van Meerten te 's-Gravenhage)
J.M. Bell (mw. mr. J.M. Bell te Rijsbergen)
Kopp Professional Services B.V. (mr. J.A. Kopp te Utrecht)
KRAFT Advocaten B.V. (mr. S.A. van den Toorn te Amsterdam)
KVB advocatuur (mw. mr. K. van Zanten-van Breugel te Helmond)
La Gro Geelkerken Advocaten B.V. (mr. M.M. Arts, mr. F.A.L. Canovai, mr. A.P. van Delden, mr. P.J.B. van Deurzen, mw. mr. L.W.B. Dijkstra, mr. H.J. Doelman, mw. mr. I.N.E.M. van Dongen, mw. mr. M.P. Eeden-van Harskamp, mr. G. Gort, mw. mr. K.M. de Groes, mr. H.N.T. Hoogwout, mr. N.A. de Leeuw, mr. R. Mons, mr. B. Niemeijer, mr. A.R.A.L. Norenburg, mr. P.B.J. van den Oord, mr. F.J.H. Somers, mr. J.H.M. Spanjaard, mr. T.P. Timmers, mw. mr. A.W.A. Varkevisser, mr. C.M.E. Verhaegh, mw. mr. N.M.M. van der Zande en mr. G.B.M. Zuidgeest te Alphen aan den Rijn)
Lisette Verkuil Advocatuur (mw. mr. L.M. Verkuil te Rotterdam)
Loyens & Loeff (mw. mr. J.A.A.J. Raijmakers te Zurich)
Machiels Advocatuur (mr. G. Machiels te Leek)
Mr. L.N. Hermans Advocaat (mw. mr. L.N. Hermans te Kerkrade)
Oomen Strafrecht (mw. mr. K.C.A.M. Oomen te Tilburg)
Prinsenbosch Advocatuur & Mediation (mr. N.D. Bauman te 's-Gravenhage)
Redner Advocatuur (mr. N.K.S. Redner te 's-Gravenhage)
SWDV Advocaten (mr. C.H. Hartsuiker en mw. mr. K. Mels te Purmerend)
Taxpect BV (mr. D.J. Prinsen te Deventer)
Taylor Wessing LLP (mw. mr. A.A. Bredero te London)
Tosun advocatuur (mw. mr. F. Tosun te Zaandam)
Turkeli Advocatuur & Letselschade (mr. C. Turkeli te 's-Gravenhage)
Van der Putten Advocaten (mr. W.J.M. van der Putten en mw. mr. D.P.J. van der Putten te Tilburg)
Van Kessel Advocatuur B.V. (mr. A.G.W. van Kessel te Leeuwarden)
Van Kuijk Cetinkaya Ahmad Advocaten (mw. mr. S. Cetinkaya-Ahmad en mr. J.J. van Kuijk te 's-Gravenhage)
Verhoef Vastgoed Advocatuur (mr. C.L. Verhoef te Berkel en Rodenrijs)
Volt Advocaten (mr. E. Bongers, mr. C.M. Kan, mr. P.J. van der Putt en mr. Y.A.E. Vlassenroot te Haarlem)

UIT DE PRAKTIJK

Baldwin, mr. B.T.A., Amsterdam (22-01-2019)
Bergenhenegouwen, mw. mr. K.J. van, 's-Gravenhage (15-01 2019)
Bonth, mw. mr. E.H.J.M. de, Schijndel (31-01-2019)
Borger, mw. mr. S.C., Rotterdam (01-02-2019)
Brouwer, mr. R., Zoetermeer (01-02-2019)
Bruijn, mw. mr. P. de, De Meern (31-01-2019)
Ceelen, mw. mr. H.M.J.T., Amsterdam (01-02-2019)
Cimen, mw. mr. C., 's-Gravenhage (17-01-2019)
Dappers, mr. J.A.J., Ravenstein (01-02-2019)
Dijkman-Uulders, mw. mr. J.M., Rotterdam (01-02-2019)
Dreessen, mr. M., Zoetermeer (01-02-2019)
Elzen, mr. D.H. van den, Rotterdam (21-01-2019)
Filarski, mw. mr. A.M., Amsterdam (17-01-2019)
Groot, mr. V.J., Dordrecht (01-02-2019)
Hameleers, mw. mr. E., Amsterdam (01-02-2019)
Heuvelman, mw. mr. E.I.E., Rhenen (31-01-2019)
Jaspers, mr. G.J., Amsterdam (17-01-2019)
Jong, mw. mr. C. de, Utrecht (04-02-2019)
Jongh, mr. K.O. de, Utrecht (01-02-2019)
Ketelaars, mw. mr. R., Berkel-Enschot (01-02-2019)
Kloosterman, mw. mr. Q.A., Londen (01-02-2019)
Kreupeling, mr. P.S., Utrecht (01-02-2019)
Linden, mw. mr. A. van der, Amsterdam (28-01-2019)
Meijer, mw. mr. V.V., Amsterdam (31-01-2019)
Mens, mw. mr. C.P., Rotterdam (01-02-2019)
Moree, mr. J.C., Rotterdam (01-02-2019)
Oude Elferink, mw. mr. C., Amsterdam (28-01-2019)
Raab van Canstein, mr. I.J.G. van, Amsterdam (31-01-2019)
Röben, mw. mr. J.D.D.M., Rotterdam (01-02-2019)
Smit-Giesen, mw. mr. A.E.A., Amsterdam (01-02-2019)
Sperling, mr. R.IJ., Hongkong (01-02-2019)
Staveren, mw. mr. C.E. van, Zwolle (28-01-2019)
Tsjapanova, mw. mr. A., Amsterdam (01-02-2019)
van Rappard, mr. R.A.A., 's-Hertogenbosch (31-01-2019)
Vos, mr. R.J.Th., Utrecht (01-02-2019)
Vries, mr. B. de, Amsterdam (31-01-2019)
Werners, mr. A.J.M.J., Doorn (31-01-2019)
Wijn, mw. mr. J.E. de, Rijsenhout (15-01-2019)
Wilms, mw. mr. N.A., Amersfoort (22-01-2019)

OVERLEDEN

Daal, mr. G.C. van, Den Haag (20-11-2018)

VAN DE TUCHTRECHTER

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Jan de Bie Leuveling Tjeenk, Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders.

INFORMATIEVERZOEK AAN GEHEIMHOUDER

- Hof van discipline, 28 mei 2018, zaak nr. 170336, ECLI:NL:TAHVD:2018:117.
- Gedragsregel 1 (oud), artikel 10a lid 1 sub d Advocatenwet.
- Een advocaat mag (ook) aan een geheimhouder elke vraag gericht op informatie stellen.

Mr. X stond haar cliënte bij in procedures over de omgang met en het gezag over haar dochter, die was geboren uit een voormalig huwelijk met klager. Mr. X heeft op enig moment een medisch behandelaar van klager gemaild met de vraag of een afspraak met klager was doorgegaan, om de rechter te kunnen informeren. Klager verwijt mr. X onder meer dat zij inbreuk heeft gemaakt op zijn medisch privacy. De raad acht deze klacht gegrond en overweegt dat mr. X wist, althans behoorde te weten, dat op de behandelaar van klager een medisch beroepsgeheim rust. Hierbij heeft mr. X in haar hoedanigheid van advocaat de behandelaar van klager door haar (herhaald) verzoek om medische informatie in de positie gebracht haar beroepsgeheim te schenden en aldus een strafbaar feit te plegen.
Zowel mr. X als de algemeen deken gaat hiertegen in hoger beroep. Het hof acht de klacht ongegrond. Hierbij overweegt het hof dat een advocaat (ook) aan een geheimhouder elke vraag gericht op informatie mag stellen. Hierbij zijn wel grenzen te stellen aan de wijze waarop de vraagstelling geschiedt. Ongeoorloofde middelen, zoals pressie en/of bedreiging, zijn hierbij uit den boze. Het is vervolgens aan de geheimhouder om een afweging te maken of aan dit informatieverzoek kan en zal worden voldaan. De geheimhouder heeft hierin een eigen verantwoordelijkheid en zal hiertoe (meestal) in overleg treden met zijn patiënt/cliënt, aldus het hof. Mr. X heeft volgens het hof bij de wijze waarop zij haar verzoeken heeft geformuleerd, geen gebruikgemaakt van ongeoorloofde middelen. Ongegrond.

DERDENGELDEN

- Raad van discipline Den Haag 28 mei 2018, zaak nr. 17-1011/DH/RO, ECLI:NL:TADRSGR:2018:112.
- Artikel 1 sub 1 Vafi en artikel 6 lid 6 Vafi.
- Onjuiste overboekingen van derdengeldenrekening.

De deken heeft ambtshalve bezwaar over mr. X ingediend in verband met het volgende. Mr. X was samen met zijn kantoorgenoot bestuurder van de aan zijn kantoor verbonden stichting beheer derdengelden (de 'Stichting'). Na het faillissement van het kantoor van mr. X bleek dat een aanmerkelijk deel van de administratie van de Stichting ontbrak, terwijl er nog wel bedragen van derden op de derdengeldenrekening stonden. Na aanmaning van de deken om de ontbrekende administratie te verstrekken, heeft mr. X aangegeven geen nadere stukken meer te hebben. Enige tijd later bleek echter dat in het pand van het gefailleerde kantoor nog een aanzienlijk deel van de administratie van de Stichting was opgeslagen. In een viertal dossiers bleek met toestemming van mr. X, maar zonder de vereiste toestemming van de medebestuurder ex artikel 1 sub i Verordening op de administratie en de financiële integriteit ('Vafi'), kort voor en na het faillissement bijna EUR 16.000 te zijn overgeboekt vanaf de derdengeldenrekening naar de kantoorrekening van mr. X. In drie van de vier dossiers ontbrak de ondubbelzinnige instemming van de rechthebbende alsmede de (onverwijlde) schriftelijke vastlegging van de betaling dan wel de verrekening door de advocaat.
De klacht houdt in dat mr. X tuchtrechtelijk verwijtbaar heeft gehandeld doordat hij a) zijn verplichtingen als bestuurder van de Stichting ernstig heeft verwaarloosd door niet zorgvuldig de administratie van de Stichting te beheren en onder zich te houden en na herhaald verzoek van onder andere de deken niet de benodigde informatie ter beschikking te stellen, b) in strijd met de statuten van de Stichting overboekingen heeft gedaan, althans heeft laten doen, vanaf de rekening van de Stichting naar zijn kantoorrekening zonder enige betrokkenheid van de medebestuurder en c) in strijd met artikel 6 lid 6 Vafi hier geen declaratie en schriftelijke toestemming van cliënt aan ten grondslag kan leggen en zo zijn kantoor ten koste van bekende en onbekende rechthebbenden heeft verrijkt.
Ten aanzien van onderdeel a heeft mr. X met succes bepleit dat hem geen verwijt kan worden gemaakt, aangezien hij geen toegang meer had tot de administratie en hij met de deken en de curator had afgesproken dat de curator – en niet mr. X – de administratie ter hand zou stellen aan de deken. De raad acht deze klacht ongegrond.

Mr. X heeft erkend dat er bedragen zijn overgemaakt van de derdengeldenrekening zonder de vereiste toestemming van zijn medebestuurder ex artikel 1 sub i Vafi. De raad oordeelt daarom dat onderdeel b gegrond is. Hoewel mr. X het niet eens is met delen van onderdeel c, heeft hij erkend dat er fouten zijn gemaakt in de vier door de deken genoemde dossiers en accepteert hij zijn verantwoordelijkheid daarvoor. De raad acht onderdeel c daarom ook gegrond.
Desalniettemin ziet de raad af van het opleggen van een maatregel. De raad heeft hiertoe overwogen dat inmiddels geruime tijd is verstreken, het slecht om enkele incidenten gaat, waarover niet eerder door iemand is geklaagd, er verder geen onregelmatigheden in de administratie zijn aangetroffen en de coöperatieve houding van mr. X in deze procedure.

ONDERZOEK DEKEN HERHAALDE KLACHT

- Raad van discipline Amsterdam 19 juni 2018, zaak nr. 17-933/A/A, ECLI:NL:TADRAMS:2018:130.
- Artikelen 46c en 46d Advocatenwet, Leidraad dekenale klachtbehandeling.
- *Ne bis in idem*-beginsel op zichzelf geen aanleiding om klacht in zijn geheel buiten behandeling te laten.

Klager heeft in het verleden een advocaat en diens maatschap aansprakelijk gesteld. Bijna tien jaar later heeft klager zich over de advocaat en de maatschap beklaagd en is door achtereenvolgens de raad van discipline en het hof van discipline niet-ontvankelijk verklaard in zijn klacht. Klager heeft daarop de deken gevraagd maatregelen te treffen tegen de maatschap omdat deze de aansprakelijkstelling had laten versloffen. Hij heeft de deken verzocht de zaak opnieuw ter kennis te brengen van de raad van discipline, aan welk verzoek de deken heeft voldaan. Ook dit keer werd de klacht als niet-ontvankelijk afgewezen.
Klager heeft zich vervolgens opnieuw tot de deken gewend met de klacht dat de maatschap de aansprakelijkstelling heeft laten versloffen en ook dat een fundamenteel rechtsbeginsel heeft geschonden waarmee het kantoor het aanzien van de advocatuur ernstige schade heeft berokkend.
De deken heeft klager met verwijzing naar het *ne bis in idem*-beginsel laten weten dat de klacht over een vermeend onrechtmatig handelen van de advocaat niet in behandeling wordt genomen.
Klager dient tegen de deken een klacht in met het verwijt dat hij klager heeft bericht dat klager meer dan eens dezelfde klacht heeft ingediend waarover inmiddels meerdere malen is beslist op welke grond de deken de klacht niet meer in behandeling heeft genomen.
De raad overweegt dat in (onder meer) de artikelen 46c en 46d van de Advocatenwet is geregeld wat ten aanzien van de klachtbehandeling van een deken wordt verlangd. Die wettelijke bepalingen zijn nader uitgewerkt in de door de deken gehanteerde 'Leidraad houdende regels inzake dekenale klachtbehandeling'. Naar de kern samengevat dient de deken: a) een onderzoek in te stellen; b) steeds te trachten de klachten in der minne te schikken en c) indien geen schikking wordt bereikt de klacht schriftelijk ter kennis van de raad van discipline te brengen.
De deken dient in beginsel een onderzoek in te stellen naar elke bij hem ingediende klacht. Hoe het onder a bedoelde onderzoek dient plaats te vinden is niet wettelijk geregeld, hetgeen betekent dat de deken een grote vrijheid toekomt in de inrichting van dat onderzoek en bij het bepalen van de reikwijdte ervan. In onderhavig geval is evenwel in het geheel geen onderzoek verricht, nu de deken klager heeft bericht de klacht niet in behandeling te nemen, onder de overweging dat klager met betrekking tot hetzelfde feitencomplex reeds eerder klachten had ingediend over dezelfde verweerders waarover reeds onherroepelijk was beslist (*ne bis in idem*). Hoewel deze omstandigheid aanleiding kan zijn om het onderzoek door de deken in omvang te beperken, kan dit naar het oordeel van de raad op zichzelf geen aanleiding zijn om de klacht in zijn geheel buiten behandeling te laten. Van bijkomende omstandigheden die voor het buiten behandeling laten van de klacht een rechtvaardiging zouden kunnen vormen, is niet gebleken. Het voorgaande leidt tot de conclusie dat de klacht gegrond is.
De specifieke omstandigheden van het geval brengen de raad echter tot het oordeel dat geen maatregel behoeft te worden opgelegd. Daarbij weegt de raad alle omstandigheden van de zaak mee, waaronder het feit dat de klachtzaak van klager inmiddels ter kennis is gebracht van de raad van discipline, zodat niet is gebleken dat klager door het nalaten van de deken in zijn belangen is geschaad.

TEN SLOTTE

BASISPLAN DIGITALISERING? VERGEET DE ADVOCATUUR NIET

DOOR / **SUSAN KAAK**
LID ALGEMENE RAAD NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Vorig jaar zomer kwam het bericht van de Rechtspraak dat het digitaal procederen niet landelijk zou worden ingevoerd. De ambities om zowel het procederen als de interne organisatie van de rechterlijke macht digitaal te structuren, bleken te hoog gegrepen. Bij de rechtbanken in Gelderland en Midden-Nederland zou het 'gewoon' in gebruik blijven. Dit bericht liet iedere gebruiker in vertwijfeling achter. De digitale procedure was wat mij betreft goed werkbaar. Betekende het bericht dat we weer teruggaan naar de papieren proceswereld met het meest vooruitstrevende communicatiemiddel 'de fax', of was er sprake van een 'reset' van het KEI-programma?

We zijn nu tien maanden verder. Medio februari heeft minister Dekker het zogenoemde 'Basisplan digitalisering' van de Rechtspraak aan de Kamer verzonden. Het Basisplan is de routekaart voor de verdere digitalisering van procedures én *daarnaast* voor de manier waarop de Rechtspraak het deze keer allemaal intern gaat organiseren.

Eigenlijk ben ik best tevreden over de fundamentele keuzes die zijn gemaakt. De ambities worden bijgesteld naar iets wat in essentie een digitale postbus moet worden. Het uitgangspunt dat rechtzoekenden én advocaten hun stukken naar een digitale brievenbus van de Rechtspraak zenden, en dat deze online inzichtelijk worden maakt, lijkt mij een voor iedere gebruiker goed startpunt. En net zo belangrijk: het gaat op vrijwillige basis, zodat ook de nog 'niet-digitale' advocaat langzaam en in zijn eigen tempo aan de digitalisering van zijn praktijk kan wennen.

Wel mis ik nog iets in het Basisplan. Namelijk de advocatuur. Wij zullen als beroepsgroep waarschijnlijk veel gebruik gaan maken van de digitale brievenbus, via het webportaal of een systeemkoppeling. Dan is het goed als Rechtspraak en advocatuur elkaars behoeften en werkwijzen kennen. Tijdens KEI is er veel ingebracht door de advocatuur. De afgelopen jaren hebben tientallen advocaten belangeloos hun tijd gestoken in het deelnemen aan werkgroepen, testsessies, vrijwillige pilots enzovoort. En na een initiële periode waarin het allemaal niet zo soepel liep, hebben de NOvA en de programmadirectie van KEI een goede werkrelatie opgebouwd. Het zou zonde zijn om die goede samenwerking en de kennis die de Rechtspraak heeft opgedaan over de processen van de advocatuur kwijt te raken.

Dan nog het volgende: de Hoge Raad heeft ook een eigen systeem voor digitaal procederen ontwikkeld. En de Raad van State heeft óók een eigen systeem. Hoewel deze systemen op zichzelf naar tevredenheid lijken te werken, weten we nog niet hoe deze systemen met elkaar gaan communiceren. Hoe gaat het bijvoorbeeld als een zaak in eerste aanleg digitaal is ingediend en waarvan cassatie wordt ingesteld? Verschillende systemen binnen één rechterlijke macht, dat vraagt om problemen. Het vraagt in elk geval vanaf de start om een goede regie. Hier ligt een mooie rol voor minister Dekker. Hoe langer hij wacht met die op te pakken, hoe groter de kans dat we in de toekomst bij procederen de woorden 'papier' of 'fax' zullen moeten blijven gebruiken.

C/M/S/

Law . Tax

Robbert van Brakel

advocaat-medewerker
litigation & insurance

Ben jij te slim om alleen advocaat te zijn?

CMS is met 1000 partners, 4500 juristen en 74 vestigingen in 42 landen één van de grootste advocatenkantoren ter wereld. We zijn volledig gespecialiseerd in onze cliënten. In hun bedrijfstakken, hun markten, in alles wat hen overdag bezig en 's nachts soms wakker houdt. Bij CMS zoeken we topadvocaten die verder kijken dan hun vakgebied groot is. Natuurlijk zoeken we de allerbeste juristen. Maar dat moeten bij wijze van spreken ook halve economen zijn. Die de taal van ondernemers vloeiend spreken. Zij leven en denken mee met hun opdrachtgevers. Your World First heet dat bij ons. Is jouw blik zo weids als de wijde wereld? Kijk dan op benjijteslim.nl

CMS Atrium Parnassusweg 737 1077 DG Amsterdam +31 (0) 20 301 6 301

Your World First
cms.law

Alle vakmanschap op het gebied van ICT in huis.

ICT VOOR DE JURIDISCHE PRAKTIJK

LEXXYN GROEP

Lexxyn Groep bundelt de krachten van ICT-bedrijven die zich specifiek richten op de juridische sector. Met vaksoftware als CClaw, FORTUNA, NEXTmatters, NEXTassyst, BigHand en ContactManager, maar ook met cloud computing, kantoorautomatisering, documentmanagement, webdiensten en portals, IT beveiliging en telefonie.

VAN CAMPEN / LIEM

"...Lexxyn Groep Partners weten elkaar, zonder vingerwijzen, te vinden."

Menno van der Klein - CFO en Controller Van Campen Liem

Lees het hele interview op www.lexxyn.nl/vancampenliem

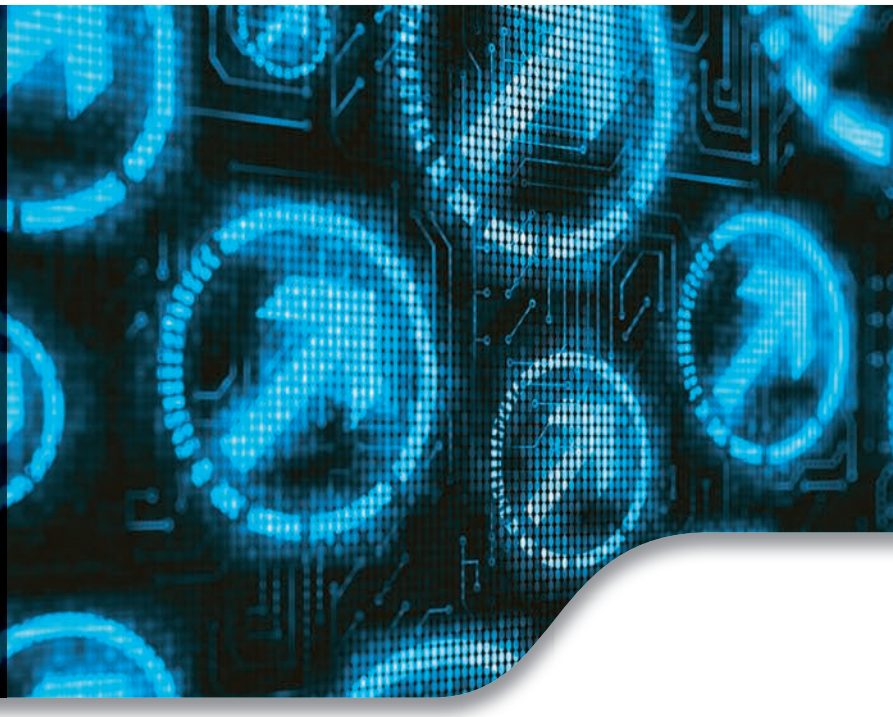

Vakmanschap begint hier: bel 088 - 002 84 00 of ga naar www.lexxyn.nl en maak een afspraak met onze specialisten.

BigHand · Clip Consultants · Cloud Concept · devoon · epona · helder telecom & ICT · ict concept. · trivium software bv